

Kľúčové pojmy biblickej naratívnej analýzy

Jednoduchý úvod

Blažej Štrba

Bratislava – Nitra

2026

Kľúčové pojmy biblickej naratívnej analýzy

Jednoduchý úvod

Blažej Štrba

Bratislava – Nitra

2026

Kľúčové pojmy biblickej naratívnej analýzy

Jednoduchý úvod

Edícia Filotea

© Autor: doc. SSD Blažej Štrba, PhD.
orcid.org/0000-0002-9244-0630
Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta

Vydala
Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká
fakulta, Kapitulská 15, 811 01 Bratislava
ako 1. vydanie v roku 2026

ISBN 978-80-69194-02-1 (print)
EAN 9788069194021

ISBN 978-80-69194-03-8 (PDF)
EAN 9788069194038

DOI: 10.64438/9788069194038

Rozsah: 79 strán; 5,42 AH

Dielo je vydané pod slobodnou medzinárodnou licenciou Creative Commons CC BY-SA 4.0 (vyžaduje sa povinnosť uvádzať pôvodného autora diela a povinnosť odvodené dielo zdieľať pod rovnakou licenciou ako pôvodné dielo).

Viac informácií o licencií a použití diela:
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Preslov

Predkladané skriptá vznikali postupne počas približne pätnástich rokov pedagogickej praxe pri vedení seminárov zo Starého a Nového zákona na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, a to tak pre denných študentov – seminaristov, ako aj pre externých študentov – laikov. V rámci týchto seminárov sme sa opakovane venovali rozboru biblických naratívnych textov, ktoré predstavujú jednu zo základných foriem biblickej komunikácie a zároveň jedinečný priestor pre exegetickú i teologickú reflexiu.

Skriptá vznikali predovšetkým ako didaktická pomôcka pre študentov vstupujúcich do práce s biblickým textom. Ich cieľom je uľahčiť prvotnú orientáciu v exegetickom procese a poskytnúť základné metodologické východiská pre interpretáciu naratívnych textov. Z tohto dôvodu majú výrazne introduktívny charakter a sú zamerané najmä na sprístupnenie základných princípov a postupov naratívnej analýzy.

Osobitná pozornosť je venovaná terminologickému aparátu, ktorý v oblasti naratívnej analýzy zohráva kľúčovú úlohu. Skriptá preto obsahujú aj teoretické vstupy, ktoré majú napomôcť k systematickej orientácii v pojmových kategóriách a k pochopeniu základných rozdielov medzi jednotlivými aspektmi naratívnej analýzy. Zároveň sa opierajú o etablované metodologické prístupy rozvinuté najmä v anglicky a taliansky písanej odbornej literatúre, pričom osobitný dôraz je kladený na ich aplikáciu v oblasti biblických narácií.

Predkladaný text si nekladie za cieľ vyčerpávajúce spracovanie všetkých aspektov naratívnej analýzy. Usiluje sa skôr byť metodickým sprievodcom, ktorý uvedie čitateľa do základných otázok a zároveň rozvíja jeho citlivosť pre literárnu a teologickú dynamiku biblického rozprávania, chápaného ako priestor Božej komunikácie spásy, do ktorej je čitateľ pozvaný vstúpiť – „aby si bedlivo zachovával všetko, čo je v ňom napísané, a premýšľal o ňom vo dne i v noci“ (porov. Joz 1,8). V tomto zmysle zodpovedá aj jeho vnútorná štruktúra, ktorá postupne prechádza od teoretických východísk k praktickým krokom exegetickej práce.

Na tomto mieste chcem vyjadriť úprimnú vd'ačnosť všetkým študentom, ktorých záujem, otázky a spoločné hľadanie porozumenia biblickému textu boli pre mňa trvalým podnetom a inšpiráciou. Práve ich angažovanosť významne prispela k vzniku týchto skrípt ako jednoduchého, no systematicky orientovaného úvodu do naratívnej analýzy.

Zároveň zostáva otvoreným zámerom do budúcnosti spracovať túto problematiku v ucelenejšej a metodologicky prehĺbenej podobe, ktorá by mohla nadviazať na predložený text a rozvinúť ho do kompaktnej učebnice biblickej naratívnej analýzy.

Blažej Štrba

1 Úvod: Naratívna analýza ako literárno-exegetický prístup

Mark A. Powell v úvode do Naratívneho kriticismu uvádza, že filozofické základy literárneho prístupu sú hlboko zakorenené v dedičstve „Novej kritiky“ (*New Criticism*), ktorá postuluje ontologickú nezávislosť textu od historického kontextu jeho vzniku. Inými slovami, význam a hodnota diela nie sú determinované biografickými údajmi o autorovi alebo jeho psychologickými zámermi, ale „prebývajú“ v dokončenom, verejnom a voľne prístupnom texte. Naratívna kritika tak preberá Jakobsonov komunikačný model (odosielateľ – správa – príjemca) a transformuje ho na literárny reťazec (autor – text – čitateľ), kde je text stredobodom komunikačného aktu. Zásadný rozdiel spočíva v orientácii analýzy. Zatiaľ čo historická kritika pracuje s „vertikálnou dimenziou“ (hľadanie pôvodu), naratívna kritika sa pohybuje v „horizontálnej dimenzii“ (komunikačný proces).¹ Toto platí výsostne v naratívnych textoch.

V tomto úvode predstavíme niektoré preliminárne informácie ako pomôcku pre vstup do exegetickej práce s biblickými naratívными textami.

1.1 Základné východiská

Narácia je špecifický spôsob komunikácie – spájania sveta rozprávača so svetom adresáta. V prípade, že sa berie napísaný naratívny text za prostriedok komunikácie, tak literárno-vedný prístup prostredníctvom naratívnej analýzy vovádza vhodne reálneho čitateľa do sveta implicitného autora.

Podobne aj biblické rozprávania (napr. v knihách Genezis, Exodus, Numeri, Jozue, Sudcovia, Knihy kráľov, alebo evanjeliá, Skutky apoštolov a pod.) majú zvláštnu vlastnosť: sú to texty, ktoré *niečo rozprávajú*, ale zároveň to robia ako *nauková a teda i „normatívna“ tradícia* (posolstvo o Bohu, človeku, zmluve, vzťahoch, dejinách). Biblická naratívna analýza preto skúma, ako rozliční „umelecké“ prostriedky rozprávania (kompozícia, postavy, scéna, rytmus) komunikujú svoj význam. Dnes už klasické práce (A. Berlin, R. Alter, M. Sternberg), ukázali, že Biblia je „literárne umenie“, v ktorom možno ľahko sledovať poetiku rozprávania, charakterizáciu postáv a udalostí, opakovania malých fenoménov, či väčších sekvencií, iróniu či rôzne perspektívy a pod.²

Narratológia vznikla na rozlíšení medzi „obsahom“ rozprávania, teda príbehom a „spôsobom“ jeho rozprávania alebo konštrukciou rozprávania (*mise en récit*). Naratívna analýza sa preto nezameriava ani tak na to, *čo* (lat. *quid*) sa rozpráva, ale na to, ako (lat. *quomodo*) je príbeh rozprávaný, teda na prostriedky, ktorými je čitateľ vedený k jeho pochopeniu.³

Dokument Pápežskej biblickej komisie *Interpretácia Biblie v Cirkvi* (1993, ďalej *IBC*) ponúka naratívnu analýzu ako jeden s účinných prostriedkov na porozumenie

¹ POWELL, M.A. *What Is Narrative Criticism?*. Minneapolis, MN: Fortress Press, 1990, s. 8-10.

² Naratívna analýza sa začala rozširovať najmä v druhej polovici 20. storočia. K fundamentálnym štúdiám patria: BERLIN, A. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Sheffield: Almond Press, 1983; ALTER, R. *The Art of Biblical Narrative*. New York: Basic Books, 1981; STERNBERG, M. *The Poetics of Biblical Narrative. Ideological Literature and the Drama of Reading*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 1987. Porov. tiež GUNN, D.M., FEWELL, D.N. *Narrative in the Hebrew Bible*. Londres: Oxford University Press, 1993; FOKKELMAN, J.P. *Reading Biblical Narrative. An Introductory Guide*. Louisville, KY: Deo Publishing, 1999; FINNERN, S. *Narratologie und biblische Exegese. Eine integrative Methode der Erzählanalyse und ihr Ertrag am Beispiel von Matthäus 28*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010; FEWELL, D.N. ed. *The Oxford Handbook of Biblical Narrative*. New York: Oxford University Press, 2016.

³ CHATMAN, S. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, NY – New York: Cornell University Press, 1978, s. 19.

a výklad biblických textov, najmä naratívnych.⁴ Naratívna exegéza sa zhoduje s tým, že základnou formou komunikácie medzi ľuďmi – a aj v Písme – je *rozprávanie* a *svedectvo*: Starý zákon rozpráva dejiny spásy, ktoré sa stávajú obsahom vyznania viery, liturgie a katechézy, a kresťanská kerygma je rozprávaním o živote, smrti a vzkriesení Ježiša Krista. Naratívna analýza zahŕňa v sebe viaceré metodologické prvky: niektoré sa opierajú o staroveké naratívne modely, iné o moderné „narratológie“, často blízke semiotike; sústredujú sa na dejovú líniu, postavy a perspektívu rozprávača, a skúmajú, ako text vtiahne čitateľa do „sveta príbehu“ a jeho hodnôt. Jaroslav Rindoš publikoval stručný úvod do problematiky naratívnej analýzy z perspektívy dokumentu *Interpretácia Biblie v Cirkvi*.⁵

V naratívnej kritike, resp. naratívnej analýze je strategicky kľúčové rozlišovať medzi reálnym (skutočným), resp. historickým a **implicitným autorom** (*implied author*). Zatiaľ čo reálny autor je historická postava, implicitný autor je naratívna konštrukcia – systém hodnôt a perspektíva, z ktorej musí byť príbeh interpretovaný. Podobne kľúčový je rozdiel medzi skutočným čitateľom („my“, „ja“) a s textom neoddeliteľne spätým **implicitným čitateľom** (*implied reader*), teda ideálnym adresátom, ktorého si text formuje a vyžaduje od neho špecifickú odozvu. Občas sa používa aj pomenovanie „predpokladaný“ autor, a resp. „predpokladaný“ čitateľ, ktorých text „*predpokladá*“. Jednou z hlavných úloh exegézy je pomôcť reálnym čitateľom *stotožniť sa* s týmto implicitným čitateľom.

Naratívny prístup zdôrazňuje, že text nie je iba „oknom“ k určitej epoche, ale aj „zrkadlom“, ktoré vytvára obraz sveta, ovplyvňuje pohľad čitateľa a vedie ho k prijatiu určitých hodnôt. Na tento literárny prístup nadväzuje náležitá teologická reflexia, ktorá zohľadňuje, že Písmo je predovšetkým *svedectvo v podobe príbehu*, nie súbor vyriešených a zapísaných téz, a z toho odvodzuje prakticko-pastorálnu hermeneutiku („[vy]rozprávať spásu“ a „rozprávať s ohľadom na spásu“ – teda ide *informačný* aj *performatívny* rozmer). Naratívna analýza tak môže uľahčiť prechod od pôvodného historického významu (ktorý je v hľadácku historicko-kritickej metódy [HKM]) k *významu pre dnešného čitateľa*.

Dokument *IBC* však upozorňuje aj na riziká spojené s naratívnou analýzou: rozlišovanie medzi reálnym a implicitným autorom komplikuje interpretáciu, synchronný prístup nie je výlučné a ani vyčerpávajúci, a preto ho treba doplniť diachrónnym a sa vyhnúť tiež tomu, aby sa z princípu odmietala doktrínálna reflexia dát z príbehov, čím by sa dostal do rozporu s biblickou aj cirkevnou tradíciou. Napokon varuje, že subjektívna „existenciálna účinnosť“ textu nemôže byť sama osebe jediným kritériom pravdivosti jeho chápania.

Metodických pomôcok k naratívnej analýze je už pomerne veľa. Za prínosné pre uvedenie do naratívnej analýzy biblických textov možno považovať teoretické vovedenie od Marka Allana Powella *What Is Narrative Criticism* (1990)⁶, praktickú metodologickú príručku biblickej naratívnej analýzy od Jean-Louis Sku SKA, J.-L. *Our Fathers Have Told Us. Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (1990)⁷ a

⁴ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Prel. Miroslav Kocúr. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1995, s. 39-42.

⁵ RINDOŠ, J. Naratívna analýza biblického textu a typológia. In: TYROL, A. ed. *Dokument PBK Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie na Katecheticko-pedagogickej fakulte sv. Ondreja ŽU v dňoch 23. - 25. októbra 1997. Žilina: EDIS, 1998, s. 19-28.

⁶ POWELL, M. *Narrative Criticism*.

⁷ SKA, J.-L. *Our Fathers Have Told Us. Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives*. Roma: Pontificio Istituto Biblico, 1990.

revidovaný taliansky preklad *"I nostri padri ci hanno raccontato"*. *Introduzione all'analisi dei racconti dell'Antico Testamento* (2012⁸), úvod od Jamesa L. Ressaigua (2005⁹) či manuál od D. Marguerata – Y. Bourquina (prvé vydanie v r. 1998, štvrté v r. 2009¹⁰) a jeho taliansky preklad *Per leggere i racconti biblici: La Bibbia si racconta. Iniziazione all'analisi narrativa* (2001¹¹), alebo úvod od Jean-Pierre Sonnet (2008¹²). D. Marguerat a A. Wénin vytvorili exegeticko-metodologickú monografiu *Sapori del racconto biblico* s početnými príkladmi naratívnej exegézy (2013).¹³ Vhodným pre analýzu biblických textov je aj taliansky manuál od L. Zappellu *Manuale di analisi narrativa biblica* z r. 2014.¹⁴ Viaceré z uvedených budú referenčnými dielami pre tento jednoduchý úvod do naratívnej analýzy.

Znamenitou konzultačnou pomôckou je lexikón biblickej exegézy od štvorice autorov: Jean-Noël Aletti, Maurice Gilbert, Jean-Louis Ska a Sylvie de Vilpillières z r. 2006.¹⁵ V češtine vyšiel v r. 2013 manuál *Naratologie* od T. Kubíčka, J. Hrabala a P. A. Bíleka.¹⁶ V slovenčine už v r. 2007 publikoval Pavol Farkaš aplikovaný naratívny rozbor na Lukašovo evanjelium s názvom *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*.¹⁷

Predložený úvod nemá za cieľ vyčerpávajúce diskusie o jednotlivých stránkach naratívnej analýzy. Jeho cieľ je praktické uvedenie do základných pojmov naratívnej analýzy a to pre čitateľa, ktorý pracuje s biblickým textom, najlepšie v pôvodine. Okrem štandardného spolkového prekladu Svätého písma (ďalej SPSiNZ)¹⁸, príležitostne využijem ekumenický preklad (ďalej SEB)¹⁹, prípadne ak bude nevyhnutné predložím vlastný preklad. Pre hebrejský text použijem piate vydanie *Biblia Hebraica*

⁸ SKA, J.-L. *"I nostri padri ci hanno raccontato"*. *Introduzione all'analisi dei racconti dell'Antico Testamento*. Bologna: EDB, 2012.

⁹ RESSEGUIE, J.L. *Narrative Criticism of the New Testament: An Introduction*. Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2005.

¹⁰ MARGUERAT, D. et al. *Pour lire les récits bibliques. La Bible se raconte: Initiation à l'analyse narrative*. Paris – Genève: Éditions du Cerf – Labor et Fides, 2009.

¹¹ MARGUERAT, D., BOURQUIN, Y. *Per leggere i racconti biblici: La Bibbia si racconta. Iniziazione all'analisi narrativa*. Roma: Borla, 2001.

¹² SONNET, J.-P. L'analyse narrative des récits bibliques. In: NIHAN, C., BAUKS, M. eds. *Manuel d'exégèse de l'Ancien Testament*. Genève: Labor et Fides, 2008, s. 47-94; resp. SONNET, J.-P. L'analisi narrativa dei racconti biblici. In: NIHAN, C., BAUKS, M. eds. *Manuale di esegesi dell'Antico Testamento*. Bologna: EDB, 2010, s. 45-85.

¹³ MARGUERAT, D., WÉNIN, A. *Sapori del racconto biblico. Una nuova guida a testi millenari*. Bologna: EDB, 2013.

¹⁴ ZAPPELLA, L. *Manuale di analisi narrativa biblica*. Torino: Claudiana, 2014.

¹⁵ ALETTI, J.-N. et al. *Lessico ragionato dell'esegesi biblica. Le parole, gli approcci, gli autori*. Brescia: Queriniana, 2006.

¹⁶ KUBÍČEK, T., HRABAL, J., BÍLEK, P.A. *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013.

¹⁷ FARKAŠ, P. *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*. Bratislava – Nitra: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta – Kňazský seminár sv. Gorazda v Nitre, 2007.

¹⁸ *Sväté písmo Starého i Nového zákona. Preklad a poznámky podľa vydání Spolku svätého Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 – Nový zákon z roku 1986. Úvody k jednotlivým spisom prof. Jozef Heriban, SDB*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995.

¹⁹ *Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2018.

Stuttgartensia (1997; ďalej BHS)²⁰, pre grécky text Starého zákona Rahlfsovu *Septuagintu*²¹ a pre Nový zákon 28. vydanie Nestle-Aland²² (ďalej NA²⁸).

1.2 Ilustračné biblické príklady

1.2.1 Vševediaci rozprávač a perspektíva čitateľa

Biblický rozprávač je „vševediaci“. Vie ako Boh stvoril svet a čo si o ňom myslí a pri tom „človeka ešte vtedy nebolo“. Preto (predpokladaný) čitateľ musí počítať s tou charakteristikou (predpokladaného) rozprávača.

Príklad 1. Prvá perikopa Biblie (Gn 1,1–2,4) rozpráva o *stvorení sveta*, ktoré vrcholí stvorením človeka vo veršoch 26–27:

²⁶ Nato Boh povedal: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba, i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi!“

²⁷ A stvoril Boh **človeka** na svoj obraz,
na Boží obraz ho stvoril,
mužského (זָכָר) a ženskú (נְקֵבָה) ich stvoril.

Príklad 2. Veľmi známy text Ex 14,21–27, ktorý opisuje prechod cez Červené more ponúka tiež vhodný prípad o vševediacom autorovi, ktoré presúva čitateľa na rôzne miesta udalosti.

²¹ Mojžiš však vystrel ruku nad more a Pán ho celú noc prudkým východným vetrom rozháňal a more vysušil. Takto sa voda rozdelila ²² a Izraeliti prešli stredom mora po suchu, kým vody boli pre nich ako múr na ich pravici a ľavici.

²³ Egypťania ich však prenasledovali a všetky faraónove kone, vozy a záprahy pustili sa za nimi doprostred mora. ²⁴ V čase rannej stráže Pán hľadel v ohňovom a oblačnom stĺpe na Egypťanov a egyptské vojsko uviedol do zmätku. ²⁵ Spôsobil tiež, že im kolesá z vozov odpadávali a že len s ťažkosťou mohli napredovať. Tu Egypťania vraveli: „**Utekajme pred Izraelitmi! Ved' Pán bojuje za nich proti Egypťanom!**“

²⁶ A Pán povedal Mojžišovi: „Vystri ruku nad more, aby sa vody zliali na Egypťanov, na ich vozy a na ich záprahy!“ ²⁷ I vystrel Mojžiš ruku nad more a more sa za rána vrátilo na svoje pôvodné miesto, a pretože Egypťania utekali práve proti nemu, Pán tak zahnal Egypťanov doprostred mora.

²⁸ Vody sa vrátili späť a zavalili vozy, záprahy a všetky faraónove vojská, ktoré sa za nimi pustili do mora. Nezostal z nich ani len jeden. ²⁹ Izraeliti však po suchu prešli stredom mora, kým vody po ich pravici a ľavici stáli ako múr.

³⁰ Takto Pán v ten deň vyslobodil Izrael z rúk Egypťanov a Izrael videl mŕtvych Egypťanov ležať na morskom pobreží. ³¹ Izrael teda videl veľký zázrak, ktorý Pán urobil na Egypťanoch. Ľud sa bál Pána a dôveroval Pánovi i jeho služobníkovi Mojžišovi.

Opäť vševediaci rozprávač predkladá rôzne zorné uhly na jednu a tú istú udalosť. Má absolútne poznanie, ale pre čitateľa uvádza iba to, čo on „vyberie“ za podstatné. Množstvo vecí vynechá. Čitateľ je teda odkázaný na príbeh, ktorý mu predloží rozprávač.

Príklad 3. Mk 14,32–42 a par. Stať o *Ježišovej modlitbe v Getsemanoch*. Ježiš sa modlí osamote v Getsemanoch, Ježišov trojnásobný návrat k učeníkom. Namiesto toho len vševediaci rozprávač vie, čo presne Ježiš povedal a ako sa modlil.

²⁰ ELLIGER, K. et al. eds. *תורה נביאים וכתובים Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997.

²¹ RAHLFS, A. ed. *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Edition altera quam recognovit et emendavit Robert Hanhart*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2006.

²² NESTLE, E. et al. eds. *Novum Testamentum Graece*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

1.2.2 Otvorené zakončenia: otázky a napätie

Jestvujú texty, v ktorých vševediaci rozprávač rozvitím dejovej osnovy privedie čitateľa na okraj príbehu tak, že čitateľ neviem, ako veci pôjdu ďalej, ale chcel by vedieť. Ide o tzv. otvorené konce. Napr. V Gn 18,23-24... o spravodlivých a zlých. Prečo sa ďalej nepýtal (!), najmä po Gn 6,9; 7,1? Alebo v príbehu o dvoch bratoch (Lk 15,11-32), čitateľ sa bude zaujímať aká bola záverečná reakcia staršieho brata v záverečnej časti 15,20-31. Čo asi odpovedal starší brat? Ten je totiž v podobenstve prinajmenšom tak dôležitý ako mladší brat.

1.3 Problém definície narácie a narativity

1.3.1 Naratívny obrat a sémantická inflácia pojmu

Predstavíme úvod do problematiky o *definovaní narácie* na základe teoretičky Marie-Laure Ryanovej.²³ V posledných desaťročiach sme svedkami fenoménu, ktorý Ryanová označuje ako „naratívny obrat“. Pojem *naratív*, resp. *narácia* (rozprávanie) a jeho synonymum *príbeh* sa prestali obmedzovať na literárnu vedu a infiltrovali takmer každú oblasť ľudského myslenia. S týmto rozšírením však prichádza hrozba sémantickej inflácie: ak je dnes príbehom všetko, od politickej kampane, cez recept na koláč až po vedeckú teóriu, hrozí, že tento termín stratí akúkoľvek rozlišovaciu schopnosť.

Literárny teoretička Ryanová konštatuje, že teoretici tento trend vnímajú ambivalentne a predstavuje dvoch predstaviteľov opačného chápania narácie. Gerald Prince je predstaviteľom *skeptického pohľadu*. Prince považuje nadužívanie termínu *naratív/narácia* za „vyhýbací manéver“. Označenie textu za „naratív“ namiesto „argumentácie“ či „ideológie“ pôsobí podľa neho viac nezáväzne a menej dogmaticky. Je to spôsob, ako sa vyhnúť vedeckej prísnosti alebo priamej zodpovednosti za tvrdenia.²⁴ Peter Brooks predstavuje *kognitívny pohľad*: Brooks v tejto popularite termínu *narácia/naratív* vidí uznanie faktu, že rozprávanie je jeden zo základných kognitívnych nástrojov, ktorými si organizujeme skúsenosť so svetom. Je to kľúčový spôsob, akým ľudská myseľ dáva zmysel času a existencii.

V každom prípade, *narativita*, t. j. vlastnosť textu byť *naratívnym* (teda vlastnosť, že text má charakter príbehu), by mala v sebe zahŕňať riešenie problémov. *Narativita* je o konflikte a súčasne aj o medziludských vzťahoch. *Narativita* je o ľudskej skúsenosti a nevyhnutnej aj o časovosti existencie.

1.3.2 „Fuzzy-set“ model narativity (M.-L. Ryan)

Ryanová navrhuje opustiť binárne vnímanie (toto je príbeh / toto nie je príbeh) a nahradiť ho modelom *nejasnej množiny* („fuzzy-set“).²⁵ *Narativita* v tomto zmysle nie je pevná hranica, ale škálovateľná vlastnosť. Čím viac z nasledujúcich podmienok text spĺňa, tým hlbšie sa nachádza v centre „prototypických“ príbehov.

²³ RYAN, M.-L. Toward a Definition of Narrative. In: HERMAN, D. ed. *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007, s. 22-35.

²⁴ PRINCE, G. Revisiting Narrativity. In: GRÜNZWEIG, W., SOLBACH, A. eds. *Grenzüberschreitungen: Narratologie im Kontext / Transcending Boundaries: Narratology in Context*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1999, s. 45.

²⁵ RYAN, Definition of Narrative, s. 29-30.

Tabuľka: Osem kritérií narativity

Dimenzia	Podmienka narativity	Čo prináša do príbehu?
Priestorová	(1) Svet s individuálnymi existenciami	Musí ísť o konkrétne postavy a objekty, nie o abstraktné kategórie (napr. nie o „atómy“ či „ľudstvo“, ale o „konkrétneho Abraháma“).
Časová	(2) Umiestnenie v čase a zmena stavu (3) Ne-habituálne fyzické udalosti	Príbeh vyžaduje časovú následnosť a transformáciu sveta z jedného stavu do druhého. Zmena nesmie byť len rutinná, cyklická alebo výsledok prirodzenej evolúcie (ako starnutie či striedanie ročných období).
Mentálna	(4) Inteligentní agenti s vedomím (5) Cieľavedomé konanie agentov	Postavy musia mať mentálny život, emocionálne reagovať na svet a prejavovať vedomie. Udalosti musia byť aspoň čiastočne motivované zámermi postáv dosiahnuť konkrétny cieľ.
Formálna a pragmatická	(6) Príčinný reťazec a uzavretosť (7) Asercia faktov pre svet príbehu (8) Odovzdanie významu („rozprávatel'nosť“)	Udalosti musia tvoriť logický celok spojený kauzalitou, ktorý smeruje k určitému rozuzleniu. Udalosti musia byť v rámci fikčného sveta prezentované ako fakty, nie ako hypotézy či inštrukcie. Príbeh musí byť „hodný rozprávania“. Musí prinášať význam, ktorý presahuje prostý opis udalostí.

Ryanová diskutuje napr. aj o *kontroverzii ôsmej podmienky* a demonštruje ju na príklade: „*Mária bola chudobná, potom vyhrala v lotérii a potom bola bohatá.*“ Ako fiktívny príbeh je to banálne a takmer bezvýznamné, no ak je to prezentované ako skutočná udalosť o spoločnom známom, stáva sa to vysoko „hodným rozprávania“. To dokazuje, že narativita je čiastočne závislá aj od kontextu a záujmu publika. Každá z podmienok môže pomôcť stanoviť narativitu textu. Preto Ryanová analyzuje niekoľko modelových prípadov, ktoré nespĺňajú podmienky narativity.²⁶

1.3.3 Hraničné prípady a testovanie narativity²⁷

A. *Zoznam pacientov u lekára*. Tento typ textu nemá časovú sekvenciu mien a údajov. Chýba mu však jasná *kauzalita* (č. 6): Udalosť A (príchod pacienta X) nespôsobila novú udalosť B (príchod pacienta Y). Zoznam tiež nemá *zjednotenú dejovú líniu*: Chýba mu teda hlbšie prepojenie, ktoré by zo zoznamu urobilo jeden koherentný celok. Záver: Ide o zoznam, nie o príbeh. Podobne ani zoznam porazených kráľov v Joz 12,9-24 nie je naratívny text.

B. *Kuchársky recept*. Tento typ textu má sekvenciu inštrukcií („Ušľahajte vajcia, pečte 10 minút“). Chýbajú mu *individuálni existenti* (č. 1): Recept je určený anonymnému čitateľovi, nie konkrétnej postave. Tiež mu chýba *asercia faktov* (č. 7): Text nehovorí o tom, čo sa stalo, ale o tom, čo by sa stať malo. Avšak, je možná premena z receptu na príbeh. Stačí ak pridáme konkrétneho šéfkuchára, ktorý tento recept pripravuje so zámerom získať tretiu michellinskú hviezdu (motivácia), text nadobúda naratívny rozmer. Záver: Recept je inštruktážny text, nie správa o svete. Podobne ani opis hraníc zaslúbenej zeme v Nm 34,1-12 nemožno považovať za naratívny text.

C. *Vedecký opis vzniku vesmíru od Briana Greena*. Tento typ textu by bol zasa fyzikálnou správou o kozmických udalostiach. „Vesmír začal ako chladný a v podstate

²⁶ RYAN, Definition of Narrative, s. 30-31.

²⁷ RYAN, Definition of Narrative, s. 31-32.

nekonečný v priestorovom rozsahu. Potom nastala nestabilita, ktorá prinútila každý bod vo vesmíre rýchlo sa vzdávať od každého iného. To spôsobilo, že priestor sa stal čoraz viac zakriveným a viedlo to k dramatickému nárastu teploty a hustoty energie...“. Ani tento text nespĺňa podmienky narácie. Chýbajú mu „intelligentní agenti“ (č. 4 a 5): Atómy, nestability a priestor nemajú vedomie, emócie ani zámery. Navyše absentuje v ňom aj ľudská skúsenosť, teda subjektívny prežívateľ, ktorý by udalostiam priradil emocionálny význam. Záver: Väčšina ľudí tento text odmietne ako príbeh, pretože hoci obsahuje dramatické zmeny a kauzalitu, chýba v ňom „rekonštrukcia mysle“.

1.3.4 *Recepcia, fikcionalita a suspension of disbelief*

Ryanová teda považuje stanovenie narativity textu za rozhodnutie čitateľa ako bude vnímať text. Teda stanovenie či text je príbeh/narácia, je v prvom rade kognitívny proces. Musíme však rozlišovať dva typy posudzovania:

1. *Posudzovanie fiktívnosti*: Pýtame sa, či je text „pravdivý“. Toto je „rečový“ akt alebo dohoda medzi autorom a čitateľom. Fiktívnosť nie je v texte zakódovaná štruktúrne; určujú ju *mimotextové signály*, ako je napr. označenie „román“ na obálke. Toto posudzovanie je pre nás kľúčové, lebo určuje, či budeme informáciám veriť, alebo sa do nich ponoríme s tým, že potlačíme v sebe nedôveru (*suspension of disbelief*) voči fikcii.
2. *Posudzovanie naratívnosti* (analytický súd): Pýtame sa, či text vykazuje znaky príbehu. To je otázka štruktúry, nie pravdivosti.

Keď teda text prijmem ako príbeh, náš mozog automaticky prepína do režimu hľadania odpovedí na tieto tri kľúčové otázky:

1. *Poradie*: V akom chronologickom slede sa udalosti odohrali (rekonštrukcia fabuly)?
2. *Motivácia vs. výsledok*: Čo postavu viedlo k činu a ako sa výsledok líši od jej pôvodného zámeru?
3. *Význam*: Čo tieto udalosti a ich dopad znamenajú pre vnútorný svet postáv?

1.3.5 *Zhrnutie*

Naratívnosť (či už textu, rozprávania, udalosti) nie je teda binárna vlastnosť, ale charakterizuje ju „spektrum“. Definícia nám neslúži na to, aby sme texty „kádrolali“, ale aby sme rozumeli, aké mentálne operácie od nás text vyžaduje. Rozprávanie je totiž spôsob, akým ľudská inteligencia bojuje proti chaosu. Tým, že do sveta vkladáme postavy, ciele a príčinné súvislosti, robíme zo surovej reality zrozumiteľnú skúsenosť. Schopnosť rozlíšiť medzi metaforickým a literárnym naratívom je prvým krokom k hlbšej kritickej gramotnosti.

Kontrolné otázky naratívnej analýzy, majú pomôcť ujasniť možnosť či daný text spĺňa podmienku narativity. Napríklad: pre *individuovanie existentov*: Sú aktéri textu konkrétne bytosti s jedinečnou identitou? Pre *ne-habituálnu zmenu*: Je transformácia sveta výsledkom konkrétnej udalosti, alebo len rutinným procesom? Pre *mentálny život*: Majú postavy vedomie, emócie a ciele, ktoré vysvetľujú ich správanie? Pre *príčinný reťazec*: Sú udalosti prepojené logikou „pretože“, alebo len chronológiou „potom“? Pre *aserciu faktov*: Je text prezentovaný ako správa o realite daného sveta (či už skutočného alebo fikčného)?

1.4 **Základné pojmy: príbeh (*fabula*), diskurz (*sujet*), náracia**

Pojem „komunikácia“ pochádza z latinského *communico* („dať do spoločného, urobiť spoločným“) a z *communicatio* („zdieľanie“). Komunikovať znamená zdieľať správy a informácie s inými ľuďmi. Nech je situácia akákoľvek, slová, činy a dokonca aj mlčanie, hoci aj neúmyselné, vždy niečo oznamujú, komunikujú.

Pri analýze naratívnych textov je nevyhnutné rozlišovať medzi dvoma základnými pojmami, ktoré umožňujú hlbšie preniknúť do dynamiky a významu rozprávania. Ide o kategórie zavedené už v rámci ruského formalizmu, konkrétne o *fabulu* a *syžet* (rus. *фабула fabula* a *сюжет sjužet*). Tieto pojmy boli neskôr systematicky reflektované aj v rámci biblickej naratológie, napríklad u Meira Sternberga.²⁸

Treba však poznamenať, že ich terminologické vymedzenie nie je v naratologických štúdiách úplne jednotné a v rôznych teoretických prístupoch sa stretávame aj s odlišnými pomenovaniami. Pre lepšie pochopenie možno tieto dve roviny vyjadriť aj pomocou rozlíšenia medzi **príbehom** (*story*) ako abstraktnou sekvenciou udalostí a **diskurzom** (*discourse*) ako spôsobom ich textového sprostredkovania.

Inými slovami, pod pojmom **dej** (*fabula*) rozumieme chronologický sled udalostí, zatiaľ čo **kompozícia narácie** (*syžet*, resp. *intreccio*)²⁹ označuje spôsob ich usporiadania a prezentácie v texte.

Z tohto dôvodu je vhodné rozlišovať tri základné pojmy:

1. **príbeh, resp. dej** (*story*),
2. **diskurz** (*discourse*),
3. **narácia** (*narration*), ktorá má v naratívnej analýze osobitný význam.

Stručne povedané, príbeh predstavuje to, o čom sa rozpráva (rovina udalostí), zatiaľ čo diskurz označuje spôsob, akým je tento príbeh rozprávany (rovina textu). Pojem narácia potom poukazuje na samotný akt rozprávania, teda na situáciu, v ktorej rozprávač sprostredkúva príbeh adresátovi.

Porovnanie naratologických termínov

Nasledujúce porovnanie systematizuje základné pojmy naratívnej analýzy s prihliadnutím na terminológiu ruského formalizmu (*fabula* – *syžet*), talianskej tradície (*intreccio*) a modernej naratológie (*story* – *discourse* – *narration*).

Slovenský termín	Definícia	Pôvodné termíny	Rovina
Príbeh	Celok udalostí, postáv a významov.	story, storia	najširšia
Dej	Chronologický sled udalostí.	fabula	udalosti
Dejová osnova	Schematizovaná rekonštrukcia deja.	-	analytická
Dejová línia	Čiastkový prúd deja viazaný na postavu alebo tému.	-	udalosti
Zápletka	Konflikt alebo napätie uvádzajúce dej do pohybu.	trama	dynamika
Kompozícia narácie	Usporiadanie deja v texte.	sjužet, intreccio	text
Naratívny diskurz	Celkový spôsob sprostredkovania príbehu.	discourse	text + komunikácia
Rozprávanie	Akt rozprávania.	narration	proces
Narácia / rozprávanie	Konkrétna textová realizácia alebo proces.	récit / narration	text/proces

²⁸ STERNBERG, M. *Expositional modes and temporal ordering in fiction*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1978, s. 8-9.

²⁹ Hoci sa občas používa aj termín „zápletká“, ten je vhodnejší na označenie konfliktu alebo napätia v rámci deja.

1.4.1 Príbeh

Príbeh (angl. *story* [what?]) označuje to, „čo“ sa rozpráva, teda rovinu *obsahu*. V užšom naratologickom zmysle zodpovedá pojmu **dej** (*fabula*), t. j. chronologickému sledu udalostí.

Možno ho porovnať aj s pojmami ako fr. *histoire* alebo tal. *storia*. Pojem *diégesis* (gr.) označuje širšie rozprávaný svet, a preto nie je úplne totožný s dejom, hoci s ním úzko súvisí.

Príbeh tak predstavuje *abstraktnú, logicky a časovo usporiadanú sekvenciu udalostí*, ktorú si čitateľ rekonštruuje v procese čítania na základe textu. Ide o *základnú dejovú schému* literárneho diela³⁰, nezávislú od spôsobu jej konkrétneho textového spracovania. „[T]vorí sa v procese čítania subjektívnou prezentáciou *sujetu*.“³¹

1.4.2 Diskurz

Diskurz (angl. *discourse* [how?]) označuje to, „ako“ sa príbeh rozpráva, teda rovinu *formy a sprostredkovania*.

V terminológii ruského formalizmu zodpovedá pojmu **sjužet**, v taliančine *intreccio*, vo francúzštine *récit*. Ide o *konkrétnu textovú realizáciu príbehu*, ktorú má čitateľ pred sebou.

Diskurz zahŕňa:

- usporiadanie udalostí (poradie, anachronie),
- kompozíciu,
- výber a rozloženie motívov,
- tempo rozprávania,
- jazykové a štylistické prostriedky.

Na rozdiel od deja (fabuly), ktorý je rekonštruovaný, diskurz predstavuje *reálne daný text*, prostredníctvom ktorého čitateľ dekoduje príbeh ako príčinnno-dôsledkovú štruktúru. Diskurz teda nie je „súčet motívov“, ale skôr *spôsob ich usporiadania a prezentácie* v rámci literárneho diela.

1.4.3 Narácia

Narácia (*narration*) označuje *rozprávanie ako proces alebo akt sprostredkovania príbehu*. V naratívnej analýze má tento termín špecifický význam a je potrebné rozlišovať dva základné aspekty:

1. Narácia ako *akt rozprávania* (*nomen actionis*)
→ ide o proces, v ktorom rozprávač sprostredkúva príbeh adresátovi; zahŕňa situáciu rozprávania, pozíciu rozprávača a jeho perspektívu.
2. Narácia ako *výsledok* (*produkt*) (*nomen actus*)
→ ide o konkrétny text (ústny alebo písaný), ktorý dáva príbehu formu a výraz.

V tomto druhom zmysle sa pojem *narácia* približuje pojmu **naratívny diskurz**, hoci v presnej terminológii je vhodné tieto pojmy rozlišovať:

- **diskurz** označuje štruktúru a organizáciu textu,
- **narácia** zdôrazňuje akt jeho sprostredkovania.

Podľa Jean-Louis Sku sa *sujet/rozprávanie* od *fabuly/príbehu* líši vo všeobecnosti v dvoch dôležitých bodoch. Predovšetkým *fabula/príbeh* je *kompletnejšia* ako *sujet*, nakoľko čitateľ dopĺňa množstvo *lakún* a *chýbajúcich vypustených informácií*;

³⁰ VALČEK, P. *Slovník literární teorie A – Ž*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006, s. 108.

³¹ VALČEK, P. *Slovník literární teorie A – Ž*, s. 314.

v procese čítania dopĺňa i tie, ktoré sú naznačené len narážkami. Druhý rozdiel spadá do úlohy čitateľa. Ten je nútený zostaviť poradie udalostí, a to aj vtedy, keď mu sujet/rozprávania podáva jednotlivé časti v poradí, ktoré nemusia byť chronologicky zoradené. Preto akákoľvek lektúra je proces rekonštrukcie na základe uvedených konkrétnych textových informácií. To čo čitateľ vytvorí, resp. „dekóduje“ z textu je výsledná fabula, *diegesi*.³²

1.5 Charakteristiky naratívnej analýzy

Naratívna analýza zvyšuje citlivosť na otázky, ktoré vznikajú v samotnom texte. Identifikuje medzery, tzv. lakúny, ako aj elipsy, prolepsy a prerušenia v deji. Upozorňuje čitateľa na konkrétne jazykové a štylistické signály, prostredníctvom ktorých text naznačuje svoje významové napätia. Čitateľ, ktorý dokáže tieto lingvistické a literárne podnety identifikovať, na ne reaguje a týmto spôsobom text aktívne „dopĺňa“.

Naratológia zároveň formuluje určité interpretačné pravidlá, ktoré napomáhajú odhaliť zmysel príbehu. Tento zmysel sa vo veľkej miere aktualizuje práve v procese čítania. Akt čítania preto nie je naivnou reprodukciou napísaného, ale riadeným a reflektovaným procesom, ktorý sleduje a rešpektuje indície poskytované samotným textom.

Naratívna analýza sa sústreďuje na kompozičnú organizáciu rozprávania (*sjuzet*, resp. *intreccio*) a analyzuje štylistické prostriedky, prostredníctvom ktorých je príbeh (fabula) sprostredkovaný. Dôsledne zohľadňuje text v jeho celku aj v jeho detailoch, pričom osobitnú pozornosť venuje spôsobu rozprávania, teda naratívne diskurzu.

Metóda naratívnej analýzy má pragmatický charakter: usiluje sa pochopiť posolstvo textu ako celku a postupuje prevažne induktívne, vychádzajúc z konkrétnych textových prvkov. Zároveň je úzko spätá so štýlom textu, ktorý poskytuje záväzné interpretačné indície a umožňuje odhaliť vnútornú dynamiku rozprávania.

1.6 Odporúčaná literatúra

Viac k uvedenej problematike je v manuáloch, z ktorých niektoré už boli uvedené:

J.-N. Aletti et al.: *Lessico ragionato*.³³

D. Marguerat – Y. Bourquin: *Per leggere I racconti biblici*;³⁴

M.-L. Ryan: *Toward a definition of narrative*;³⁵

J.-L. Ska: *Sincronia: l'analisi narrativa*;³⁶

J.-L. Ska: *“Our Fathers have told us”*³⁷ [= *“I nostri padri”*].³⁸;

J.P. Sonnet: *L'analisi narrativa dei racconti biblici*;³⁹

³² SKA, J.-L. Sincronia: L'analisi narrativa. In: SIMIAN-YOFRE, H. ed. *Metodologia dell'Antico Testamento*. Bologna: EDB, 1994, s. 150.

³³ ALETTI et al., *Lessico ragionato*. Porov. tiež. RESSEGUIE, J.L. A Glossary of New Testament Narrative Criticism with Illustrations. In: *Religions* [online]. 2019, zv. 10, č. 3. DOI: 10.3390/rel10030217

³⁴ MARGUERAT, BOURQUIN, *Per leggere*, s. 9-24.

³⁵ RYAN, *Definition of Narrative*, s. 22-35.

³⁶ SKA, *Sincronia*, s. 139-170.

³⁷ SKA, *Our Fathers*, s. 1-6.

³⁸ SKA, *I nostri padri*, s. 13-21.

³⁹ SONNET, *L'analisi narrativa*, s. 45-85.

L. Zapella: *Manuale di analisi narrativa*.⁴⁰ Zapellov manuál uvádza aj novšiu špecifickú biblickú literatúru.

Zdroje online:

Fabula, la recherche en littérature:

www.fabula.org

NARRNET | European Narratology Network:

www.narratology.net

RRENAB | Réseau de recherche en analyse narrative des textes bibliques:

<https://wp.unil.ch/rrenab/bibliographie/>

The living handbook of narratology:

<https://www-archiv.fdm.uni-hamburg.de/lhn/index.html>

⁴⁰ ZAPPELLA, Manuale, s. 45-64.

2 Príprava rozboru biblického textu

Každá exegetická analýza by si mala na začiatku stanoviť ucelenú textovú jednotku ako predmet svojho skúmania. Tri kroky sú neodmysliteľné: vymedzenie textu, textová kritika a následný preklad. Náročnosť troch krokov je vzostupná, a preto vyžaduje aj náležitú prípravu i determinovanosť zo strany študenta. Na vymedzenie perikopy jestvujú rôzne a pomerne ľahké kritéria. Aj textová kritika má svoje kritéria, avšak predpokladajú znalosť pôvodných jazykov (biblickej hebrejčiny, biblickej aramejčiny, či biblickej gréčtiny). Aj na vykonanie („svojho“) prekladu je nevyhnutná dobré ovládanie pôvodných jazykov.

2.1 Vymedzenie textu

V dávnoveku sa v textoch nepoužíval odseky, a v gréckych biblických kódexoch jasne vidno, že písali bez medzier. To znamená, že používali iný spôsob ako vymedziť nejaký príbeh. Kto čítal, resp. počúval, musel viesť vyhodnotiť, že určitá textová jednotka kdesi začína a kdesi končí. Pre správne porozumenie textu je preto dôležité vedieť, kde textová (ucelená) jednotka začína, a kde končí. Je niekoľko kritérií, pomocou ktorých možno identifikovať začiatok a koniec textovej jednotky. V princípe ich možno rovnako aplikovať na hľadanie počiatočnej i koncovej hranice textu.

2.1.1 Textové a literárne kritériá

Narácia sa môže vymedziť výrazom „po týchto udalostiach“ (Gn 22,1; výraz svedčí o začiatku novej narácie a súčasne potvrdzuje, že predchádzajúca skončila vo v 21,34). Začiatok môže byť vymedzený aj syntaktickým zlomom (napr. konštrukciou *v-x-qatal*, ktorá narušuje predchádzajúcu reťaz *vajjiqtolov*; napr. Ex 3,1).

Niekedy vymedzujúcu úlohu môže urobiť aj úvody, rámcové usadenia (Nm 12,1) či závery (Sdc 6,24).

Inklúzie, resp. výrazy, ktoré sa zopakujú na konci, tak ako boli na začiatku („celá zem“ v Gn 11,1 a vo v. 9 vymedzuje príbeh o babylonskej veži).

Stať sa môže vyznačovať typickou slovnou zásobou, resp. slovami z príbuzných sémantických polí, kým okolité state ich majú celkom iné.

Zmena miesta a času sú údaje ktoré ľahko naznačujú začiatok a koniec deja v príbehu. Špeciálne syntaktické formy, resp. prechody možno rozpoznať najmä na úrovni hebrejskej syntaxe. Príbeh môže mať vlastné kľúčové slová, alebo techniky opakovania, ktoré síce tvoria literárne mikrojedinoty, ale nevymedzujú ucelený príbeh – sú časťou v celku. Pochopiteľne, že zmena literárneho žánru, je tiež dôležitou indíciou, ktorá vymedzuje príbeh.

2.1.2 Dramatické kritériá

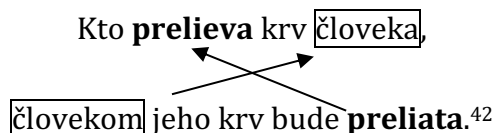
Ku kritériám dramatického rázu môžeme priradiť zmeny scén, uvedenie postáv do príbehu, resp. jej zmiznutie zo scény (najmä pokiaľ ide o hlavnú postavu). Aj technika simultánných akcií (*dvojitá scénická akcia*), uvedenie postáv do drámy, zmiznutie postavy. Podstatnou zmenu je zmeny činnosti, resp. deja.

Zápletká je to, čo odlišuje poviedku od básne (lyriky) alebo legislatívneho textu, pretože zápletká je charakteristická pre chronológiu a logiku príbehu. Vývoj zápletky je založený na pomerne zrejmej skutočnosti – na myšlienke časovej následnosti. Základný princíp – *post hoc, propter hoc* = „po tomto, teda kvôli tomuto“.

Dramatické kritériá sú dôležitejšie ako štylistické kritériá. Tieto druhé sú v službách tých prvých. Kontext je záväzný pri určovaní hraníc textu. Chiasmus (z

gréckeho písma *chí*, ktoré má formu **X**)⁴¹ alebo opakovanie zohrávajú špecifickú úlohu, ale vždy v službách dramatického deja. Chiazmus je významný literárny prvok, používaný na rôznych úrovniach textu, ktorým pisateľ zdôrazňoval okraje, ale aj to, čo okraje „zovierali“.

Príklad 1. Gen 9,6 vyjadruje dôležitosť deliktu:

Príklad 2. Ale pri naráciách sa neraz objavuje chiazmus. Veľký literárny chiazmus možno pozorovať pri zázraku prechodu Jordánom. V zložitej kompozícii Joz 3–4 je možno vypočítavať trojicu činností, ktoré rámcujú prechod Jordánom (3,14–4,19): ľud v pohybe, vstup archy do Jordánu a pozastavenie Jordánu (3,14–17)⁴³, proti ktorému stojí sekvencia troch činností: výstup archy z Jordánu, návrat vôd a utáborenie ľudu na druhej strane Jordánu (4,18–19).

A – 3,14: ľud sa vydáva na prechod Jordánom

B1 – 3,15: archa vstupuje do Jordánu

B2 – 3,16: vody zhora sa zastavia a stoja

C – 3,17: archa v Jordáne a ľud prechádza

D – 4,1–9: vsuvka o pamätníkoch z kameňov

C' – 4,10: koniec prechodu

B1' – 4,18a: Archa vystupuje z Jordánu

B2' – 4,18b: vody zhora pokračujú v toku

A' – 4,19: ľud sa utáboruje v Galgale, na druhej strane Jordánu.

Príklad 3. V závere Knihy Jozue, už dávno po rozdelení zeme, konkrétne v Joz 22,6–7 možno identifikovať jasne komponovanú chiastickú štruktúru založenú na opakovaní troch kľúčových slovesných koreňov: בָּרַךְ (požehnať), שָׁלַח (prepustiť, poslať) a נָתַן (dať, darovať).⁴⁴ Text je usporiadaný do symetrického vzorca A–B–C–C'–B'–A'.

A (v. 6a) – Požehnanie (בָּרַךְ)

B (v. 6b) – Prepustenie / rozlúčka (שָׁלַח)

C (v. 7a) – Darovanie (נָתַן) vlastníctva kmeňom zajordánskym

C' (v. 7b) – Darovanie (נָתַן) vlastníctva kmeňom cisjordánskych

B' (v. 7c) – Prepustenie (שָׁלַח)

A' (v. 7d) – Požehnanie (בָּרַךְ)

Symetria je vytvorená presným zrkadlením lexém v opačnom poradí, pričom stred tvoria dva výskyty koreňa נָתַן („dať“), ktoré tematicky zdôrazňujú samotný akt darovania zeme. Rámec celej jednotky

⁴¹ Porov. HERIBAN, J. *Príručný lexikón biblických vied*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1992, s. 485. (ďalej aj *PLBV*).

⁴² Porov. DUBOVSKÝ, P. ed. *Genezis*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 266.

⁴³ Porov. ŠTRBA, B. Pozastavený Jordán v Joz 3,17. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2016, zv. 8, č. 2. 184–193. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsFGSV8675

⁴⁴ Porov. ŠTRBA, B. *Altare, addio, allenza (Gs 22–24). Le varianti testuali e i problemi teologici della finale del Libro di Giosuè*. Bratislava – Nitra: RKCMBF UK – Gorazd n.f., 2024, s. 63.

vytvára požehnanie (ברך), ktoré uzatvára i otvára scénu, zatiaľ čo medzi nimi stojí akt prepustenia (שלח). Štruktúra tak literárne podčiarkuje, že rozlúčka kmeňov nie je obyčajným administratívnym gestom, ale je zasadená do rámca Božieho daru a požehnania.

Príklad 4. Opakovanie slova „poslať“ שלח v príbehu 2Sam 11 – 12 nesie hrozivý motív zneužitia kráľovskej moci kráľa. Začalo to Dávidovou nesolidárnosťou, ba až akoby lenivým zanedbávaním jeho vlastného vojska, čo potom prerástlo do „hriešnej mašinerie“. Slovo je použité 12-krát v celom príbehu a to s rôznym podmetom slovesa: Dávid (11,1.3.4.12.14. 27;); žena (v. 5); Joab (vv. 6.18.22) a napokon záverečné slovo „poslania“ patrí PÁNOVI (12,1.25). Cieľ je pomerne jasný, a to nie iba štrukturálny, ale skôr naratívny. Použitie slovesa je v službách dramatizovania napätia, keďže Dávid pokračuje v konaní (posielania) s nekontrolovateľnou aroganciou.

Príklad 5. Opakovanie dejových sekvencií je veľmi účinné aj vo veci vymedzenia textu, lebo pomáha určiť vnútornú a konštitutívnu štruktúru textovej jednotky: Napríklad opakovaná snaha Dalily dostať Samsona (Sdc 16,6-21; porov. časť postáv) alebo opakované nešťastia v prípade Jób (Job 1,13-19) alebo Ježišovo trojnásobné dopytovanie sa Petra o tom, či ho miluje (Jn 21,15-18).

Z rozboru *deja* či dramatického diania možno primerane rozpoznať rozdelenie knihy a jej čiastkových častí.

2.2 Preklad

Pokiaľ ide o preklad biblického textu, na ten je potrebné ovládať jazyk pôvodiny – biblickú hebrejčinu, prípadne aramejčinu a biblickú gréčtinu. Možno pracovať už aj s vyhotoveným publikovaným prekladom. V slovenčine máme niekoľko kompletných prekladov Biblie, dve katolícke, dve nekatolícke a jeden ekumenický preklad:

Katolícke preklady

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Preklad a poznámky podľa vydání Spolku svätého Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 – Nový zákon z roku 1986. Úvody k jednotlivým spisom prof. Jozef Heriban, SDB. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995 a jeho neskoršie viaceré reprinty vydané Spolkom svätého Vojtecha.

BOTEK, A. et al. eds. *Sväté písmo s komentármi a margináliami Jeruzalemskej Biblie. Preložil Anton Botek*. Trnava: Dobrá kniha, 2012 a jeho neskoršie vydania s pozmeneným názvom: *Sväté písmo. Jeruzalemská Biblia. Text Svätého písma z pôvodných jazykov preložil Anton Botek. Úvody, poznámky, komentáre a chronologické tabuľky sú prevzaté z Jeruzalemskej Biblie, ktorú vydala Jeruzalemská biblická škola*. 4. vyd. Trnava: Dobrá kniha, 2015.

Nekatolícke preklady

Svätá Biblia. Z pôvodných jazykov preložil prof. Jozef Roháček. 2. revidované vyd. London: Svetová biblická spoločnosť, 1975.

GÁBRIŠ, K. ed. *Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1977 a jeho neskoršia reedícia *Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 2021.

Ekumenický preklad

Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2007 a následne jej viaceré poopravené vydania, *Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. 4. opravené vyd. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2018.

Keď sa pri práci urobí (odôvodnená) voľba niektorého z prekladov a ak kvôli snahe pracovať s pôvodným textom sa vníma potreba urobiť určité prekladové zmeny, je nevyhnutné, aby sa každá zmena jasne definovala a odôvodnila, za pomoci adekvátnych vedeckých zdrojov.

2.3 Textová kritika

Pre hebrejský text sa vychádza z kritického aparátu *BHS (Biblia Hebraica Stuttgartensia)*⁴⁵, prípadne z novšej edície *Biblia Hebraica Quinta (= BHQ)*, ktorá však ešte nie je kompletná. Vyšli iba kritické vydania niektorých kníh.⁴⁶ Pre grécky text Starého zákona Rahlfsovu *Septuagintu*.⁴⁷ Tzv. Göttingenské vydanie Septuaginty – projekt, ktorý začal v r. 1908 Rahlfs a ktorého presný názov edície je *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum* – tiež nie je kompletné.⁴⁸ Pre Nový zákon je nevyhnutný 28. vydanie Nestle-Aland⁴⁹ (ďalej NA²⁸).

Textová kritika sa skladá z troch častí: kritika slov, vonkajšia kritika a vnútorná kritika. Prvá je *kritika slov*, ktorou sa zabezpečuje, či problematické vyjadrenia sú naozaj dobre a presne doložené textovými svedkami. Napr. odpisovač sa mohol pomýliť, a niektoré slovo, či písmeno preskočiť a lektúru zjednodušil (haplografia; porov. *PLBV*, 435).

Kritické vydania dokladajú zväčša najvýznamnejšie rôzne varianty pri niektorých veršoch.⁵⁰ Pri rozhodovaní medzi rôznymi textovými variantmi používajú dva základné typy hodnotiacich kritérií: *vonkajšie* (tzv. *external evidence*) a *vnútorné* (tzv. *internal evidence*). Rozdiel medzi nimi spočíva v tom, na aký druh údajov sa kritérium opiera.

2.3.1 Externá kritika

Druhou časťou textovej kritiky je *externá kritika*, ktorá uplatňuje tzv. *vonkajšie kritériá* pri porovnávaní rôznych textových svedkov a ich variantných čítaní. Zohľadňuje sa počet rukopisov, ich starobylosť/vek, geografické rozšírenie, ako aj kvalita textovej

⁴⁵ ELLIGER et al. eds., *Biblia Hebraica Stuttgartensia*.

⁴⁶ Podľa údajov *Biblia Hebraica Quinta*. In: *Wikipedia* [online] [cit. 17.11.2025]. Dostupné na internete: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Biblia_Hebraica_Quinta&oldid=1338513639 vyšli doteraz zväzky k nasledujúcim knihám: *Genesis* (zv. 1, 2016), *Leviticus* (zv. 3, 2020), *Deuteronomium* (zv. 5, 2007), *Judges* (zv. 7, 2011), *Dvanásť malých prorokov* (zv. 13, 2010), *Job* (zv. 16, 2024), *Príslovia* (zv. 17, 2008), *Megillot* (Piesne Piesní, Rút, Kazateľ, Žalmy žalostné, Ester, zv. 18, 2004), *Ezdráš a Nehemáš* (zv. 20, 2006).

⁴⁷ RAHLFS. ed., *Septuaginta*.

⁴⁸ Zatiaľ vyšli tieto kritické vydanie týchto kníh: *Genesis* (1974), *Exodus* (1991), *Leviticus* (1991), *Numeri* (2. vyd., 1992), *Deuteronomium* (2. vyd., 2006), *Ruth* (2. vyd., 2009), *Paralipomenon liber II* (2. vyd., 2014), *Esdrae liber I* (2. vyd., 1991), *Esdrae liber II* (2. vyd., 2017), *Esther* (2. vyd., 1983), *Iudith* (1979), *Tobit* (1983), *Maccabaeorum Liber I* (2. vyd., 1967), *Maccabaeorum Liber II* (2. vyd., 1976), *Maccabaeorum Liber III* (2. vyd., 1980), *Psalmi cum Odis* (4. vyd. 2025), *Ecclesiastes* (2019), *Sapientia Salomonis* (3. vyd. 2017), *Sapientia Iesu Filii Sirach* (3. vyd. 2016), *Psalmi Salomonis* (2018), *Duodecim Prophetiae* (3. vyd. 1984), *Duodecim Prophetiae* (3. vyd. 1984), *Isaias* (3. vyd. 1983), *Jeremias*, *Baruch*, *Threni*, *Epistula Jeremiae* (3. vyd. 2006), *Ezechiel* (4. vyd. 2015) a *Susanna*, *Daniel*, *Bel et Draco* (2. vyd. 1999). Porov. Göttinger Septuaginta – Publications. In: *Göttinger Septuaginta* [online] [cit. 27.11.2025]. Dostupné na internete: https://septuaginta.uni-goettingen.de/publications/septuaginta/?utm_source=chatgpt.com

⁴⁹ NESTLE et al. eds., *Novum Testamentum Graece*.

⁵⁰ Podrobný prehľad všetkých dostupných variantov možno nájsť napr. v klasickom vydaní: DE ROSSI, G.B. *Variae lectiones Veteris Testamenti ex immensa mss. editorumque codicum congerie haustae, et ad Samar. textum, ad vetustiss. versiones, ad accuratiores sacrae criticae fontes ac leges examinatae*. Parmae: ex Regio typographeo, 1784.

tradície, ktorú reprezentujú. Treba však zdôrazniť, že ani starobylosť, ani počet svedkov nemusia byť automaticky rozhodujúcim kritériom. Tu je vodiaca otázka: Ktoré rukopisy alebo textové tradície podporujú dané čítanie?

Napríklad papyrus P⁶⁶ (Bodmer II) obsahuje viacero korektúr, ktoré môžu naznačovať teologické tendencie (napr. doketické úpravy v kristologických pasážach). Podobne text pripisovaný Markiónovi niekedy odzrkadľuje výrazné ultra-pavlínske tendencie, ktoré mohli ovplyvniť jeho redakčnú podobu. Externé kritériá preto nemožno aplikovať mechanicky.

○ Vonkajšie kritériá

1. *Lepšie doložené znenie (lectio melius testata)* – Čítanie, ktoré je lepšie dokumentované zachovanými rukopismi, sa spravidla pokladá za bližšie pôvodine. Väčšia textová podpora však sama osebe nezaručuje autenticitu.

2. *Príbuznosť rukopisov (consanguinitas codicum)* – Je potrebné skúmať genetickú a textovú príbuznosť rukopisov. Viaceré rukopisy môžu totiž pochádzať z tej istej textovej vetvy, a teda nemusia predstavovať nezávislé svedectvo.

3. *Hodnotenie textových rodín (familiae textuum)* – Jednotlivé skupiny textov (*familiae* – textové rodiny či recenzie) toho istého znenia treba hodnotiť na základe ich kritického porovnania. Napríklad alexandrijská textová tradícia býva často považovaná za konzervatívnejšiu (často stručnejšiu) než byzantská (rozšírená), resp. západná tradícia (niekedy parafrastická).

4. *Vplyv paralelných textov a Septuaginty* – Treba brať do úvahy možný vplyv paralelných pasáží (najmä v synoptických evanjeliách) a Septuaginty, osobitne pri starozákonných citátoch v Novom zákone. Odpisovač mohol harmonizovať text podľa známejšej verzie.

Napríklad známy je prípad modlitby Otčenáš, ktorý má v Mt 6,13 v neskorších rukopisoch doxologický dodatok: „Lebo tvoje je kráľovstvo...” [οτι σου εστιν η βασιλεια και η δυναμις και η δοξα εις τους αιωνας αμην]. Tento dodatok chýba v najstarších rukopisoch a pravdepodobne vznikol liturgickým rozšírením.

5. *Reťazovité prepojenie variantov* – Niekedy existujú varianty, ktoré sú navzájom závislé alebo vznikli postupnou úpravou predchádzajúceho znenia. Takéto „reťazové“ varianty treba skúmať ako vývojový proces.

2.3.2 Interná kritika

Treťou časťou textovej kritiky je **interná kritika**, ktorá sa opiera o tzv. *vnútorné kritériá*. Jej cieľom je odhadnúť relatívnu hodnotu textových variantov na základe ich súladu s kontextom, autorovým štýlom a jazykom, či teologickým profilom diela. Vnútorná kritika skúma jazykové, štylistické a tematické charakteristiky textu.

Zohľadňuje sa aj dobový kontext, vrátane doktrínálnych diskusií, ktoré mohli ovplyvniť textovú tradíciu. Viaceré zásady alebo praktické pravidlá slúžia ako orientačné kritériá; treba ich však používať s opatrnosťou, pretože v textovej kritike neexistuje absolútne pravidlo platné bez výnimky. Tu vodiaca otázka znie: Ktoré čítanie najlepšie vysvetľuje vznik ostatných variantov?

○ Vnútorné kritériá

1. *Lectio brevior potior* – Kratšie znenie je často pravdepodobnejšie pôvodné, pretože pisári mali tendenciu text rozširovať vysvetľujúcimi dodatkami alebo harmonizáciami. Napríklad, Lk 22,43–44 (Ježišov pot v Getsemanoch) chýba v niektorých starých rukopisoch. Môže ísť o neskoršie doplnenie.

2. *Lectio difficilior potior* – Ťažšie alebo menej zrozumiteľné znenie (*lectio difficilior*) má väčšiu pravdepodobnosť pôvodnosti než jednoduchšie (*lectio facilior*), keďže pisári mali sklon text „zjemňovať“ alebo objasňovať. Napríklad známy Ž 22,17:

MT: „ako lev moje ruky a nohy“ [כַּאֲרִי יָדַי וְרַגְלֵי]]

LXX: „prebodli moje ruky a nohy“ [ῥυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας.]

Ťažšie masoretské znenie je predmetom diskusie.

Alebo u Mk 1,41 jestvuje lektúra ὀργισθεῖς („nahnevaný“) namiesto σπλαγχνισθεῖς („zlutoval sa“). Zdá sa, že „nahnevaný“ je teologicky náročnejšie a môže byť pôvodnejšie.

3. *Lectio potior* – Uprednostňované znenie (*lectio portior*) musí byť v súlade s kontextom a s jazykovým a teologickým profilom autora.

4. *Lectio difformis* – V paralelných pasážach (napr. synoptické evanjeliá) sa môže uprednostniť znenie, ktoré sa líši od harmonizovanej verzie, keďže opisuje pôvodnejšiu, nevyhladenú formu textu.

5. *Lectio quae alias explicat* – Uprednostňuje sa znenie, ktoré dokáže vysvetliť vznik ostatných variantov. Ide o princíp „zdrojového variantu“. Konstantin von Tischendorf toto pravidlo označil za „prvé zo všetkých pravidiel“.

6. *Konjektúra* – Len v extrémnych prípadoch možno použiť konjektúru, teda hypotetickú rekonštrukciu porušeného alebo nezrozumiteľného textu. Tento postup si vyžaduje mimoriadnu opatrnosť a presvedčivú argumentáciu.

2.4 Niekoľko príkladov zo statí o kríku – Ex 3,1–4,18

Niekoľko príkladov vyberieme z príbehu o kríku. Vychádzame z kritického aparátu BHS.⁵¹ Štruktúrovaný text state Ex 3,1–4,18 je v dodatku.

1. Ex 3,1

Výraz הַר הָאֵלֹהִים „Boží vrch Horeb“ sa nachádza iba v MT (porov. tiež Vg), kým pôvodná grécka verzia LXX má iba „vrch Horeb“ τὸ ὄρος Χωρηβ. Pravdepodobne LXX nechcela hneď definovať vrch ako Boží, kvôli zvýšeniu dramatického napätia. Opačná možnosť, že MT neskôr doložil identifikáciu „Boží“. Takúto teologizujúcu tendenciu badať aj v neskoršom Tg, ktorý lokalitu rozvíja: לְטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עָלוּהִי יְקָרָא דִּי לְחֹרֵב „k vrchu, na ktorom sa zjavila PÁNOVA sláva, k Horebu“.

2. Ex 3,4a

Samaritánsky Pentateuch (ďalej Sam) nahrádza *tetragram* יהוה slovom אֱלֹהִים „Boh“. Pravdepodobne ide o teologickú úpravu⁵² – Sam sa obáva neporozumenia, aby si niekto nemyslel, že PÁN „vidí“ a teda je tam „viditeľne prítomný“. Sam vyzdvihuje tetragramom, z čoho plynie, že v ňom ide o neskoršiu lektúru.

3. Ex 3,4b

LXX mení hebrejské אֱלֹהִים „Boh“ na κύριος PÁN. Ide iba o hovorenie (nie o videnie), a teda voľba je možná a vysvetľuje to, čo hebr. text predpokladá. Vg slovo „Boh“ vynechá.

4. Ex 3,5a

Plurál נְעָלַי „tvoje sandále“ v MT je naproti tomu v mnohých iných hebr. rukopisoch (mss), v mnohých mss Sam, v LXX i vo Vg – v singulári „tvoju (?) sandálu“. To je ťažšia lektúra. Možné je aj porozumenie v sg. „tvoju obuv“. Táto *lectio difficilior* by

⁵¹ ELLIGER et al. eds., Biblia Hebraica Stuttgartensia.

⁵² K problematike striedania Božích mien pozri TIŇO, J. ed. *Exodus*. Trnava: Dobrá kniha, 2013, s. 144.

mohla znamenať, že všetky texty so singulárom predstavujú staršiu variante, teda pôvodné čítanie textu.

5. Ex 3,5b

Zaujímavé je, že pokiaľ ide o plurál „tvojich *nôh*“, tak ten je iba v Targume a v mnohých rukopisoch Sam v singulári, čím sa harmonizuje význam so sg. „tvoju obuv“. Znamená to, že všetci ostatní svedkovia zachovávajú plurál bez problémov. Toto podporuje hypotézu, že v predchádzajúcom prípade väčšinová lektúra bola opodstatnene v singulári, hoci mohli myslieť na plurál (obuv).

6. Ex 3,6a

Hebr. výraz אָבִיךָ „tvoj otec“ iba v niektorých rukopisoch Sam je v pluráli „tvoji otcovia“. Porov. Sk 7,32. Nie je však potrebnú uvažovať o pluráli, lebo MT myslí jednoducho na Mojžišovho otca Amrama (porov. 6,20).

7. Ex 3,7a

Masoretský výraz מְאֵבֶיךָ „jeho bolesti“ mení Sam a Vg na singulár מְאֵבֶיךָ „jeho bolesť“. Kým všetky starobylé preklady – LXX, Pesitta, Tg – uvádzajú zámeno v pluráli τῶν ὀδύνην αὐτοῦ „ich bolesti“. Významové odtienky nemenia podstatne záležitosť, skôr každý preferuje inú črtu.

8. Ex 3,10a

MT uvádza jednoznačne sloveso v rozkazovacom spôsobe: וְהוֹצֵא „a vyved“, kým Sam, LXX a Vg uvádzajú v budúcom čase „vyvedieš“. Harmonizujú syntax, ale zoslabujú dôraz daný na imperatív. Vzhľadom ku kľúčovému motívu vyslobodenia imperatív treba zachovať.

9. Ex 3,14

Známy text אֲשֶׁר אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה prekladá LXX trochu ináč: Ἐγώ εἰμι ὁ ὢν „ja som ten, ktorý je(stvuje)“. Problém spočíva porozumení hebrejského textu, ktorý sa prekladá zvyčajne pomocou prítomného času: (1.) „som, ktorý som“, resp. trochu presnejšie (2.) „budem, ktorý budem“. Avšak pod syntaktických pozorovanie A. Niccacciho, text možno preložiť (3.) „budem, ktorý som bol“.⁵³ Ale ani jeden z prekladov nevysvetlí grécku verziu, iba ak ten druhý.

⁵³ Porov. NICCACCI, A. Esodo 3,14a: “Io sarò quello che ero” e un parallelo egiziano. In: *Liber Annuus*. 1985, zv. 35, s. 7-26.

3 Čas

Keďže narácia podľa Gerald Prince predstavuje „reprezentáciu udalostí a situácií, skutočných alebo imaginárnych, v časovej postupnosti“⁵⁴, možno konštatovať, že bez ohľadu na spôsob spracovania chronologickej následnosti v rozprávaní niet nič viac diachrónne než naratívny text. Predmetom tejto časti je preto čas priamo spätý s naráciou, teda tzv. *vnútorný čas* narácie.

Vonkajší čas narácie súvisí s reálnym autorom a historickými okolnosťami jeho života. Tento extratextový čas v zásade nepatrí do vlastnej naratívnej analýzy textu. Navyše, pri biblických textoch je vonkajší čas, resp. absolútne (dejinné, chronologické) časovanie často ťažko identifikovateľné, s výnimkou tých miest, kde text explicitne odkazuje na konkrétne mimotextové udalosti.

Napriek tomu má vonkajší čas zásadný význam pre diachrónny výskum. Ide najmä o čas ideácie (kedy autor príbeh koncipoval) a o čas kompozície (kedy bol text napísaný a literárne usporiadaný).

3.1 Vnútorný čas

Významný a rozhodujúci pre naratívnu analýzu sú *vnútorné* časy rozprávania: čas príbehu a čas rozprávania. Ten prvý sa zvykne nazývať *vyrozprávaný čas*, ten druhý *rozprávací čas*. Porovnávaniu týchto dvoch časov sa venuje v naratívnej analýze biblických textov veľká pozornosť.⁵⁵

Gérard Genette⁵⁶ skúmal vzťah medzi vyrozprávaným časom, resp. časom príbehu (TS) a rozprávacím časom, resp. časom rozprávania (TR) a zaviedol trojitú diferenciáciu:

- *poradie (ordre)*: vzťah medzi chronologickým poradím udalostí v príbehu (*diegeze*) a poradím, v akom sú usporiadané v rozprávaní; teda vzťah medzi fabulou a sujetom;
- *trvanie (durée)*: vzťah medzi množstvom času, ktoré zaberá udalosť v príbehu, a množstvom textového priestoru, ktorý jej je venovaný (ide o „rýchlosť“ rozprávania);
- *frekvencia (fréquence)*: vzťah medzi počtom výskytov udalosti v príbehu a počtom jej rozprávania; teda koľkokrát sa niečo stane a koľkokrát sa to rozpráva.

3.1.1 Vyrozpávaný čas / čas príbehu (ČP)

Vyrozpávaný čas, resp. **čas príbehu** (ČP; nem. *erzählte Zeit*; angl. *narrated time*, *time of the story*; tal. *tempo della storia* [TS], *tempo narrato*), označuje *chronologické trvanie udalostí a ich vzájomné poradie*. Zodpovedá rovine deja (*fabula*) a vyjadruje čas, ktorý sa odvíja v príbehu. Tento čas sa meria *chronologickými jednotkami* (sekundy, minúty, hodiny, dni, mesiace, roky).

Vyrozpávaný čas teda plynie v deji, ktorý je v texte sprostredkovaný prostredníctvom kompozície narácie (*sjuzet*, resp. *intreccio*). Určuje dĺžku trvania jednotlivých udalostí a konaní. Ako príklad možno uviesť Genezis 1: vyrozpávaný čas

⁵⁴ PRINCE, G. *Narratology. The Form and Functioning of Narrative*. Berlin - New York - Amsterdam: Mouton Publishers, 1982, s. 1.

⁵⁵ Porov. SKA, *Our Fathers*, s. 7-15; SKA, *I nostri padri*, s. 23-35; SKA, *Sincronia*, s. 150-153; MARGUERAT, BOURQUIN, *Per leggere*, s. 91-105; SONNET, *L'analisi narrativa*, s. 55-67; ZAPPELLA, *Manuale*, s. 33-37.

⁵⁶ GENETTE, G. *Figures, III*. Paris: Éd. du Seuil, 1972, s. 77-182.

(čas príbehu v narácii) tohto rozprávania predstavuje sedem dní (ak výraz *jôm* chápeme v jeho základnom význame ako deň).

Na druhej strane stojí **rozprávací čas** (nem. *Erzählzeit*; angl. *narrative discourse time*), teda „materiálny“, fyzický čas potrebný na samotné rozprávanie alebo čítanie textu. V prípade Gn 1 môže ísť približne o desať minút čítania.

Kontrast medzi týmito dvoma časovými rovinami možno ilustrovať na ďalšom príklade. V Genezis 29,1 je stručne opísaná Jakubova cesta z krajiny Kanaán do „krajiny synov východu“, teda do oblasti Haránu v Mezopotámii. Hoci táto cesta musela trvať niekoľko týždňov, text ju zachytáva v jedinej vete. Vyrozprávateľ čas tu teda predstavuje dlhé obdobie, zatiaľ čo rozprávací čas je len niekoľko sekúnd.

Z hľadiska širšej perspektívy možno pozorovať, že čím väčší časový odstup delil rozprávača od opisovaných udalostí, tým väčší rozsah bol pripisovaný vyrozprávanému času. Napríklad od stvorenia sveta (Gn 1) po vyvedenie Izraela z Egypta (porov. Ex 12,40-41) uplynulo podľa biblickej chronológie 2666 rokov. Naproti tomu obdobie od exodu po Mojžišovú smrť (porov. Dt 34,7) trvá iba 40 rokov. Samotné rozprávanie v Deuteronomiu je pritom výrazne kondenzované a sústreďuje sa najmä na posledný deň Mojžišovho života (porov. Dt 1,3; 32,48), s dodatkom o tridsaťdňovom smútku (Dt 34,8).

Rozsah vyrozprávaného času v rozprávaní knihy Genezis možno lepšie pochopiť, ak zohľadníme mýtický a legendárny charakter jej najstarších rozprávání. Čas tu neplní len chronologickú, ale predovšetkým symbolickú funkciu.

Pred potopou sa napríklad vek postáv pohybuje približne medzi 777 a 969 rokmi (s výnimkou Henocha, ktorý žil 365 rokov; porov. Gn 5). *Po potope* sa tento vek postupne skracuje na rozpätie približne 600 až 205 rokov (porov. Gn 11,10-26). Od Abraháma ďalej sa dĺžka života stabilizuje približne medzi 200 a 100 rokmi. Hoci tieto údaje výrazne prevyšujú bežnú dĺžku ľudského života – charakterizovanú v Žalme 90,10 ako sedemdesiat až osemdesiat rokov – zároveň sú podstatne nižšie než extrémne hodnoty známe zo sumerských kráľovských tradícií, kde sa vek panovníkov pohybuje v rozpätí približne 18 600 až 43 200 rokov.⁵⁷

V neskorších biblických textoch, napríklad v Knihách kráľov, sa napokon dĺžka života dostáva do realistickejšieho rozmedzia približne 21 až 66 rokov.

Tabuľka: Rôzne dĺžky života ľudí v Gn 1-11

Postava	Vek v čase narodenia syna	Počet rokov života po narodení syna	Celkový vek	Genezis
Adam	130	800	930	5,3-5
Set	105	807	912	5,6-8
Enóš	90	815	905	5,9-11
Kenan	70	840	910	5,12-14
Mahalalél	65	830	895	5,15-17
Jered	162	800	962	5,18-20
Enoch	65	300	365	5,21-24
Matuzalem	187	782	969	5,25-27
Lamech	182	595	777	5,28-31
Noe	500	400	600 – potopa 950	5,32; 7,11; 9,29

⁵⁷ BOADT, L. *Reading the Old Testament: An Introduction*. New York, NY: Paulist Press, 1984, s. 123.

Postava	Vek v čase narodenia syna	Počet rokov života po narodení syna	Celkový vek	Genezis
Sem	100	500	600	11,10-11
Arpachšad	35	403	433	11,14-15
Ever	34	430	464	11,16-17
Peleg	30	209	239	11,18-19
Reú	32	207	239	11,20-21
Serúg	30	200	230	11,22-23
Nachor	29	119	148	11,24-25
Terach	70	135	205	11,26-32
Abraham	100	75	175	21,5; 25,7
Izák	60		180	25,26; 35,28

○ Vyrozprávateľ čas v Pentateuchu

Vyrozprávateľ čas jednotlivých knižkách Pentateuchu sa podstatne odlišuje od knihy ku knihe. V Knihe *Genezis* od stvorenia sveta (Gn 1) po Noeho uplynulo 1056 rokov (Gn 5), potopa prišla v r. 1656 (porov. Gn 7,6 a kap. 5). Od potopy po narodenie Abraháma ubehlo 292 rokov (r. 1948; porov. Gn 11). Od narodenia Abraháma po zostúpenie Jakuba do Egypta ubehlo 290 rokov (porov. 21,5; 25,26; 47,9), čo bol teda v roku 2238 (od stvorenia sveta). Keď prišli bratia do Egypta k Jozefovi, mal už 39 rokov (porov. 41,46 a 45,6). Keď Jozef zomrel mal 110 rokov. Teda $2238 + 71 (110 - 39) = 2309$ rokov vyrozprávateľného času.

Vyrozprávateľ čas v Knihe *Exodus* je **360 rokov** (Pobyt v Egypte trval síce 430 rokov podľa Ex 12,40-41, ale Kniha začína smrťou Jozef [1,6-8], teda už bolo ubehlo 71 rokov z pobytu Izraelitov v Egypte. Treba pripočítať pár mesiacov prvého roku na púšti [porov. Nm 10,11 časuje odchod zo Sinaja 22.deň 2.mesiace, 2.rok], a tak $430 - 71 = 359$; a plus jeden rok = 360).

Vyrozprávateľ čas v Knihe *Levitikus* nepresahuje **ani rok** (porov. Nm 10,11), kým v Knihe *Numeri* ubehne *necelých 39 rokov*. Resp. od východu z Egypta po koniec knihy *Numeri* ubehne *takmer 40 rokov*.

V poslednej knihe Pentateuchu, v Deuteronomiu je vyrozprávateľ čas 1 mesiac a jeden deň. Presnejšie, celý Mojžišov prejav a obnova zmluvy, od 1,1 po 34,5 sa udeje v **jeden deň**. Iba v závere v jednom verši 8 ubehne **jeden mesiac** smútku.

3.1.2 Rozprávateľ čas / čas rozprávania (ČR)

Rozprávateľ čas, resp. **čas rozprávania** (ČR [zriedkavejšie čas rozprávača]; nem. *Erzählzeit*; angl. *narration time*; tal. *tempo del racconto* [TR], *tempo raccontante*), označuje čas potrebný na samotný akt rozprávania, teda na produkciu alebo recepciu textu. Ide o „materiálny“ čas, ktorý je potrebný na vyrozprávanie alebo prečítanie textu (narácie).

Rozprávateľ čas zodpovedá rovine **diskurzu** (resp. narácie v zmysle textového sprostredkovania) a meria sa prostredníctvom textu – jeho rozsahom, napríklad počtom slov, veršov, viet, kapitol či strán.

Rozprávateľ čas jednotlivých biblických kníh možno orientačne vyjadriť napríklad počtom veršov. V rámci Pentateuchu má *Genezis* 1534 veršov (stred: 27,49), *Exodus*

1209 veršov (stred: 22,27), Leviticus 859 veršov (stred: 15,7), Numbers 1288 veršov (stred: 17,20) a Deuteronomy 955 veršov (stred: 17,10).⁵⁸

Porovnaním rozprávacieho času s vyrozprávaným časom (časom príbehu) v Pentateuchu možno lepšie identifikovať relatívnu dôležitosť jednotlivých udalostí podľa zámeru rozprávača, keďže rozsah textového spracovania signalizuje mieru naratívneho dôrazu.

Tabuľka: Rozprávací čas a vyrozprávaný čas v Pentateuchu

Kniha	Rozprávací čas (počet veršov)	% z celku	Vyrozprávaný čas (roky)	% z celku
Genezis	1534	~ 26,25 %	2309	~ 85,29 %
Exodus	1209	~ 20,69 %	360	~ 13,30 %
Levitikus	859	~ 14,70 %	1/12 [c. mesiac]	~ 0,003 %
Numeri	1288	~ 22,03 %	c. 38,5	~ 1,42 %
Deuteronomium	955	~ 16,34 %	1/12 [mesiac]	~ 0,003 %
<i>Spolu:</i>	<i>5845</i>	<i>100 %</i>	<i>c. 2707,7</i>	<i>100 %</i>

Pozorovanie

Disproporcía medzi rozprávacím časom a vyrozprávaným časom

Kvantitatívna analýza Pentateuchu poukazuje na výraznú disproporciu medzi rozsahom textu, teda rozprávacím časom (meraným napr. počtom veršov), a rozsahom vyrozprávaného času (časom príbehu). Kniha Genezis pokrýva približne 85 % celkového vyrozprávaného času Pentateuchu, no predstavuje iba približne 26 % jeho textového rozsahu. Naopak knihy Levitikus a Deuteronomy zaberajú významnú časť textu, hoci pokrývajú len veľmi krátky časový úsek.

Teologická koncentrácia času v Pentateuchu

Kniha Genezis predstavuje makrohistorický horizont – stvorenie sveta, praveké dejiny a patriarchálne obdobie –, pričom rozsiahle časové úseky sú zhustené do relatívne krátkeho textu (výrazné zrýchlenie rozprávania najmä v Gn 1–11). Naopak v knihe Exodus dochádza k výraznému spomaleniu rozprávania. Hoci Exodus pokrýva približne 360 rokov, rozhodujúca časť textu sa sústreďuje na obdobie niekoľkých mesiacov (najmä Ex 3–40). Spomaľovanie rozprávania vrcholí v knihách Levitikus a Deuteronomium, kde je naratívna dynamika výrazne redukovaná a nahradená legislatívnym a teologickým diskurzom. Kým Levitikus zachytáva situáciu na začiatku putovania púšťou, Deuteronomium sa sústreďuje na jeho záver, bezprostredne pred vstupom do zaslúbenej zeme. Medzi týmito dvoma „spomalenými“ knihami má špecifické miesto Numeri, ktoré opisujú takmer štyridsať rokov putovania a sústreďujú sa na formovanie a premenu ľudu.

Kompozičný a teologický význam

Táto kompozičná stratégia naznačuje teologický pohyb od univerzálnych dejín k zmluvnej koncentrácii. Pentateuch tak nefunguje ako lineárna kronika, ale ako premyslená teologická kompozícia, v ktorej je čas modelovaný v závislosti od významu zjavenia a zmluvy.

⁵⁸ Porov. Masoretský text BHS.

Záver

Disproporcia medzi rozsahom textu (rozprávacím časom) a vyrozprávaným časom nie je náhodná. Predstavuje literárny aj teologický princíp, ktorý smeruje od kozmologického univerzalizmu k formovaniu zmluvnej identity Izraela. Spomaľovanie rozprávania kulminuje v momentoch darovania Tóry, čím sa signalizuje teologické ťažisko celého Pentateuchu.

3.2 Poradie

Vďaka identifikácii dvoch rôznych časov – vyrozprávaný čas a rozprávací čas – možno identifikovať dvojaký poriadok – t. j. časový poriadok postupnosti faktov v príbehu (*diegesis*/fabula) a časový poriadok ich usporiadania v rozprávaní, v zápletke. Takto sa opisuje vzťah, resp. rozdiel medzi *fabulou* a *zápletkou*, dejovou osnovou.

Občas sa vyskytuje rozpor alebo nesúlad medzi poradím v rozprávaní (naratívneho diskurzu) a poradím v (rozprávanom) príbehu z hľadiska usporiadania udalostí alebo časových úsekov. Zvykne sa to nazývať *anachronia* a ona má štrukturálny charakter. Rozlišujú sa dva typy anachronie: *analepsa* a *prolepsa*. Okrem toho, anachronia môže byť *vnútorná* (k rozprávanému príbehu), *vonkajšia* (k úseku rozprávaného príbehu) alebo zmiešaná (vonkajšia a vnútorná).

Príklad 1. V Gn 40,12-15 Jozef vykladá sen faraónovho čašníka. Je pomerne ľahké odlíšiť *prolepsu* (tučné písmo), ktoré vedie pozornosť čitateľa do budúcnosti od *analepsy* (podčiarknuté písmo), ktorou rozprávač vracia čitateľa do minulosti.

¹² Jozef mu povedal: „Toto je jeho výklad: Tri výhonky značia tri dni. ¹³ **O tri dni faraón povýši tvoju hlavu a uvedie ťa späť do tvojho úradu. Potom budeš faraónovi podávať čašu do rúk takisto, ako si to robil prv, keď si bol hlavným čašníkom.** ¹⁴ Spomeň si aj na mňa, keď sa ti bude dobre vodiť, a preukáž mi dobrodenie, že sa prihovoriš za mňa u faraóna, aby ma vyslobodil z tohoto domu. ¹⁵ Veď ja som bol tajne odvedený z hebrejskej krajiny a ani tu som sa neprevinil, žeby ma za to mali uvrhnúť do žalára.“

Príklad 2. Dt 26,1-10 rozpráva o ustanovení obradu prvých plodov. Identifikujte *analepsu* a *prolepsu* v tomto rozprávaní. Aký je ich rozsah a šírka? Aký zmysel dávajú tomuto obradu? Opäť pre názornosť *prolepsa* je naznačená tučným písmom a vedie pozornosť čitateľa do budúcnosti, kým *analepsa* je označená podčiarknutým písmom.

¹ **Keď vojdeš do krajiny, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh, aby si ju vlastnil, a keď ju zaujmeš a budeš v nej bývať,** ² **vezmeš prvotiny všetkých svojich plodín, vložíš ich do koša a pôjdeš na miesto, ktoré si vyvolí Pán, tvoj Boh, aby sa tam vzývalo jeho meno.** ³ **Pristúpiš ku kňazovi, ktorý bude v tých dňoch (v službe), a povieš mu: „Dnes vyhlasujem pred Pánom, svojim Bohom, že som vošiel do krajiny, o ktorej on prisahal našim otcom, že nám ju dá.“** ⁴ **Kňaz vezme kôš z tvojich rúk, položí ho na oltár Pána, tvojho Boha,** ⁵ **a ty povieš pred tvárou Pána, svojho Boha: „Môj otec bol blúdiaci Aramejčan, potom v malom počte zostúpil do Egypta a býval tam; a vzrástol na veľmi veľký, silný a početný národ.** ⁶ **Ale Egyptania nás trápili, prenasledovali a kládli na nás ťažké bremená.** ⁷ **My sme volali k Pánovi, Bohu našich otcov, ktorý nás vypočul a obrátil svoj zrak na naše poníženie, na náš trud a na našu úzkosť.** ⁸ **Pán nás silnou rukou a vystretým ramenom za veľkého strachu, znamení a zázrakov vyviedol z Egypta** ⁹ **a voviedol nás na toto miesto a dal nám krajinu, oplývajúcu mliekom a medom.** ¹⁰ **Preto teraz obetujem prvotiny plodov zeme, ktorú mi dal Pán.**“ **A necháš to pred Pánom, svojim Bohom, a budeš sa klaňať Pánovi, svojmu Bohu.** ¹¹ **A tak sa v radosti hosti zo všetkých dobrôt,** ktoré požehnal Pán, tvoj Boh, teba a celému tvojmu domu, ty, levita i cudzinec, ktorý sa zdržiava u teba.

Text opisuje zavedenie tohto obradu formou proleptického pohľadu do budúcnosti: „Keď vojdeš do krajiny, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh, aby si ju vlastnil“ (v. 1). Ak pripustíme, že toto svedectvo bol napísané v čase exilu, ak nie dokonca až po ňom, táto proleptická interpretácia dodáva daru zeme osobitný zmysel. Dar zasľúbenej zeme nenadobúda zmysel, až pokiaľ ju nestratili. V slovách, ktoré sprevádzajú obrad, *prvá analepsa* zdôrazňuje dôležitosť tohto daru prostredníctvom jeho pôvodu (porov. v. 3b:

odkaz na prísľub daný patriarchom); druhá prolepsy prostredníctvom svojho rozsahu (vv. 5b-10: zhrnutie celej histórie Božieho ľudu počnúc Jakubom). Viac než len spomienka na minulosť, tento vyrozprávaný príbeh prostredníctvom hry prolepsy a analepsy vedie čitateľa k tomu, aby si spomenul na svoj status utláčaného emigranta, oslobodeného Bohom; pozýva ho, aby sa podelil o slávnosť, o svoju zem, dar od Boha, s tými, ktorí ju nemajú: s levitom a emigrantom.

3.2.1 Analepsa – retrospektíva

Analepsou sa označuje retrospektíva, ktorá evokuje skoršiu udalosť z pohľadu rozprávaného príbehu. Analepsa môže byť buď *vnútorná*, keď ide o odkaz v rámci príbehu, alebo *vonkajšia*, keď presahuje hranice príbehu, alebo môže byť zmiešaná. Resp. ide o taký fenomén v príbehu, ktorý v rozprávaní odsúva udalosť (ďalej), ktorá sa už v príbehu stala. Takmer ako jej pripomenutie, aby sa na ňu nezabudlo.

Príklad 1. Ku koncu cesty do zaslúbennej zeme Edomčania odmietajú ľudu umožniť prechod. Aký je rozsah analepsy z Nm 20,15-16?

Príklad 2. Slovo שׁוֹטֵר v Ex 5,6.10 nie je jasne definované, aby bolo isté z ktorého národa boli správcovia: „A v ten istý deň faraón prikázal *dozorcom* (הַגָּזְרִים) a *predákom* (הַשְּׂטָרִים) ľudu“. Až vo vv. 13-14 (SSV) sa rozlíši kto je kto: „¹³ *Dozorcovia* (הַגָּזְרִים) však naliehali a vraveli: "Konajte si svoju prácu ako vtedy, keď bola slama!" ¹⁴ A bili izraelských *predákov* (שְׂטָרִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל), na ktorých dozorcovia zvalovali vinu a hovorili: "Prečo ste včera a dnes nevyhotovili také množstvo tehál ako doteraz?"“ Teda, až vo v. 14 však genitív „synov Izraela“ יִשְׂרָאֵל určí kto sú predáci funguje práve ako analepsa. Prekvapí čitateľa, ktorý si nemyslel, že by to Izraeliti mohli byť.⁵⁹

Príklad 3. Rozprávač v záverečných veršoch Deuteronomia uvádza novú postavu Jozueho (Dt 34,9) na scénu a to už po Mojžišovej smrti (porov. vv. 7-8). Analepsa v. 9ab je odkaz na konkrétnu minulú udalosť – na Mojžišove vkladanie rúk na Jozueho pri slávnostnej inaugurácii Jozueho v Dt 31,7-8.⁶⁰

Príklad 4. Jn 11,1-8.16-21.40-41

V príbehu o vzkriesení Lazara Jn 11 Marguerat a Bourquin vyzorovali tri kategórie analepsy (porov. podčiarknutý text).

„¹ Bol chorý istý Lazár z Betánie, z dediny Márie a jej sestry Marty. ² Bola to tá Mária, čo pomazala Pána voňavým olejom a poutierala mu nohy svojimi vlasmi. Jej brat Lazár bol chorý. ³ Preto mu sestry poslali odkaz: "Pane, ten, ktorého miluješ, je chorý." ⁴ **Ked' to Ježiš počul, povedal: „Táto choroba nie je na smrť, ale na Božiu slávu, aby ňou bol oslávený Boží Syn.“** ⁵ Ježiš mal rád Martu i jej sestru a Lazára. ⁶ Ked' teda počul, že je chorý, zostal ešte dva dni na mieste, kde bol. ⁷ Až potom povedal učeníkom: „Pod'me znova do Judey.“ ⁸ Učeníci mu vraveli: „Rabbi, len nedávno ťa Židia chceli ukameňovať a zasa ta ideš?“ ⁹ Ježiš odpovedal: „Nemá deň dvanásť hodín? Kto chodí vo dne, nepotkne sa, lebo vidí svetlo tohoto sveta.“ ¹⁰ Ale kto chodí v noci, potkne sa, lebo v ňom nie je svetla.“ ¹¹ Toto povedal a dodal: „**Náš priateľ Lazár spí, ale idem ho zobudiť.**“ ¹² Učeníci mu povedali: „Pane, ak spí, ozdravie.“ ¹³ Ježiš však hovoril o jeho smrti, a oni si mysleli, že hovorí o spánku. [...]

¹⁶ Tomáš, nazývaný Didymus, povedal ostatným učeníkom: „**Pod'me aj my a umrime s ním.**“ ¹⁷ Ked' ta Ježiš prišiel, dozvedel sa, že Lazár je už štyri dni v hrobe. ¹⁸ Betánia bola pri Jeruzaleme, vzdialená asi pätnásť stadií, ¹⁹ a tak prišlo k Marte a Márii veľa Židov potešiť ich v žiali za bratom. ²⁰ Ked' Marta počula, že prichádza Ježiš, išla mu naproti. Mária zostala doma. ²¹ Marta povedala Ježišovi: „Pane, keby si bol býval tu, môj brat by nebol umrel. [...]

⁵⁹ INVERNIZZI, L. „Perché mi hai inviato?“. *Dalla diacronia redazionale alla dinamica narrativa in Es 5,1-7,7*. Roma: Gregorian & Biblical Press, 2016, s. 237-241.

⁶⁰ ŠTRBA, B. *Take off Your Sandals from Your Feet! An Exegetical Study of Josh 5,13-15*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 2008, s. 235-244.

⁴¹ Odvalili teda kameň. Ježiš pozdvihol oči k nebu a povedal: „Otče, ďakujem ti, že si ma vypočul.“

⁴² A ja som vedel, že ma vždy počuješ, ale hovorím to kvôli ľudu, čo tu stojí, aby uverili, že si ma ty poslal. ⁴³ Keď to povedal, zvolal veľkým hlasom: „Lazár, pod' von!“

a. Analepsa vo verša 2 je pomerne zvláštna. Keďže epizóda pomazania v Betánii je rozprávaná v nasledujúcej kapitole (12,1-11), rozprávač by mal povedať „bola to tá, ktorá ho potom pomazala olejom“ (následnosť v minulosti), namiesto toho však používa jednoduchý aorist ἀλείψασα „pomazala“ (následnosť po inom minulom čase). V tomto prípade je zrejmé, že rozprávač sa obracia na konkrétneho adresáta, na prvú komunitu, ktorá dobre poznala úlohu Márie, ktorej pomazanie (12,1-11) má *proleptickú* funkciu vo vzťahu k Ježišovmu vzkrieseniu („Nechaj ju, ona to uchovala na deň môjho pohrebu. Lebo chudobných máte vždy medzi sebou, ale mňa nemáte vždy“; vv. 7-8). Tak ako je pomazanie Márie *proleptické* vo vzťahu k Ježišovmu vzkrieseniu, ktorého predzvesťou je pomazanie Lazára, tak aj rozprávač pri predstavovaní postavy Márie používa akúsi „*proleptickú* analepsu“.

b. Analepsa vo verši 6 (rovnako aj vo vv. 17.19.21.32.37) zdôrazňuje kontrast medzi ľudským pohľadom, podľa ktorého je nevysvetliteľné, žeby Ježiš nezakročil, aby zachránil svojich priateľov, a medzi pohľadom Ježiša, ktorý chce potvrdiť vieru v neho.

c. Analepsa verša 42 môže byť vnútorná v prípade, že Ježiš komentuje svoje slová pre zástup. Ale mohla by byť aj vonkajšia, ak by sa Ježiš odvolával na Boží plán s ním. Prítomnosť (Ježiš poslaný Otcom) má svoj pôvod v minulosti (porov. Jánov prológ).

3.2.2 Prolepsa – flashforwards

Pod prolepsou sa rozumie istý rozprávačský manéver, ktorý spočíva v predvídaní alebo vo rozprávaní udalosti vopred z pohľadu vyrozprávaného príbehu. Prolepsa môže byť vnútorná, ak nepresahuje rámec nejakého príbehu, vonkajšia, keď presahuje hranice príbehu (napr. určenie Judáša ako „zradcu“ pri povolaní Dvanástich v Lk 6,12-16, odkazuje na moment zrady 22,1-6), alebo zmiešaná.

Prolepsa je teda anticipácia alebo *flashforward* – je to skutočnosť v rozprávaní, ktorá anticipuje tú udalosť, ktorá nastane až neskôr v príbehu. Je to druh naratívnej „netrpezlivosti“.

Príklad 1. V Gn 22,8 Abrahám vyhlasuje Izákovi: „Baránka na zápalnú obeť, môjho syna, poskytne sám Boh“. Aký je rozsah tejto prozreteľnosti?

Príklad 2. Už pri analepse spomínaný záver Deuteronomia s novou postavou Jozueho (34,9) uvádza aj novú (budúcu) udalosť poslušnosť ľudí voči Jozuemu (34,9cd). Tá sa však evidentne realizuje až v Knihe Jozue, a teda informácia na konci Dt 34 je jasnou prolepsou.

Príklad 3 – je dlhší. V rozprávaní Jn 11 je možné identifikovať viaceré prolepsy.

a. Tri prolepsy vo veršoch 4.11.16 sú *vnútorné* a zdôrazňujú kontrast medzi Ježišom, ktorý si je vedomý Božieho plánu, a učeníkmi, ktorí tápu v tme nepochopenia. V prvej prolepse Ježišove slová sa vzťahujú na jeho budúce oslávenie („Keď to Ježiš počul, povedal: „Táto choroba nie je na smrť, ale na Božiu slávu, aby ňou bol oslávený Boží Syn.““). Aj v druhej prolepse (v. 11: „Toto povedal a dodal: „Náš priateľ Lazár spí, ale idem ho zobudiť.““) Ježiš myslí na budúcu udalosť, o ktorej učeníci ešte nevedeli. V tretej prolepse (zvolanie Tomáša vo verši 16 „Pod' me aj my a umrime s ním.“) sa odкрýva nevedomosť učeníkov.

b. Záverečná prolepsa (vv. 47-53) je *vonkajšia* (obávaný zásah Rimanov) aj *vnútorná* (vševediaci rozprávač sám hovorí: „⁵¹... ale ako veľkňaz toho roka prorokoval, že Ježiš má zomrieť za národ, ⁵² a nielen za národ, ale aj preto, aby zhromaždil vedno rozptýlené Božie deti.“). Na rozdiel od prolepsy vo verši 4, kde Ježiš predpovedá zmysel

svojej smrti, tu je to rozprávač, kto interpretuje Ježišovu smrť („nielen za národ, ale aj preto, aby zhromaždil vedno rozptýlené Božie deti“, v. 52).

c. Aj prolepsa vo veršoch 22-26 je zmiešaná: je *vonkajšia* pre Máriu (v. 24: „Viem, že vzkriesenie nastane v posledný deň“: vzkriesenie sa týka budúcnosti) a *vnútorná* pre Ježiša (v. 25: „Ja som vzkriesenie a život“: vzkriesenie sa týka prítomnosti).

Stručne povedané, „celý príbeh Ján 11 možno chápať ako naratívny pohyb, v ktorom opakované „strety“ s motívom smrti a úzkosťou pred ňou, posúvajú nádej veriacich z diaľky (mimo príbehu) do blízkosti (v rámci príbehu)“.

3.2.3 *Lakúna – medzera (M. Sternberg) // paralepsa (G. Genette)*

Medzera, resp. *lakúna* je *nedostatok informácie* o svete, t. j. je to udalosť, motív, príčinná súvislosť, charakteristika postavy, ktorá v istom zmysle chýba, alebo je zlikvidovaná časovým posunom. Umožňuje autorom vytvárať efekty prekvapenia, momenty očakávania a napätia. Vo všeobecnosti sa *lakúna* následne vyplní prostredníctvom analepsy.

Príklad 1. Abrahám v príbehu Gn 20,1-18 vo v. 2 hovorí, že Sára je jeho sestra. Vzniká otázka je prečo takto koná. To je *lakúna*. Odpoveď sa nachádza vo v. 12.

Príklad 2. Jozue vystúpil na vrch Sinaj s Mojžišom po uzatvorení zmluvy (porov. Ex 24,13-14). Navyše v Ex 32,17-19 Jozue zostupuje opäť spolu s Mojžišom z vrchu. Kde bol Jozue počas 40 dní?⁶¹

Príklad 3. Kniha proroka Jonáša hneď na začiatku knihy predstaví Jonáša na úteku – nastúpil na loď do Taršišu. Prečo tak urobil sa dozvedáme až z jeho vlastného vyjadrenia v 4,2. Je udivujúce, lebo vyjadrí nevôľu Jonáša s Pánovou veľkou dobrotou, aj voči nepriateľom: „Ach, Pane, či som to nepovedal, kým som bol vo svojej krajine? Preto som chcel najprv utiecť do Taršišu, veď som vedel, že si láskavý a milosrdný Boh, trpezlivý a veľký v zľutovaní a zmilúvaš sa nad nešťastím.“ Prorokovo poznanie PÁNA je privádza do zatvrdilosti. Varšo konštatuje, že Jonáša „poznanie uvádza ako príčinu zloby a hnevu. Týmto sa však stavia do ostrého protikladu s biblickými postavami, ktoré poznanie privádzalo k Bohu.“⁶²

3.2.4 *Biele – prázdne miesta (M. Sternberg) // neurčitky (S. Chatman)*

Všeobecne platí, že „prázdne miesto“ *nemá* pre vývoj deja *žiadny význam* (*vyblednuté*). V biblických rozprávaniach je veľa prázdnych miest kvôli triezvosti samotných príbehov.

Napr. v Gn 22, 1-19 sa nepíše nič o pocitoch otca pred obetovaním; podobne ani o žiadnom z nich bezprostredne po zásahu Pánovho anjela sa nič nehovorí. Jedna vec je všimnúť si ich, celkom iná je chcieť si ich doplniť vlastnou voľnou fantáziou.

Upozornenie: nevkladajme späť do bielych naše vlastné spôsoby videnia a vnímania rozprávateľného sveta. Nekazte rozprávateľnosť tým, že ho naplníte myšlienkami, ktoré nie sú pre biblický príbeh dôležité, ale nechajte ich radšej tak, aby vytvárali zdravé napätie o tom, čo nie je pre príbeh dôležité.

3.2.5 *Resumé – Wiederaufnahme*

Niekedy sa príbeh v rozprávaní z nejakého dôvodu preruší a začína sa rozvíjať nejaký iný motív, iný príbeh; až potom sa pokračuje v rozprávaní prvého príbehu. Obnovenie pomáha vrátiť sa k prerušenému príbehu.

⁶¹ ŠTRBA, B. *Jozue v Knihe Exodus. Exegetický výskum literárnej postavy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023, s. 99, 104.

⁶² VARŠO, M. *Abdiáš. Jonáš. Micheáš*. Trnava: Dobrá kniha, 2010, s. 150.

Príklad 1. Rozprávanie o Júdovi a Tamare v Gn 38 prerušuje rozprávanie o Jozefovi v Egypte (37, 36), ktoré sa obnovuje v 39, 1. Z akého dôvodu bolo Gn 38 vložené doprostred?

Príklad 2. Návrat Absolóna do Jeruzalema (2Sam 14,23-33). Verše 25 – 27 sú opis, vo v. 28 sa pokračuje. Malý opis Absolóna, vložený do rozsiahlejšieho rozprávania, má nejaký účel. Je to typ informácie, ktorá podnecuje k otázke „prečo“. V. 25-26 sú teda typu medzera.

3.2.6 Prezentácia poradia udalostí

V rozprávaní sa nedodržiava chronologické poradie udalostí. Občas sú niektoré udalosti stručne zoradené, pretože majú spoločný motív a jedna vyrozprávaná udalosť slúži na vysvetlenie niektorých zvláštností druhej, ktorá je relatívne blízko. J.W. Martin identifikoval niektoré z nich.⁶³

Príklad 1. 2Sam 4,4 – Zmrzačený Jonatánov syn Merib-Baal/Mifiboset. Informácia o Jonatánovom synovi pôsobí ako parentéza v príbehu 2Sam 4. Mifiboset sa objavuje až v 9. kapitole.

Tabuľka: Poradie v 2Sam 4,4

Poradie v rozprávaní	MT	SPSiNZ	Poradie v príbehu
A	וְלִיהוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל בֶּן נָכָה רָגֵלִים	Šaulov syn Jonatán mal na obe nohy chromého syna.	6.
B	בֶּן-חֲמִשָּׁן שָׁנִים הָיָה בְּבֹא שְׁמֶעַת שָׁאוּל וַיְהוֹנָתָן מִיִּזְרְעֵאל	Bol päťročný, keď došla o Šaulovi a Jonatánovi správa z Jezraelu.	2.
C	וַתִּשָּׂאָהּוּ אִמָּתּוֹ וַתָּנֶס	Vtedy ho jeho dojka vzala a utekala.	3.
D	וַיְהִי בַּחֲפֹזָה לְנוֹס וַיִּפֹּל	Ale v náhlosti pri úteku padol	4.
E	וַיִּפְסֹחַ	a ochromel .	5.
F	וַשְׁמוֹ מִפִּיבֹשֶׁת:	Volal sa Mifiboset.	1.

Príklad 2. 2 Sam 12,26-28 – dobytie mesta Rabba.

„²⁶ Joab však bojoval pri Rabe Amončanov a zaujal kráľovské mesto. ²⁷ Joab poslal k Dávidovi poslov so správou: „Bojoval som proti Rabe a Vodné mesto som aj zaujal. ²⁸ Preto teraz zhromaždi ostatok mužstva, obliehaj mesto a doby ho, aby som nedobyl mesto ja, lebo by sa nazvalo mojím menom.“ ²⁹ Nato Dávid pozbieral všetko mužstvo, išiel k Rabe, bojoval proti nej a dobyl ju.“

3.2.7 Prekrývanie, škridľovanie

Niektoré rozprávania sa v určitom bode vracajú k skutočnostiam, ktoré už boli spomenuté, čím vzniká efekt prekrývania, vrstvenia alebo prelínania naratívnych línií. Ide o kompozičný jav, pri ktorom sa jednotlivé segmenty textu navzájom dopĺňajú, rozvíjajú alebo reinterpretojú.

⁶³ MARTIN, W.J. "Dischronologized" Narrative in the Old Testament. In: *Congress Volume Rome 1968*. Leiden: Brill, 1969, 179-186.

V angličtine sa na označenie tohto fenoménu používa metaforický termín *tiling*, ktorý vyjadruje *usporiadanie textu do opakujúcich sa, paralelných alebo čiastočne sa prekrývajúcich segmentov*. Tie sú usporiadané podobne ako dlaždice vedľa seba, prípadne – ešte presnejšie – ako škridly ukladané s čiastočným prekrytím, kde jednotlivé vrstvy textu nadväzujú jedna na druhú a zároveň sa navzájom interpretujú.

Príklad 1. Dobytie mesta Jericha a záchrana Rachabinej rodiny (Joz 6,20-24). Po obliehaní mesta Jericha, sa napokon hradby zrútili (וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחֲתֵיהֶם), ľud vystúpil k mestu (וַיַּעֲלֵהֶם), a zaujali ho (וַיִּלְכְּדוּ אֶת-הָעִיר; Joz 6,20). Potom vykonali kliatbu na všetkom, čo bolo v meste (וַיִּחַרְמוּ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר בָּעִיר; v. 21). Ret'az naratívnych vajiqtolov je prerušená vo v. 22, kde veta typu x-qatal, preruší naratívnu súslednosť a otvorí novú tému – dvoch zvedov a ako zachránili Rachab s jej rodinou (vv. 22-23). Jozue im to teda bol povedal a poslal, aby išli za ňou a aby ju zachránili ešte *pred* zrútením múrov. Práve x-qatal to presne vyjadruje.

Príklad 2. Obrátenie Ninive a Jonášova reakcia sa spomínajú dvakrát, v záverečnom rozprávaní Jn 3-4.⁶⁴

Príklad 3. Lk 3,1-21. Pôsobenie Jána Krstiteľa podľa Lk 3,1-20 sa končí zatknutím a uvrhnutím do vezenia vo. 20. Je zrejmé, že Ježišov krst, ktorý je opísaný vo v. 21, sa udial ešte pred tým, teda kým Ján nebol vo vezení.

Príklad 4. V Lk 8,37 Ježiš po uzdravení posadnutého z Gerazy nasadá do člna a „vracia sa späť“. Nasledujúce verše 38-39 však zaznamenávajú Ježišov dialóg s uzdraveným mužom, zrejme ešte predtým, ako odtiaľ odišiel.

„³⁷ A všetci obyvatelia gergezského kraja ho prosili, aby od nich odišiel, lebo sa ich zmocnil veľký strach. On teda nastúpil na loď a vrátil sa (ὑπέστρεψεν). ³⁸ Muž, z ktorého vyšli zlí duchovia, ho prosil, aby smel zostať s ním. Ale on ho poslal preč so slovami: ³⁹ „Vráť sa domov a rozprávaj, aké veľké veci ti urobil Boh!“ On šiel a po celom meste rozhlasoval, aké veľké veci mu urobil Ježiš.“

3.3 Trvanie alebo rýchlosť

Trvanie, resp. *rýchlosť* v narácii je určená vzťahom medzi rozsahom textu a časom deja. Inými slovami, trvanie označuje vzťah medzi množstvom času v *príbahu* a *množstvom* rozprávacieho času. Podľa „rýchlosti“ rozprávania sa rozlišujú dva hlavné typy rozprávania: „scéna“ a „zhrnutie, súhrn“.

○ Scéna

Scéna „je úsek rozprávania, v ktorom sa čas v rozprávaní stáva takmer ekvivalentom vyrozprávaného času, najmä v dialógoch“.⁶⁵

○ Zhrnutie

Zhrnutie sumarizuje mnohé udalosti vyrozprávaného príbehu v niekoľkých slovách alebo vetách.

Na základe kvantity času deja v texte, Genette definuje *scénu* (izochrónia), *pauzu* (popisný zastavený čas), *elipsu* (vynechanie) a *súhrn* (kondenzácia).⁶⁶ Bridgemanová však dôležite dopĺňa kategóriu *spomalenia* (slow-down/stretch), kde je čas diskurzu signifikantne dlhší než čas deja, čo zvyšuje interpretačnú váhu daného momentu.⁶⁷

⁶⁴ LOHFINK, N. Jonah ging zur Stadt hinaus. Jon 4,5. In: *Biblische Zeitschrift*. 1961, roč. 5, s. 18-29.

⁶⁵ SKA, I nostri padri, s. 32.

⁶⁶ GENETTE, Figures, III, s. 122-144.

⁶⁷ BRIDGEMAN, T. Time and space. In: HERMAN, D. ed. *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007, s. 58-59. Porov. SKA, Our Fathers, s. 8.

Tabuľka ilustruje jednotlivé časti deja základe rýchlosti planutia času a deja

Typ	Čas rozprávania (ČR)	Vyrozprávaný čas (ČP)	Opis
<i>Pauza</i>	Rozprávač veľa hovorí	Dej nepokračuje	Opisy, komentáre rozprávača
<i>Analýza</i>	Dlhý, ubieha rýchle	Krátky	Mnoho strán pre krátku udalosť
<i>Scéna</i>	Rovnaké trvanie	Rovnaké trvanie	Dialógy v priamom diskurze
<i>Súhrn</i>	Krátky, plynie pomaly	Dlhý, plynie rýchlo	Pár strán o dlhom období
<i>Elipsa</i>	Rozprávač málo hovorí	Nezaznamenaný čas plynie	„Mnohé roky potom...“

3.3.1 Elipsa

Heribanov lexikón definuje elipsu z hľadiska gramatiky. Ide o

„[v]ynechanie slova alebo časti výpovede, ktoré majú nízku informačnú hodnotu, alebo sa pociťujú ako nadbytočné. Ich vypustenie nemá vplyv na zrozumiteľnosť prejavu (z obsahového hľadiska vetu dopĺňa situácia alebo kontext), ale z hľadiska gramatiky je text neúplný.“⁶⁸

V naráciách časové elipsy prechádzajú udalosťami bez akejkol'vek zmienky o nich. Rozprávanie o nich nehovorí ani slovo, pričom čitateľ môže predpokladať, že sa udialo určité množstvo vecí, bez toho, aby ich rozprávač musel odhaliť. Časovú elipsu netreba zamieňať s jednoduchým vynechaním prvku akým je prípad v príbehu o povolani bohatého muža (Mk 10,17-31). V ňom treba dlho čakať (v. 22b), kým sa rozprávač vyjavi, že muž, ktorý oslovil Ježiša, vlastní veľa majetku. Marek strategicky uprednostňuje zachovať túto informáciu na neskôr s úmyslom oživiť rozprávanie (pozri Ježišovu poznámku vo verši 23 a reakciu učeníkov vo verši 26). Zadržanie informácie pre seba teda nie je v pravom zmysle slova časová elipsa; skôr by to zodpovedalo tomu, čo Genette nazýva vedľajším vynechaním resp. „paralipsou“.⁶⁹ Lebo paralipsa je „[r]ečnícka figúra, ktorou autor predstiera, že prehliada, nespomína to, o čom sa v skutočnosti chce zmieniť, a pritom zámerne dosahuje opak: ešte viac zdôrazní to, čo naoko provokatívne zamlčí“.⁷⁰

Teda **elipsou** sa označuje fenomén, keď sa v rozprávaní vynechávajú nedôležité udalosti alebo dlhé časové úseky. Ak je elipsa zámerná, nazýva sa *úmyselná elipsa*. Ak sa elipsa doplní neskôr v rozprávaní, to sa nazýva *analepsa*. Elipsa je „nedostatok“, ktorý sa *netýka poradia* (udalostí a ich usporiadania v rozprávaní), ale je to jav, ktorý sa *týka problému trvania*, t. j. rýchlosti/rýchlosti rozprávania.

Príklad 1. Gn 22,4. Absolútny nedostatok o Abrahámovom fyzickom vzhľade je *prázdno/bielo*, ale to, že sa o trojdňovej ceste v Gn 22,4 (spojenie vv. 3-4) už nič nehovorí, je *elipsa*. Nehovorí sa, aký bol prvý deň, aký bol druhý deň, aká bola cesta, či

⁶⁸ HERIBAN, Lexikón, s. 344.

⁶⁹ GENETTE, Figures, III, s. 211-212.

⁷⁰ HERIBAN, Lexikón, s. 744.

boli nejaké problémy atď. Absencia týchto informácie v skutočnosti *rozprávania nepredlžuje*, ale ho skôr *preskakuje*, aby sa dostalo k želanému.

Príklad 2. V narácii o uzavretí zmluvy v Ex 24,1-11 je elipsa medzi v. 11 a 12.

⁹ Mojžiš vystúpil s Áronom, Nádabom, Abjúom a sedemdesiatimi staršími Izraela. ¹⁰ Videli Boha Izraela... ¹¹ Proti privilegovaným Izraelitom nevztiahol ruku: videli Boha a potom jedli a pili. [??]

¹² Potom Pán povedal Mojžišovi: „Vystúp ku mne na vrch a postav sa tam a dám ti kamenné dosky, zákon a prikázania, ktoré som napísal, aby som ich poučil.

V rozprávaní sa nič nepíše o tom, kedy sa hodovanie skončilo (porov. Ex 24,11). Rozprávač však náhle predstaví už ďalší PÁNOV príkaz Mojžišovi (v. 12), ktorý sa musel odohrať mimo miesta slávnosti. Avšak o zostupe skupiny starších a trojice kňazov do tábora sa nič nepíše. Elipsa o zostupe vodcov neprekvapí, keď im Mojžiš v tábore adresuje svoje slová vo vv. 13-14.⁷¹

Príklad 3. Nm 27,18-19.22-23

¹⁸ Pán odpovedal Mojžišovi: "Vezmi Nunovho syna Jozueho, muža, v ktorom je duch, vlož na neho svoju ruku ¹⁹ a potom ho postav pred kňaza Eleazara a pred celú pospolitosť a ustanov ho za vodcu pred očami celého ľudu! ²⁰ Prenehaj mu niečo zo svojej úradnej právomoci, aby ho poslúchala celá izraelská pospolitosť. ²¹ Bude prichádzať pred kňaza Eleazara, ktorý sa zavše opýta na rozhodnutie pomocou urim pred Pánom a podľa jeho výpovede vytiahne (do boja) a vráti sa a s ním aj všetci Izraeliti a celá pospolitosť." ²² A Mojžiš urobil, ako mu prikázal Pán. Vzal Jozueho, postavil ho pred kňaza Eleazara a pred celú pospolitosť, ²³ položil naň ruky a ustanovil ho za vodcu, ako prostredníctvom Mojžiša prikázal Pán.

Verše 22-23 sa bežne vykladajú ako vyplnenie príkazu Mojžišom. Jestvuje však viacero dôvodov rozlíšiť, že kým vo v. 22 činnosť koná Mojžiš, vo v. 23 je to Eleazar, ktorý vkladá ruky na Jozueho. Znamená to, že rozprávač nepredstavil úplné vykonanie príkazu Mojžišom. Čitateľ ostane v očakávaní (napätí, *suspense*), bude čakať, keď sa toto zámerné vynechanie vkladania rúk objaví, resp. naplní opäť v rozprávaní (porov. Dt 31,7-8).⁷²

Príklad 4. Jn 11.34. Markantná a zaujímavá je skutočná časová *elipsa* v Jánovom evanjeliu na konci príbehu o vzkriesení Lazára. Potom, čo rozprávač odhalil sprisahanie kňazov, pokračuje: „Preto už Ježiš nechodil verejne medzi Židmi, ale odišiel odtiaľ do kraja blízko púšte, do mesta zvaného Efraim, a tam sa zdržiaval s učeníkmi“ (11,54). Zhrnutie na začiatku verša ústi do elipsy, pretože Ján nám o tomto pobyte v Efraime nič viac nehovorí, ale sa obmedzuje len na jeho spomenutie. Pokračovanie rozprávania úplne zodpovedá tomuto zámernému mlčaniu. V nasledujúcich troch veršoch (vv. 55-57) sa už nehovorí o udalostiach a činoch hlavnej postavy; dozvedáme sa, že sa blížili Veľkonočné sviatky, že mnohí ľudia putovali do Jeruzalema, že všetci hľadali Ježiša a že veľkňazi vydali rozkaz, aby ho zadržali, ak ho nájdu. Potom na začiatku 12. kapitoly čítame: „Šesť dní pred Veľkou nocou. Ježiš odišiel do Betánie.“ Z naratívneho hľadiska treba zdôrazniť účinok Jánovho mlčania o Ježišovom pobyte v Efraime: vyzdvihuje reakciu davov a veľkňazov a subtilne pokračuje v Ježišovom príbehu, ale akoby v úzadí, teda prostredníctvom jeho neprítomnosti.

3.3.2 Vniknutie – zásahy rozprávača; opis

Vyrozprávany čas (TS) sa v niektorých prípadoch javí akoby pozastavený – v *opisoch*, vniknutie/*intarzia*. Napríklad správa v Ex 16,35, takmer ako poznámka v zátvorke, informuje o trvaní manny. Je zrejmé, že je to užitočná informácia pre čitateľa, ktorý musí vedieť, že zázračne poskytnuté jedlo sa počas pochodu nikdy (!) nevyčerpalo.

⁷¹ ŠTRBA, Jozue v Knihe Exodus, s. 58.

⁷² ŠTRBA, Take off Your Sandals, s. 130-134.

Táto vsuvka nachádza svoj zmysel v analepse Joz 5, 12, kde sa spomína koniec manny.⁷³ Zatiaľ čo iný význam má opis (t. j. vniknutie) pôsobenia manny v Nm 11,7-9.⁷⁴ Iné *vniknutia*: napr. v Nm 12,3; 13,20b.24; 1Sam 9,9 atď.

3.4 Použitá literatúra k problematiku času

Použitá nasledovná literatúra prináša obsiahlejšiu diskusiu aj príklady:

D. Marguerat – Y. Bourquin: *Per leggere I racconti biblici*⁷⁵,

J.-L. Ska: *Sincronia: l'analisi narrativa*⁷⁶,

J.-L. Ska: "Our Fathers have told us"⁷⁷ [= "I nostri padri"⁷⁸],

J.P. Sonnet: *L'analisi narrativa dei racconti biblici*⁷⁹

a L. Zappella: *Manuale di analisi narrativa*.⁸⁰

⁷³ Porov. ŠTRBA, B. Pesach ako záver i začiatok. K problematike porozumenia masoretského a gréckeho textu Joz 5, 10-12. In: HUSÁR, J. ed. „*Biblia a współczesność*“. *Teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności*. Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej „ELPIS“, 2016, s. 110-125.

⁷⁴ ŠTRBA, B. Textová a teologická problematika súvisiaca s dialógom medzi Jozuem a Mojžišom v Nm 11,28-29. In: *Acta facultatis theologiae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*. 2021, zv. 18, s. 19.

⁷⁵ MARGUERAT, BOURQUIN, *Per leggere*, s. 91-105.

⁷⁶ SKA, *Sincronia*, s. 150-153.

⁷⁷ SKA, *Our Fathers*, s. 7-15.

⁷⁸ SKA, *I nostri padri*, s. 23-35.

⁷⁹ SONNET, *L'analisi narrativa*, s. 58-66.

⁸⁰ ZAPPELLA, *Manuale*, s. 33-37.

4 Priestor

V naratológii sa dlho uprednostňoval čas – vnímali sme ho ako hlavnú os, po ktorej sa odvíja reťazec udalostí. Avšak z bežnej skúsenosti vieme, že priestor a čas sú dve kategórie, v ktorých sa neoddeliteľne odohráva každá ľudská skúsenosť.⁸¹ Ak definujeme udalosť ako zmenu stavu, musíme priznať, že táto zmena sa deje konkrétnym „telám“ (postavám), ktoré sú situované v konkrétnom a presne vymedzenom priestore. Priestor teda nie je len pasívnou kulisou, ale nevyhnutným „univerzálnym kontajnerom“ vecí a osudov. Literatúry je opäť množstvo a pre účel týchto skrípt postačí iba stručný úvod k tejto „znovu objavenej“ kategórii aj v texte.⁸²

4.1 K teórii priestoru v naratológii

Na dôležitosť priestoru v naráciách upozornil už v r. 1984 Gabriel Zoran.⁸³ Teórii priestoru v naratológii sa dostáva v ostatných desaťročiach väčšia pozornosť⁸⁴ a venuje sa mu viac priestoru aj v biblistike.⁸⁵

4.2 Päť úrovní naratívneho priestoru (typológia)

Priestor v príbehu nie je monolit. Teoretička Marie-Laure Ryan ho hierarchicky člení do piatich vrstiev, ktoré sa v našej mysli vrstvia ako lúpaná cibuľa: priestorové rámce (spatial frames), prostredie / usadenie (setting), príbehový priestor (story space), naratívny svet (narrative world) a naratívny vesmír (narrative universe).⁸⁶ Stručne si priblížime každý z nich.

4.2.1 Priestorové rámce (spatial frames)

Prvou a najzákladnejšou úrovňou sú tzv. **priestorové rámce**. Sú to bezprostredné okolia, v ktorých sa odohrávajú konkrétne akcie. Ide o „zorné polia“ postáv. Charakterizuje ich:

- *Dynamika a premenlivosť*: Rámce nie sú statické. Keď postava prejde z jedného priestoru do druhého, rámec sa mení. Scény do seba plynule pretekajú. Pilát vychádza von a vchádza dovnútra, aby raz bol striedavo v dvoch priestoroch, v jednom s Ježišom a v druhom pred veľradou (Jn 18,28–19,16).

⁸¹ Dialektiku času a priestoru v Knihe Deuteronomium predstavil JANČOVIČ, J. Sme tu dnes nažive (Dt 5,3). Dialektika miesta a času v Knihe Deuteronomium. In: ŠTRBA, B., VARŠO, M. eds. *Tvoje oči videli. Štúdie venované Georgovi Braulíkovi, OSB*. Bratislava: RKCMF UK, 2021, s. 37-58.

⁸² HERMAN, L., VERVAECK, B. *Handbook of Narrative Analysis*. Lincoln - London: University of Nebraska Press, 2005, s. 56-59. BRIDGEMAN, Time and space, s. 52-65. BAL, M. *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. Prel. Christine Van Boheemen. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 2009, s. 133-145.

⁸³ ZORAN, G. Towards a Theory of Space in Narrative. In: *Poetics Today*. 1984, zv. 5, č. 2, s. 309-335.

⁸⁴ Porov. BRIDGEMAN, Time and space, s. 52-65.; DENNERLEIN, K. *Narratologie des Raumes*. Berlin - New York: De Gruyter, 2009.

⁸⁵ BERQUIST, J.L., CAMP, C.V. eds. *Constructions of Space I: Theory, Geography, and Narrative*. New York: T&T Clark International, 2007; RYAN, M.-L. Space. In: HÜHN, P. et al. eds. *Handbook of Narratology*. Berlin – New York, NY: De Gruyter, 2009, s. 420-433; SCHREINER, P. Space, Place and Biblical Studies: A Survey of Recent Research in Light of Developing Trends. In: *Currents in Biblical Research* [online]. 2016, zv. 14, č. 3, s. 340-371. DOI: 10.1177/1476993X15580409 aj s početnou literatúrou; RYAN, M.-L., FOOTE, K., AZARYAHU, M. *Narrating Space/Spatializing Narrative : Where Narrative Theory and Geography Meet*. Columbus, OH: The Ohio State University Press, 2017; KORYTIAKOVÁ, M. *The Concept of Space in the Book of Judith: A Contribution to the Narrative Analysis of Old Testament Texts* [online]. Turnhout: Brepols, 2024. DOI: 10.1484/M.SEPT-EB.5.135263

⁸⁶ RYAN, Space, s. 421-423.

- *Hierarchia „obsahovania“*: Rámce fungujú ako ruské matriošky. Izba je obsiahnutá v dome, dom v ulici, ulica v prístave,
- *Hranice*: Môžu byť pevné a jasné (steny vládnej budovy) alebo „hmlisté“ (meniaca sa krajina, ktorú postava pozoruje počas chôdze).

Príklad. Stánok stretnutia mimo táboriska Izraelitov (Ex 33,7-11), táborisko pod horou Sinai (porov. Ex 19-40). Mojžišov presun do stánku pred očami Izraelitov uvádza pohyblivý priestorový rámec

4.2.2 Prostredie / usadenie (*setting*)

Zatiaľ čo rámce sa striedajú ako filmové strihy, **prostredie** (*setting*) je relatívne stabilná kategória. Je to celkový sociálo-historický a geografický kontext/prostredie, ktoré tvorí rámec pre celé rozprávanie. Kľúčové charakteristiky:

- *Stabilita*: Na rozdiel od rámcov sa prostredie počas príbehu spravidla nemení.
- *Kontext*: Určuje pravidlá sveta (napr. čo je v danej dobe a triede spoločensky prípustné).

Príklad 1. Púšť Sinai v čase príchodu Izraelitov a ešte pred odchodom od vrchu Sinai (Ex 19-Nm 10,9). Toto prostredie determinuje pravidlá hry a správania sa – určuje, čo je pre postavy možné a čo nie. Je to statické plátno, na ktorom sú rámce len dočasnými šmuhami farby. Zatiaľ čo rámce definujú „kde a kedy“ sa nachádzame, príbehové prostredie nám odhaľuje komplexnú celkovú mapu miest dôležitých pre dej.

4.2.3 Príbehový priestor (*story space*)

Tu sa dostávame k priestoru, ktorý je definovaný samotnou zápletkou.

Príbehový priestor nie je len súčet miest, kde postava fyzicky stojí, ale súbor všetkých priestorových rámcov a všetkých lokalít, kde sa dej odohráva. Kľúčové charakteristiky:

- *Mapa akcií a myšlienok*: Zahŕňa miesta fyzického pohybu, ale aj také miesta, ku ktorým sa upínajú spomienky či sny.
- *Selektívnosť*: Pozostáva z konkrétnych „bodov“ v texte, medzi ktorými sa nachádzajú nepopísané prázdne miesta.

Príklad udalosti tzv. Vôd Meríby v Nm 20,1-13 má svoju jasnú lokalizáciu Kádeš, na púšti Cin, konkrétne miesto potom dostane nové meno Meríba. Avšak, počas sporu Izraelitov s Mojžišom, ľud spomína aj in miesta vo vv. 4-5 – jedným je Egypt, ale aj finálna destinácia – prisľúbená zem (v. 5),⁸⁷ ktoré sú len v myšlienkovom toku ľudu.

Tieto izolované body si čitateľ v procese čítania spája do súvislého celku, čím v jeho mysli vzniká plnohodnotný naratívny svet.

4.2.4 Naratívny svet (*narrative world*)

Naratívny svet je výsledkom čitateľskej „dotvorby“. Na rozdiel od príbehového priestoru, ktorý tvoria „ostrovy“ (miesta deja) oddelené „prázdnotou“, **naratívny svet** vníma čitateľ ako geograficky úplný a ontologicky plnohodnotný celok; dopĺňa si prázdno o geografické a materiálne väzby. Kľúčové charakteristiky sú:

- *Princíp minimálneho odklonu* (*principle of minimal departure*): Čitateľ automaticky projektuje svoje znalosti o reálnom svete do fikcie (napr. predpokladá, že postavy dýchajú alebo že púšť je nehostinná), kým ho text výslovne neupozorní na opak.
- *Ontologická plnosť*: Čitateľ verí v existenciu súvislého priestoru medzi spomenutými miestami, hoci nie je popísaný.

⁸⁷ ŠTRBA, B. La ragione della scontentezza in Nm 20,5. In: *Rivista Biblica*. 2020, zv. 68, č. 2, s. 171-186.

Príklad. Keď Ježiš hovorí zákonníkovi podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi, situuje ho medzi dve mestá: „Istý človek zostupoval z Jeruzalema do Jericha a padol do rúk zbojníkov“ (Lk 10,29). Zákonník určite ako aj čitateľ si nevyhnutne predstavujú dlhú púštnu cestu z Jeruzalema do Jericha. Teda naratívny svet neobsahuje len to, čo v danom svete „skutočne“ existuje, ale otvára sa aj smerom k mentálnym horizontom postáv.

4.2.5 Naratívny vesmír (*Narrative universe*)

Najvyššou úrovňou je **naratívny vesmír**. Je to komplexný (ontologický) systém, ktorý zahŕňa nielen „aktuálny“ svet príbehu v narácii, ale aj všetky alternatívne, kontrafaktuálne (pomyselné) svety postáv. Charakterizuje je:

- *Svet možností*: Obsahuje nielen fakty, ale aj prania, sny, obavy, halucinácie a hypotézy postáv.
- *Textová aktivácia*: Aby bol alternatívny svet súčasťou naratívneho vesmíru, musí byť v texte explicitne spomenutý (napr. cez postavu, ktorá vidí situáciu ináč).

Príklad 1. Naratívny vesmír Lk 24 pozostáva z aktuálneho sveta udalostí (ženy pri prázdnom hrobe [vv. 1-12], dvaja na ceste do Emauz [vv. 13-35] e zjavenie Ježiša [vv. 36-49]) a z viacerých mentálnych svetov učeníkov (očakávaní, pochybnosti, interpretácie), ktoré sú postupne transformované prostredníctvom výkladu Písma a vyvrcholia v anagnoríze vzkrieseného Krista. Tento vesmír možností sa v mysli čitateľa stáva živým a komplexným celkom, ktorý určuje viacrozmernú hĺbku celého rozprávania.

Tabuľka: Päť úrovní priestoru sumárne

Č.	Úroveň	Čo označuje	Funkcia
1	Priestorový rámec	Konkrétne miesto udalosti	Scéna akcie
2	Setting	Sociálno-historický kontext	Stabilné zasadenie
3	Priestor príbehu	Všetky relevantné miesta	Logika deja
4	Naratívny svet	Doplňok čitateľa	Koherentnosť sveta
5	Naratívne univerzum	Aktuálny + možné svety	Psychický a modálny rozmer

Príklad. Stan v Knihe Judita. Stan v Knihe Judita možno podľa schémy M.-L. Ryanovej chápať ako viacvrstvový naratívny priestor. Na úrovni priestorového rámcu (*spatial frame*) predstavuje konkrétne miesto deja (Juditin stan ako priestor modlitby a askézy; resp. Holofernov stan ako miesto hostiny a smrti), no v rámci príbehového priestoru (*story space*) nadobúda funkciu *liminálneho priestoru*, ktorý sprostredkúva prechod medzi dvoma svetmi – izraelským a asýrskym (Judita prechádza z vlastného stanu do cudzieho stanu; stan teda funguje ako „hraničný“ priestor). V rovine naratívneho sveta (*narrative world*) sa stan stáva nositeľom identity postáv: asketicky a nábožensky oddelený Juditin stan kontrastuje s luxusným a mocenským priestorom Holoferna, čím – ako ukazuje Korytiaková vo svojej štúdii zameranej na dva stany – priamo charakterizuje ich rozdielne existenciálne a teologické postoje.⁸⁸ Napokon na úrovni naratívneho univerza/sveta (*narrative universe*) stane predstavuje miesto kolízie dvoch protikladných svetov (Božej vernosti a ľudskej moci), ktorá vrcholí v scéne Holofernovho zabitia. Stan tak nie je len scénou deja, ale dynamickým priestorom, ktorý integruje naratívnu, symbolickú i teologickú rovinu rozprávania.

⁸⁸ KORYTIAKOVÁ, M. The Two Tents. The Interpretation of Judith's and Holofernes' Spaces and Their Functions in the Book of Judith. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2023, zv. 15, č. 2, s. 176-178. DOI: 10.64438/sbsBJOL4516

4.3 Priestorová obraznosť (spatial imagery)

V počiatkoch výskumu v literárnej vede sa skúmal priestor v texte ako priestorová obraznosť a schematické myslenie. Základná myšlienka je, že priestor nie je len to, čo text opisuje, ale aj to, ako pomocou neho myslíme a vyjadrujeme abstraktné skutočnosti. Kľúčová je v tejto téme práca Jurija Lotmana, ktorý ukázal, že *priestorové opozície v literatúre nesú ne-priestorové významy*. Napríklad protiklady ako „hore – dole“, „blízko – ďaleko“, „otvorené – zatvorené“ nie sú len opisom priestoru, ale nesú hodnotové a existenciálne významy: dobro – zlo, prístupnosť – neprístupnosť, život – smrť. To znamená, že priestor v texte funguje ako *semiotický systém*, ktorý organizuje význam.⁸⁹

Príklad 1. Joz 3–4. Pri prechode Jordánom Jordán nefunguje len ako geografická prekážka, ale ako *symbolická* hranica medzi dvoma svetmi: medzi putovaním a usadením, medzi zaslúbením a jeho realizáciou, medzi minulosťou exodu a novou etapou dejín Izraela. Z hľadiska priestorovej obraznosti je rieka jednou zo základných univerzálnych schém: hranica, prechod, očistenie, nebezpečenstvo. Podobne ako Červené more v Knihe Exodus, aj Jordán je miestom, kde sa priestor stáva *teofanickým médiom*: Boh koná v priestore, ktorý by inak rozdeľoval a bránil pohyb.

Príklad 2. Joz 22. V príbehu o konflikte medzi cisjordánskymi a zajordánskymi kmeňmi Jordán opäť vystupuje ako základná schéma hranice, ale tentoraz nie medzi minulosťou a budúcnosťou, ale medzi „*nami*“ a „*nimi*“. Rieka ohrozuje jednotu ľudu tým, že umožňuje vznik dvoch priestorových identít.⁹⁰

4.4 Textualizácia priestoru

Autor literárneho diela musí previesť trojrozmernú realitu do lineárneho média textu. Tento proces si vyžaduje hlbšie pochopenie toho, ako sa priestor uvoľňuje do vedomia čitateľa. Čitateľ zasa rôzne úrovne priestoru v texte *neprijíma naraz*, ale postupne. A tento proces je dynamický, priestorové informácie sú rozvíjané postupne temporálne (v čase) a proces sa nazýva *textualizácia priestoru*. Keď je priestor zasa nositeľom deja, vtedy hovoríme o *narativizácii priestoru*. Tento proces prebieha prostredníctvom dvoch kľúčových organizačných stratégií: „**mapy**“ a „**trasy**“.

4.4.1 Stratégia mapy (prehľad / survey)

Stratégia mapy, v odbornej literatúre označovaná aj ako *survey*, predstavuje priestor z nadhľadu. Ide o perspektívu typu pôdorys, ktorá je zbavená telesnosti a má prevažne statický charakter. Tento prístup je v naratívnej fikcii pomerne zriedkavý a často sa spája s experimentálnou literatúrou, kde rozprávač systematicky, takmer matematicky „skenuje“ priestor.⁹¹

Kľúčové znaky stratégie mapy sú: 1. vertikálna projekcia (priestor je vnímaný z vyvýšeného bodu alebo ako abstraktná kartografická plocha); 2. systematické pokrývanie (informácie sú organizované podľa logických segmentov, napr. sever – juh, vľavo – vpravo, od stredu k okraju), 3. neosobný bod pohľadu (pozorovateľ nemá v priestore fyzické telo; ide o nehmotný, vizuálny aparát, ktorý nezaujíma konkrétne miesto v scéne). Stratégia mapy síce poskytuje prehľad o globálnej topografii priestoru, no postráda dynamiku prežívania, ktorá je typická pre pohyb postavy v naratívnom svete.

⁸⁹ ЛОТМАН, Ю.М. *Структура художественного текста*. Москва: Искусство, 1970, s. 265-267.

⁹⁰ Porov. ŠTRBA, Altare, s. 60-74.

⁹¹ RYAN, Space, s. 427.

Príklad 1. Nm 34,1-12 – Vymedzenie hraníc prisľúbenej zeme. Z hľadiska textualizácie priestoru ide o jasnú mapovú stratégiu – priestor je: prezentovaný panoramaticky, členený systematicky podľa svetových strán a geografických veličín a jasne objektivizovaný, akoby z „Božej perspektívy“. Text nepozýva čitateľa, aby krajinu „prechádzal“, ale aby ju *videl ako celok*, ako vopred hotový rámec existencie. Ide o nevtelenú (disembodied) perspektívu, ktorá silno kontrastuje s putovaním v púšti.

Príklad 2. Joz 3–4. V narácii o prechode Jordánom, rieka Jordán nefunguje len ako geografická prekážka, ale ako *symbolická hranica medzi dvoma svetmi*: medzi putovaním a usadením, medzi zaslúbením a jeho realizáciou, a napokon medzi minulosťou exodu a novou etapou dejín Izraela.

4.4.2 Stratégia trasy (cesta / route / tour)

Stratégia trasy (označovaná aj ako *route* alebo *tour*) simuluje telesne zakotvenú skúsenosť (*embodied experience*) subjektu, ktorý sa priestorom reálne pohybuje. Ide o dominantnú stratégiu mimetickej prózy, keďže zodpovedá prirodzenému spôsobu ľudského poznávania priestoru. Priestor sa tu neodhaľuje naraz, ale postupne; text pritom prepája jednotlivé priestorové rámce (*spatial frames*) do logickej sekvencie.⁹²

Postup sprístupňovania priestoru v stratégii trasy: 1. Ukotvenie subjektu (identifikácia mobilného bodu pohľadu [postavy], situovaného v konkrétnom „tu a teraz“); 2. Vytvorenie trajektórie (rozprávanie sleduje pohyb postavy, čím sa statický opis mení na dynamickú sekvenciu); 3. Prechod medzi rámcami (čitateľ spoznáva prostredie v tom poradí, v akom postava prechádza z jedného priestoru do druhého (napr. z jednej púštnej lokality do druhej, zo stanu von) a 4. deiktická orientácia (využitie deiktických prvkov [tu, tam, teraz, prichádza, vstupuje] prenáša perspektívu čitateľa do centra diania a vytvára efekt bezprostrednej prítomnosti).

Tieto organizačné princípy nie sú len technickou záležitosťou; predstavujú kľúčový mechanizmus, prostredníctvom ktorého čitateľ transformuje jazykový text na komplexnú mentálnu reprezentáciu priestoru.

Príklad 1. Joz 3–4. Prechod Jordánom predstavuje veľmi precíznu textualizáciu priestoru: čitateľ sleduje *pohyb archy*, odstup ľudu, zastavenie vôd, zostup do rieky a opätovné vystúpenie na breh. Ide o typickú „*tour*“ stratégiu – priestor sa sprístupňuje dynamicky, prostredníctvom pohybu. Perspektíva je kolektívna (hierarchia skupín ľudí), ale súčasne zvyrazňuje sakrálny stred (archa).

4.5 Tematizácia priestoru (thematization of space)

Priestor sa chápe nie ako neutrálne pozadie, ale ako **nositeľ symbolického a tematického významu**. Dôležité je, že tento význam je viazaný na *konkrétne miesta* v príbehovom svete, nie na abstraktné metafory. Podľa Ryanovej v archaických kultúrach bol priestor ontologicky rozdelený na *svetský* a *posvätný*, pričom posvätné miesta fungovali ako *hranice medzi svetmi*. Literárne príbehy tento model preberajú a vytvárajú symbolické geografie, v ktorých sa rôzne regióny riadia rozdielnymi pravidlami.

Takéto opozície nachádzame naprieč literárnymi tradíciami: domov verzus cudzie územie, mesto verzus vidiek, centrum verzus periféria, známe verzus nepoznatelné. Podľa Lotmana vzniká dej práve vtedy, keď postava prekročí hranicu medzi takto symbolicky nabitými priestormi.⁹³

Priestor možno členiť: *horizontálne* (geograficky – rieky, múry, hranice) alebo *vertikálne* (ontologicky – realita/sen, svet/fiction).

⁹² RYAN, Space, s. 427.

⁹³ ЛОТМАН, Структура художественного текста, s. 288.

Osobitne silným zdrojom tematizácie je *prežívaný priestor*: uzavretý priestor môže znamenať útlak aj bezpečie, kým otvorený zasa slobodu aj odcudzenie.

Príklad 1. Nm 34,1-12 – Vymedzenie hraníc prisľúbenej zeme. Tieto verše predstavujú znamenitý príklad tematizácie priestoru. Priestor Kanaánu nie je opisovaný ako neutrálny terén, ale ako symbolicky uzavretý, definovaný a posvätený celok. Hranice tu nevznikajú z geografickej skúsenosti Izraela, ale z Božieho rozhodnutia a výroku – priestor je darovaný ešte pred vstupom do prisľúbenej zeme, a nie je obsadený.

Nili Wazana skúmala podrobene problematiku hraníc prisľúbenej zemi. Text z Nm 34 je jedinečný tým, že poskytuje „takmer mapovú“ presnosť.⁹⁴ Výber slovík v opisoch hraníc slúži ako kódovaný návod pre topografickú orientáciu. Každý koreň definuje špecifický vzťah hraničnej línie k terénu, nadmorskej výške alebo susedným právnym entitám. Text má navyše charakter darovacej listiny, nie vazalskej zmluvy, čo určuje jeho právnu autoritu. Použitie dynamických slovík fixuje statickú geografiu do kolektívnej pamäte, čím robí územie „prenosným“ aj v podmienkach exilu. Kľúčový princíp je „uzatváranie kruhu“. Smer opisu je v smere hodinových ručičiek:

1. Juh (vv. 3-5): Začína od cípu Mŕtveho mora, vedie cez Výstup škropiónov ku Kadeš-barnea a končí pri „Egyptskom potoku“ (? Wadi el-Arish), ktorý predstavuje hranicu osídleného územia, nie rieku Níl.
2. Západ (v. 6): Prirodzenú hranicu tvorí pobrežie Veľkého (Stredozemného) mora.
3. Sever (vv. 7-9): Lína od mora k vrchu Hor, cez Lebo-chamát až k severovýchodnému bodu Chacar-enan.
4. Východ (vv. 10-12): Zostup z Chacar-enanu k východným svahom Genezaretského jazera (Kinneret), ďalej pozdĺž Jordánu späť k Mŕtvemu moru.

Tento vonkajší rámec určuje priestor pre vnútorný život kmeňov (ktorého detailnejšie rozpracovanie sa nachádza v Joz 15–19). Nejde len geografické definovanie, ale text určuje predovšetkým vzťahové vyjadrenie teritória – určuje sféru, v ktorej platia Božie prikázania.

Príklad 2. Joz 3–4. Prechod Jordánom predstavuje jednoduchý učebnicový príklad tematizovaného priestoru. Na tematickej úrovni pri prechode Jordánom jasne vidno Lotmanovu tézu: *dej vzniká prekročením hranice*. Kým Izrael zostáva „na tomto brehu“, príbeh ešte neskončil; až prekročením sa dej posúva do novej fázy.⁹⁵ Kamene vzaté z rieky a uložené v Galagale slúžia ako *fixácia priestoru pamäte* – priestor sa premieňa na nositeľ identity a tradície.

Príklad 3. Joz 22. Medzikmeňový konflikt sa vyrieši reinterpretáciou významu priestoru (oltára). Oltár nie je znakom separácie, ale *pamätníkom jednoty*. Priestor sa tak ukazuje ako ambivalentný znak: môže rozdeľovať (Joz 22,11-12), ale aj spájať (vv. 30-34) – závisí od jeho čítania v rámci spoločného naratívu.⁹⁶

4.6 Priestor v biblických štúdiách

Zapella uvádza ako Gotthold Ephraim Lessing poukázal na rozdiel medzi maliarstvom a poéziou – podobne ako medzi farebnými tvarmi v priestore a umelecky artikulovanými zvukmi v čase. Výtvarné umenie nedisponuje časom tak, ako ho využíva literatúra. Literatúra síce nemá fyzický priestor, no pracuje s ním prostredníctvom

⁹⁴ WAZANA, N. *All the Boundaries of the Land: The Promised Land in Biblical Thought in Light of the Ancient Near East*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2013, s. 127-166.

⁹⁵ Porov. ŠTRBA, Pesach, s. 111, 122.

⁹⁶ BALLHORN, E. *Israel am Jordan. Narrative Topographie im Buch Josua*. Göttingen – Bonn: V&R unipress GmbH, 2011, s. 458-460.

opisu. Každé rozprávanie je totiž zasadené do *(vyrozprávaného) času a (vyrozprávaného) priestoru*.⁹⁷

Zapella uvádza a podrobne rozoberá príklad – podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi (Lk 10,30-35).⁹⁸ V samotnom rozprávaní sú časové sekvencie jasne oddelené: prepadnutie zbojníkmi – kňaz – levita – Samaritán – hostinský. Vzdialenosť medzi jednotlivými stretnutiami však nie je bližšie určená. Jediným presným priestorovým údajom je „cesta z Jeruzalema do Jericha“ (Lk 10,30).

Vincent Willem van Gogh vo svojom obraze Dobrý Samaritán (1890) zobrazuje štyri postavy: dve hlavné sú v popredí a dve ďalšie v pozadí sú redukované na malé figúry. Priestor sa tak stáva indikátorom času i významu v rámci zápletky. Druhú antitetickú dvojicu tvorí otvorená a prázdna truhlica (znak práve prežitej pohromy) v kontraste s výrazným krajinným prvkom, ktorý pôsobí takmer neprimerane (ako prudký vodopád zostupujúci z otvoreného neba). Tretia antitéza sa objavuje medzi levitom naľavo a Samaritánom v strede, postavenými takmer chrbtom k sebe. Kým levita je akoby zahľbený (do Tóry), Samaritán dvíha zraneného, aby mu potom obviazal rany.

Funkcie priestoru v rozprávaní sú rôzne. Zapella vymenúva nasledovné⁹⁹:

1. lokalizuje dej geograficky, historicky alebo sociálne;
2. vytvára atmosféru;
3. predstavuje alebo charakterizuje postavy;
4. vyjadruje alebo zvyrazňuje vnútorný stav postáv;
5. symbolicky poukazuje na hlavnú tému.

4.7 „Fantastický“ vymyslený a reálny priestor

Kniha Jób uvádza príbeh slovami: „Bol istý človek v krajine Hus [עֵיֶן]“ (Jób 1,1). Otázkou je, či ide o Hus v Edome (Gn 36,28; Nár 4,21; Jer 25,20) alebo o Us [עֵיֶן] v Arame (Gn 10,23; 22,21). Pre múdroslovnú literatúru je však typické, že lokalizácia má skôr

⁹⁷ ZAPPELLA, Manuale, s. 139.

⁹⁸ ZAPPELLA, Manuale, s. 139-142.

⁹⁹ ZAPPELLA, Manuale, s. 142.

ideálny než presne historický charakter. Aj pôvod Jóbových priateľov – Elifaz Temanský (juh), Bildad Šuachšský (východ) a Sofar Naamský (sever) – vytvára symbolickú geografiu múdrosti.

Osobitným druhom priestorových údajov sú etiologické¹⁰⁰ rozprávania. V nich geografická alebo historická realita pretrváva pre implicitného čitateľa ako vysvetlenie existujúceho stavu. Medzi typické príklady možno uviesť: Babylon (Gn 11,9), Beér-Lachaj-Roi, a je medzi Kadéšom a Beredom (16,14), Beér-Šeba (21,31), Betel (28,19), Peniel (32,31), Masa a Meríba pri Horebe (Ex 17,7), Meríba v púšti Cin (20,13), kamene v Jordáne (Joz 4,9), Gilgal pri Jordáne (5,9), Rachab v Jerichu (6,25), veľká hromada kameňov nad Achanom (7,26), či zmienka o sviatku v Sud 21,19 v Šíle.

4.8 Priestor medzi geografiou a teológiou

V niektorých textoch sa geografické určenie je nosičom dôležitejšieho teologického posolstva.

Príklad 1. Senacharibovo obliehanie Jeruzalema podľa 2Krn 32,1-23. Opis výstavby vodného tunela v Jeruzaleme a obranných príprav proti asýrskemu kráľovi Sennacheribovi (2Krn 32,1-23) vyvoláva otázky geografického charakteru: kde sa presne nachádzal Sennacherib, pri Jeruzaleme alebo pri Lachiši (porov. 2Krn 32,9)? Kde sa odohral zásah PÁNOVHO anjela (vv. 21–22)? Je realistické dokončiť tunel v takom krátkom čase? Geografia tu slúži teologickému zámeru rozprávača. Nejde o presnú rekonštrukciu trajektórie, ale o zdôraznenie Božieho zásahu.

Príklad 2. Joz 5,13-15. Známe zjavenia sa PÁN Jozuemu v podobe kapitána Pánovho zástupu (שֵׁר צָבָא יְהוָה) sa udeje na mieste, ktoré sám PÁN označuje za „sväté“ (הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֱמַד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא, v. 15). Boh označuje toto miesto pred vojenskou akciou, evidentne, lebo Božia prítomnosť predchádza Jozueho (porov. 1,5). Boží príkaz Jozuemu „vyzúť si sandále“ (5,15) potvrdzuje Božiu réžiu v ďalšom konaní.¹⁰¹ Nasledujúci boj nepatrí Izraelu, ale Bohu (porov. Dt 1,30; 3,22; 20,4; Joz 10,14.42; 23,3.10).¹⁰² Miesto pred Jerichom, označením „sväté“, transformuje vojnu na teologickú udalosť, a odľahčuje jeho historicko-geografickú dôležitosť.

4.9 Priestor ako „hodnotový predmet“

Priestor môže byť nielen scénou deja, ale aj cieľom alebo predmetom túžby.

Príklad 1. Príkladom je pole Efrona Chetitu v Machpele oproti Mamre (Gn 23,17-20), ktoré sa stalo rodinným pohrebiskom patriarchov (25,9-10; 49,29-32; 50,13). Tento priestor nadobúda význam prísľubu a identity.

Príklad 2. Tri mestá Gabaa, Jebuz a Ráma. V Knihe sudcov 19–21 vystupujú tri anonymné postavy, no zároveň tri konkrétne mestá: Gaba, Jebuz a Ráma. Konkubína pochádza z Betlehema (Sud 19,1-2). Medzi Betlehemom a Gabaou líči príbeh ostrý kontrast. Obe mestá sú neskôr spojené s Dávidom (1Sam 16,1) a Šaulom (1Sam 10,26). Priestor tu nesie ideologický a teologický význam.

Príklad 3. Ďalším príkladom je Galgala (Joz 4,19-20; 5,9), ktorá sa zo strategicky dôležitého miesta stáva pamätným miestom prechodu Jordánom a obnovy zmluvy.

¹⁰⁰ Podľa HERIBAN, Lexikón, s. 365., sa pod etiologiou (z gréc. αἰτία „príčina“) v biblických vedách označuje rozprávanie alebo udalosť, ktorými sa v chce vysvetliť vznik názvov lokalít, kultových obradov, zvykov a pod., ktorých prvopočiatky a pôvodný význam sú neznáme.

¹⁰¹ Porov. ŠTRBA, Take off Your Sandals, s. 290-323.

¹⁰² Porov. BRAULIK, G. Boh bojuje za Izrael. K intertextualite deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny a Exodus 1–14. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2010, zv. 2, č. 2, s. 94-111. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsIGIB5749

4.10 Typologický priestor

Motív cesty je v Biblii zásadný.

Príklad 1. V Knihe Genezis možno sledovať „mapu“ oltárov, ktoré postavil Abrahám – Sichem (Gn 12,7), Bétel (12,8) a Hebron (13,18). Oltáre znamenajú teologické ukotvenia patriarchu v zemi. Súčasne však predstavujú trajektóriu, ktorou sa pohyboval aj Jakub (28,18-19; 33,18). Do konceptu cesty zapadá aj Abrahámov zostup do Egypta a následný návrat (Gn 12,10.20), ktoré sa stávajú typologickým predobrazom zostupu a vyvedenia Izraela (Ex 12,35). Podobne útek a návrat svätej rodiny (Mt 2,13-15) nadobúdajú typologický rozmer, na základe evidentného prepojenia s Ozeášovým výrokom „Keď bol Izrael mladý, miloval som ho, z Egypta som povolal svojho syna“ (Oz 11,1). Trasy praotcov sa tak stávajú „mapou viery“ pre ich potomkov. Priestor už nie je len geografickou kulisou, ale nositeľom teologického významu v dejinách spásy.

Príklad 2. Trajektória verzus teológia cesty. Príklad pojmu „cesta“ v Skutkoch apoštolov má očividne v texte teologický zmysel. Tento teologický význam cesty rozvíja v svojich dvoch dielach M. Grilli.¹⁰³

¹⁰³ GRILLI, M. *Skutky apoštolov, cesta Slova. Lukášovo dielo 2. Prel. Iveta Zmeková*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2016, s. 8-9, 12-13. Porov. GRILLI, M. *Evanjelium pocestného. Lukášovo dielo 1. Prel. Iveta Zmeková*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2016, s. 19-21.

5 Kompozícia rozprávania/dejová osnova

V naratívnej analýze je potrebné rozlišovať medzi rovinou **deja (fabula)**, ktorý predstavuje chronologický sled udalostí, a rovinou **naratívneho diskurzu**, teda spôsobu ich textového sprostredkovania.

V rámci deja možno ďalej identifikovať jednotlivé **dejové línie** a **zápletku** ako jeho dynamický prvok, zatiaľ čo **dejová osnova** predstavuje jeho schematickú rekonštrukciu. **Kompozícia narácie** (*sjužet*, resp. *intreccio*) potom označuje konkrétne usporiadanie deja v texte a tvorí súčasť širšieho naratívneho diskurzu.

Základným princípom pre pochopenie rozprávania je teda **dej (fabula)**, resp. jeho jednotlivé dejové línie; termín *zápleтка* sa niekedy používa na označenie dynamického usporiadania deja, presnejšie však označuje jeho konfliktný moment.

Už od čias Aristotela sa pod **kompozíciou narácie**, príp. dejovou osnovou, chápe „usporiadané spojenie faktov“ (Aristoteles, *Poetica* 1450a). Dejová osnova, kompozícia, je schematizovaným výberom a usporiadaním základných udalostí deja. Na rozdiel od nej *zápleтка* označuje dynamický prvok rozprávania, ktorý vnáša do chronologického sledu udalostí napätie a príčinnú súvislosť. „Zápleтка vnáša do chronologického sledu rozprávanych udalostí logiku, t. j. príčinnú súvislosť.“¹⁰⁴ Táto logická súvislosť nie je vždy vyslovená, no je vždy predpokladaná a niekedy ju musí doplniť čitateľ.

Existuje viacero pomenovaní, ktorými sa označuje textová, t. j. formálna stránka sprostredkovania príbehu – ide o **sjužet**, resp. dejové usporiadanie, naratívny diskurz, ešte presnejšie **kompozíciu rozprávania**,¹⁰⁵ občas zjednodušene iba **kompozícia**.

Tibor Žilka píše:

„Klasická tragédia má záväznú kompozíciu : 1. *expozičia* (úvodná časť), ktorá uvádza diváka do čias a prostredia deja, oboznamuje ho s hlavnými predstaviteľmi; 2. *zauzlenie* deja čiže kolízia (zápleтка) je vyvolaná udalosťou, ktorá má rozhodujúci vplyv na vývin a priebeh diania; 3. *kríza* (vyvrcholenie), t. j. dejová situácia, v ktorej sa realizuje konflikt s rozhodujúcou zrážkou medzi hlavnými postavami deja; 4. *peripetia* čiže nečakaný dejový obrat ako retardujúci prvok; 5. *katastrofa* – tragické riešenie konfliktu.“¹⁰⁶

Na uvedenom príklade je zrejmé, že klasická poetika pracuje s presne definovanými fázami rozprávania, ktoré zodpovedajú dynamickému usporiadaniu deja. Z pohľadu naratívnej analýzy však tieto prvky nepatria do roviny samotného deja (fabuly), ale do roviny jeho textového stvárnenia, teda **kompozície narácie** (sjužetu).

5.1 Rôzne typy dejového usporiadania/kompozície

5.1.1 Jednotná kompozícia a epizodická kompozícia

○ Jednotná kompozícia narácie (jednotný sjužet, *intreccio*)

Jednotná kompozícia narácie (jednotné dejové usporiadanie) často pozostáva z viacerých epizód, ktoré sú však navzájom prepojené, pričom každá epizóda spravidla nadväzuje na predchádzajúcu.

Príklad 1. Príbehy v knihách Rút, Jonáš alebo príbeh Samsona v Sdc 12–16.

Príklad 2. Jozefov príbeh v Gn, alebo dlhé rozprávanie o vyslobodení v Ex 1–15.¹⁰⁷

¹⁰⁴ SKA, I nostri padri, s. 38.

¹⁰⁵ Porov. VALČEK, Slovník literárnej teórie A – Ž, s. 314.

¹⁰⁶ ŽILKA, T. Dramatika. In: *Hyperlexikón* [online] [cit. 16.10.2025]. Dostupné na internete: https://hyperlexikon.sav.sk/pojem/335/dramatika?utm_source=chatgpt.com

¹⁰⁷ Porov. RINDOŠ, Naratívna analýza, s. 28.

○ Epizodická kompozícia (epizodický *sjužet*, *intreccio*)

Epizodická kompozícia narácie (epizodické dejové usporiadanie) pozostáva z rôznych epizód voľne spojených dohromady. Tie sa navzájom dopĺňajú len minimálne.

Príklad 1. Abrahámov cyklus má na prvý pohľad epizodické usporiadanie deja. Avšak aj v ňom jestvujú určité motívy (prísľub zeme, syna, požehnanie), ktoré spájajú jednotlivé epizódy do jednotného rozprávania.

Príklad 2. V Knihe Numeri sa jednotlivé epizódy putovania púšťou (šomrania, reptania, vzbury, tresty) javia ako relatívne samostatné jednotky, ktoré sú spojené najmä tematicky (premena ľudu, vernosť/nevernosť, priestupok/trest), nie vždy priamou dejovou kontinuitou.

5.1.2 Kompozícia/dej rozuzlenia a kompozícia/dej zjavenia

○ Kompozícia/dej rozuzlenia

Kompozícia/dej/príbeh **rozuzlenia** označuje typ rozprávania zameraný na otázku „čo sa stane“. Ide o pomerne bežný typ zápletky, v ktorom zohrávajú dôležitú úlohu kategórie ako čas, vývoj a poradie udalostí.

Rozvíjanie tejto zápletky **smeruje k rozuzleniu**. Zjednodušene povedané, ide o *zápletku, ktorá opisuje zmenu situácie*: východisková situácia sa postupne mení a konečný stav je od nej podstatne odlišný. Táto zmena sa často označuje gréckym termínom *peripeteia* (= zvrät situácie, z gr. *περιπέτεια* „obrat, náhly prevrat, zmena smeru“). Rozlišujú sa dva základné typy: zvrät od počiatočného nešťastia ku konečnému šťastiu (porov. klasická komédia) a naopak zvrät od šťastia k nešťastiu (typický pre klasickú tragédiu).

○ Kompozícia/dej zjavenia

Kompozícia/dej/príbeh **zjavenia** opisuje predovšetkým zmenu poznania. Postava prechádza od počiatočnej nevedomosti ku konečnému poznaniu (*anagnoríza*, z gr. *ἀναγνώρισις* „znovu-rozpoznanie [osoby, skutočnosti]“). Dejová dynamika je tu oslabená: odohráva sa menej udalostí, no dôraz sa kladie na ich významové odhalenie.

Preto býva rozsah vyrozprávaného času relatívne malý v porovnaní s rozsahom textu: „málo sa deje, veľa sa hovorí“. Ide o typ rozprávania zameraný na postavu, jej vnútorný vývoj a poznanie. Vývoj deja má skôr demonštratívny než dramaticko-rozuzľovací charakter; napätie je slabšie, no význam je budovaný opakovaním, reflexiou a interpretáciou udalostí.

Tento typ kompozície je v biblických textoch menej častý. Naopak, kompozícia rozuzlenia, ktorá je typická pre naratívne rozprávania, je v Písme výrazne prítomná.

Príklad 1. Exodus 1–15 predstavuje rozprávanie s *kompozíciou rozuzlenia*: situácia Izraelitov na začiatku (utláčanie) je zásadne odlišná od ich postavenia na konci (vyslobodenie). Zároveň však toto rozprávanie obsahuje aj prvky kompozície *zjavenia*: faraón na začiatku „nepozná“ Jozefa (1,8) a vyhlasuje, že nepozná JHWH (5,2), no v závere sa ukazuje Božie zjavenie Egyptanom (14,25) i Izraelitom (14,30–31).

Príklad 2. Podobnú kombináciu možno sledovať aj v rozprávaní o prechode Jordánom (Joz 3–4), kde zmena situácie (vstup do krajiny) súvisí so zjavením Božej moci.

Príklad 3. Dvojitý typ kompozície možno rozpoznať aj v Knihe proroka Jonáša: obrátenie Ninive predstavuje *rozuzlenie*, zatiaľ čo osobný a dramatický príbeh proroka odhaľuje kompozíciu *zjavenia*, v ktorej ide o jeho postupné poznanie Božieho konania.

5.2 Kompozícia narácie a jej formálna štruktúra

Kompozícia stvárňuje v texte dej (fabulu) a prirodzene tak predstavuje jeho formálnu štruktúru. Ide o určitý abstraktný model, ktorý je odlišný od konkrétneho rozprávania (diskurzu). Abstrahovanie tejto štruktúry rozprávania predstavuje dôležitý analytický krok, prostredníctvom ktorého sa stanovuje základný nástroj na klasifikáciu textu.

Protiklady, ktoré pomáhajú identifikovať túto abstraktnú štruktúru rozprávania, sú napríklad: túžba – jej uspokojenie, príkaz – jeho vykonanie, konflikt – jeho riešenie, neúplnosť – naplnenie, ťažkosť – jej prekonanie, nebezpečenstvo – jeho odvrátenie, zlo – jeho potrestanie atď. Tieto opozície sa v texte realizujú prostredníctvom jednotlivých fáz zápletky, pričom nie každý príbeh obsahuje všetky tieto prvky; ich prítomnosť a usporiadanie závisia od konkrétneho vývinu deja (fabuly) a jeho kompozície (sjužetu).

1. **Expozícia**
2. **Iniciácia činnosti** [!]
3. **Komplikácia, zápletka** (vývoj činnosti),
4. **Klimax** – vyvrcholenie
5. **Bod zvratu deja**
6. **Spád/zvrat deja**
7. **Vyriešenie** (problému alebo konfliktu)
8. **Záver**

Niekedy expozičia obsahuje už aj iniciáciu deja. To však neznižuje snahu čitateľa identifikovať na začiatku práve ten moment, ktorý významne pohne dejom vpred.

Podobne aj rozuzlenie zahŕňa riešenie a záver. Štruktúra príbehu (t. j. časti explicitne sledovateľné na rovine rozprávania) sa preto môže redukovať na základné zložky:

1. expozičia,
2. komplikácia,
 - a) vznik konfliktu, problém, resp. iniciácia deja (nie je samostatná fáza v naratívnej schéme, je iba počiatočnou fázou komplikácie)
 - b) rozvinutie komplikácia zaberá najväčšiu časť príbehu,
3. vyvrcholenie,
4. zvrat deja (*peripeteia*) a jeho následok,
5. rozuzlenie,
6. záver (konečná situácia).

Príklad 1. Ex 17,1-7: Vody Massy a Meríby (porov. Dodatok – texty)

Expozícia (v. 1): Nedostatok vody

Komplikácia – vznik konfliktu (v. 2a-d): V momente konfliktu začína *iniciácia činnosti*: Ľud sa dostáva do sporu s Mojžišom

Komplikácia – rozvinutie (vv. 2e-6d): Ľud opakuje požiadavku, Mojžiš sa obracia na PÁNA, nasleduje Božia inštrukcia – príkaz: vyviešť vodu zo skaly. Text má jasnú dynamiku, začína sporom ľudu, potom sa pozornosť presúva na Mojžiša, ktorý hovorí k Bohu a napokon Boh dáva riešenie. Ale Boží príkaz ešte nie je rozuzlenie, je iba predpokladom riešenia, nie jeho realizáciou, a preto ostáva v časti komplikácia.

Vyvrcholenie a rozuzlenie (v. 6e): Prevedenie príkazu – voda vychádza zo skaly. V tomto texte sú spojené klimax (úder do skaly) s rozuzlením (voda zo skaly). Ide o kompaktný moment (typické pre krátke narácie).

Záver (v. 7): Etiológia lokality Massa a Meríba

Rozprávanie Ex 17,1-7 má jednoduchú lineárnu kompozíciu, v ktorej po expozícii vzniká konflikt medzi ľuďmi a Mojžišom. Ten je rozvinutý prostredníctvom sprostredkovania medzi Mojžišom a Bohom, pričom Boží príkaz pripravuje riešenie. Vyvrcholenie a rozuzlenie splývajú v jedinom akte (úder do skaly), ktorý vedie k odstráneniu nedostatku, k vyriešeniu pôvodného problému/konfliktu. Záver má etiologický charakter a interpretuje udalosť pomenovaním miesta.

Príklad 2. Lk 7,1-10: Uzdravenie stotníkovho sluha. Toto Lukášovo rozprávanie vykazuje klasickú štruktúru rozuzľovacej kompozície, ktorá je však v rozhodujúcom bode transformovaná prvkom zjavenia. Vyvrcholenie deja nespočíva v samotnom uzdravení, ale v rozpoznaní Ježišovej autority zo strany stotníka, pričom uzdravenie predstavuje až následné potvrdenie tejto viery.

1. Východisková situácia (vv. 1-2). Ježiš vstupuje do Kafarnauma. Predstavená je základná situácia: stotník má chorého sluha, ktorý je preňho vzácny a je na pokraji smrti. Funkcia tohto rámca je uvedenie postáv a vytvorenie základného napätia.

2. Komplikácia (vv. 3-5). Stotník posíla židovských starších, aby prosili Ježiša o pomoc. Títo sprostredkovatelia zdôrazňujú jeho zásluhy („miluje náš národ“, „postavil synagógu“). Funkciou tejto časti je rozvinutie deja a vznik očakávania (suspense).

3. Zvrat + vyvrcholenie (vv. 6-8). Keď sa Ježiš približuje, stotník posíla ďalších poslov s paradoxným vyhlásením: vyjadruje svoju nehodnosť („nie som hoden“) a vieru v Ježišovo slovo („povedz len slovo“). Toto je kľúčový moment: dochádza k *posunu od zásluh k viere*. Totiž, keďže starší hodnotia stotníka ako dobrého človeka, „zaslúži“ si aby Ježiš zasiahol (porov. vv. 3-5). Avšak stotník túto logiku úplne obráti. On sa nepovažuje za „hodného“, neodvoláva sa na zásluhy (!) a namiesto toho dôveruje slovu. Verí v účinnosť Ježišovho slova. Chápe Ježišovu autoritu lepšie než „insideri“. Autorita Ježišovho slova je pochopená skrze analógiu moci

V tomto momente nastáva *peripeteia* (zvrat): mení sa dynamika/logika príbehu. Zároveň nastáva *anagnoríza* (poznatie): stotník správne identifikuje Ježišovu autoritu. Teda okrem zmeny logiky v deji nastáva aj posun v poznaní.

4. Rozuzlenie (v. 9). Ježiš reaguje obdivom stotníkovej viery („ani v Izraeli nenašiel“ takú vieru). Funkcia tejto časti je potvrdiť význam predchádzajúcej scény. Rozuzlenie nie je v čine ale v Ježišovom hodnotení viery.

5. Záver (v. 10). Poslovia nachádzajú sluha uzdraveného. Funkcia záveru je definitívne potvrdenie účinnosti Ježišovho slova, uzavretie napätia a zmienka o „tichom“ zázraku (bez dramatického opisu).

Zhrnutie. Rozprávanie Lk 7,1-10 vykazuje klasickú štruktúru rozuzľovacej kompozície, ktorá je však v rozhodujúcom bode transformovaná prvkom zjavenia. Vyvrcholenie deja nespočíva v samotnom uzdravení, ale v rozpoznaní Ježišovej autority zo strany stotníka, pričom uzdravenie predstavuje až následné potvrdenie tejto viery.

○ Päťčlenná schéma (kvinárna)

Príležitostne sa uvádza aj päťčlenný (tzv. kvinárny) model rozprávania, ktorý pozostáva z týchto častí:

1. počiatková situácia (alebo expozícia),
2. komplikácia,
3. transformačná fáza (transformatívna akcia),

4. riešenie,
5. konečná situácia.

D. Marguerat a Y. Bourquin opisujú túto schému ako rozprávanie uzavreté medzi dvoma naratívnymi hranicami (východiskovou a konečnou situáciou), ktoré spolu súvisia prostredníctvom transformácie situácie. Táto transformácia sa uskutočňuje v priebehu komplikácie (2) a dosahuje svoje naplnenie v riešení (4).¹⁰⁸ Pevné preddefinovanie tejto päťčlennej schémy však môže byť problematické, keďže môže viesť k tomu, že sa konkrétny príbeh násilne vtesnáva do vopred daného modelu.

NB. Túto kvinárnu schému si netreba zamieňať s „klasickou“ dejovou štruktúrou, ktorá viac rešpektuje vnútornú logiku príbehu a nevnučuje mu pevne stanovené, preddefinované členenie.

Príklad 3. Gn 11,1-9: Babylonská veža. V rozprávaní o Babylonskej veži možno identifikovať klasickú kvinárnu štruktúru, v ktorej Boží zásah v transformačnej fáze zásadne mení východiskovú situáciu jednoty na konečný stav rozptýlenia a jazykovej plurality.

1. Počiatočná situácia / expozícia (vv. 1-2): Jednota ľudstva: „celá zem mala jeden jazyk“. Ľudia sa usádzajú v krajine Šineár.

2. Komplikácia (vv. 3-4): Ľudia iniciujú projekt: stavbu mesta a veže „až po nebesia“, aby si „urobili meno“ a zabránili rozptýleniu.

3. Transformatívna fáza (vv. 5-7): Boh zostupuje, hodnotí situáciu a zasahuje: dochádza k zmäteniu jazykov a narušeniu jednoty ľudského konania.

4. Riešenie (v. 8): Projekt je prerušený a ľudia sú rozptýlení po celej zemi.

5. Konečná situácia / záver (v. 9): Nastáva nový stav: jazyková pluralita a rozptýlenie; etiologické vysvetlenie názvu „Bábel“.

5.3 Expozícia

Tento počiatočný moment naratívnej kompozície bol predmetom mnohých diskusií. Predstavíme sa ho predsa pomerne stručne, aj keď by vyžadoval väčší priestor ako ostatné časti kompozície. Úvodom možno povedať, že expozícia obsahuje jednu alebo viacero informácií, po ktorých počiatočná situácia prostredníctvom počiatočnej akcie ustupuje ďalšej fáze – komplikácie, v ktorej už nová situácia sa podstatne líši od situácie opísanej v expozícii. Tieto rozdiely sú často kľúčové pre zmysel textu a jeho interpretáciu.

Definícia. Samotné slovo „expozícia“ (lat. *expositio* „výklad, vyloženie, predloženie, vystavenie“) naznačuje že ide predloženie, vyloženie informácií. Podľa Sku má expozícia dve základné zložky: (1) predstavenie nevyhnutných informácií o stave vecí a (2) ich umiestnenie *pred* začiatok deja. Tieto detaily sú nevyhnutné na správne pochopenie príbehu. Logicky je expozícia prvou fázou rozprávania, v praxi však môže akcia začať *in medias res* („uprostred deja“; porov. Horatius, *Ars poetica*, v. 148) a expozícia sa dopĺňa postupne v priebehu narácie.¹⁰⁹

Obsah a funkcia. Expozícia zvyčajne poskytuje čitateľovi informácie, ktoré načrtnú (1) naratívny rámec – miesto a čas – a (2) predstavia hlavné postavy i vzťahy medzi nimi. Odpovedá teda na otázky „Kto? Kde? Kedy?“. Zároveň môže ponúknuť (3) interpretačný kľúč k príbehu, najmä informácie o „dohode“ medzi rozprávačom a

¹⁰⁸ MARGUERAT, BOURQUIN, *Per leggere*, s. 49-56; LARIVALLE, P. *L'analyse (morpho)logique du récit*. In: *Poétique*. 1974, s. 368-388.

¹⁰⁹ SKA, *I nostri padri*, s. 42-43.

čitateľom: za akých podmienok sa bude text čítať? V tomto zmysle sú rozhodujúce rámcovanie a vytvorenie určitej atmosféry. Ska vysvetľuje dlhšiu expozíciu na románe *Snúbenci (I promessi sposi)* od A. Manzoniho sa čitateľ najprv stretá s dlhým opisom okolia jazera Como, až potom s donom Abbondiom, ktorý kráča po ceste a zakopne o kamienok. Opis buduje idylickú atmosféru majestátneho, očarujúceho prostredia, zatiaľ čo „kamienok“ na ceste predznamenáva sériu dramatických zvrátov.¹¹⁰

V rozprávkach formula „bolo raz...“ prenáša poslucháča do imaginárneho sveta, kde pravidlá nášho sveta *prestávajú platiť*, a kde predloží základné dôležité informácie. Expozícia tak vytvára odstup medzi svetom rozprávania (minulosť) a svetom rozprávača (súčasnosť). V biblickej exegéze je problémom, že starovekí rozprávači ráтали s publikom dôverne znalosť tradícií a kultúry, čo dnes často *neplatí*.

Cieľom expozície je vzbudiť a/alebo udržať záujem čitateľov o prezentovaný dej tým, že budujú napätie v súvislosti s budúcimi udalosťami a zároveň uspokojujú zvedavosť týkajúcu sa minulých okolností, ktoré viedli k rozprávanému príbehu.¹¹¹

Charakteristiky. Hranice expozície nie sú vždy zjavné. M. Sternberg¹¹² ponúka dva kľúčové ukazovatele:

1. *Riadenie času.* Rozlišujeme *rozprávací čas* a *rozprávaný čas*.
2. *Súhrn verus scéna.* Scéna nastáva, keď sa rozprávací čas približuje rozprávanému; typické sú dialógy a detail. V súhrne je rozprávací čas kratší: mnohé udalosti sú zhrnuté niekoľkými vetami. Expozícia má spravidla formu súhrnu, niekedy však plní svoju funkciu aj scéna.

Prechod k deju. Z expozície sa prechádza k akcii so zmenou tempa – začína prvá skutočná scéna. Expozícia ponúka iba stručné, často neúplné informácie; scéna je konkrétna a jedinečná. Napríklad víťazný postup Izraelitov pri obsadzovaní zaslúbenej zeme (Joz 5,13–8,35) spôsobil problém u ostatných národov. O tom sa krátko referuje v 9,1-3, čo tvorí základ expozície – opis koalície piatich národov a celkom inú reakciu Gabaončanov – pre dej o vyjednávaní Gabaončanov s Jozuem (9,4-27).¹¹³

Jazykové znaky v hebrejskej Biblii. Expozície často používajú *slovesá stavu*, *nominálne vety* a *frekventatívne tvary* (*jigtol*, *weqatal*).¹¹⁴

Povaha situácie. Expozícia býva *statická* alebo *cyklická* a mohla by trvať dlho, keby nezasiahol vonkajší podnet. Napr.: vrastanie Izraela by pokračovalo, keby neprišiel „nový“ (שָׂרָא) faraón (Ex 1,8-9); rozvoj zla sa javí nezvratný, kým Boh nevyvolá potopu (Gn 6,5-7).

Zmena rytmu (Genette). Ide o prechod z *iteratívneho* alebo *trvácneho* segmentu k *jednorazovému*. Vtedy vstupujeme do „fiktívnej prítomnosti“¹¹⁵, keď dej pohltí čitateľa a ruší odstup minulosti.

¹¹⁰ SKA, I nostri padri, s. 43.

¹¹¹ HERMAN, D., MANFRED, J., RYAN, M.-L. eds. *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London – New York: Routledge, 2005, s. 158.

¹¹² STERNBERG, *Expositional modes*, s. 23-29.

¹¹³ ŠTRBA, B. Vyničenie národov podľa Knihy Jozue alebo sebazničenie mysle čitateľa. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2017, zv. 9, s. 36-37. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsENRU9297

¹¹⁴ Porov. NICCACCI, A. *Sintassi del verbo ebraico nella prosa biblica classica*. ED. Gregor Geiger. Milano: Edizioni Terra Santa, 2020; JOOSTEN, J. *The Verbal System of Biblical Hebrew. A New Synthesis Elaborated on the Basis of Classical Prose*. Jerusalem: Simor, 2012. Porov. tiež Joüon–Muraoka (§§ 41b-f; 113c; 119), Gesenius (§§ 107; 112; 140a; 154).

¹¹⁵ STERNBERG, *Expositional modes*, s. 21-23.

Oneskorená expozícia. Keď sa expozícia vloží neskôr do deja (retrospektíva), na okamih vracia pozornosť do minulosti; nie každý flashback je však expozíciou.

Biblické príklady expozícií: Jób 1,1-6; Gn 38,1-12; Sdc 6,1-11; Rt 1,1-6; 1Sam 1,1-9; 1Sam 9,1-3; 2Sam 12,1-4; Est 1,1-9.

5.4 Začiatok deja (spúšťací moment)

Je to chvíľa, keď sa prvý raz objaví **konflikt** či **problém** a zaujme čitateľa. Často korešponduje s otázkou „čo?“ z expozície. Neraz sa ťažko odlišuje od konca expozície alebo začiatku komplikácie. Keďže už ide o dej, v podstate iniciácia činnosti patrí už do komplikácie.

Príklady: Boží príkaz Abrahámovi obetovať syna (Gn 22,1); Jakubova náklonnosť k Jozefovi a žiarlivosť bratov (Gn 37,3-4); „nový“ faraón (Ex 1,8); slzy Anny (1Sam 1,7); nájdenie knihy v chráme (2Kr 22,8); zásah Satana (Jób 1,6).

5.5 Komplikácia

Do fázy **komplikácie** v naratívnej štruktúre zvyčajne patria rozličné pokusy vyriešiť problém alebo konflikt, jednotlivé etapy hľadania či premeny postáv a skúmanie rôznych ciest, ktoré vedú bližšie k pravde... Priebežné rozvíjanie príbehu vytvára spravidla **naratívne napätie**, tzv. *suspense*, takže si čitateľ kladie otázky: „Čo sa stane?“ alebo „Čo to znamená?“

○ Progresívna (graduujúca/stupňujúca) kompozícia

Na rozvíjanie napätia rozprávania a jeho dovedenie k záveru Biblia často používa postup *opakovaní a výstavby po stupňoch* (stupňujúca či graduujúca, klimatická kompozícia). Niekoľko významných príkladov ju môže osvetliť.

- **Trojetapovú kompozíciu** (trojková) nachádzame v Gn 8,8-12 (po potope Noe trikrát vypustí vtáka); 2Sam 18,24-27 (strážca trikrát volá a Dávid trikrát reaguje); Nm 22,22-35 (Boh trikrát zastaví Baláma na jeho oslici); 2Kr 1,9-16 (na to, aby privolali Eliáša, sú poslaní traja velitelia so svojimi päťdesiatimi mužmi); 2Kr 9,17-24 (Joram dvakrát posielal jazdca naproti Jehúovi, tretí raz ide sám); Oz 1,2-9 (tri prorokove deti).
- **Štvoretapová kompozícia typu 3+1** sa objavuje v Nm 23-24 (štyri Balámove výroky); Sdc 16,15-25 (štyri Daliline pokusy odhaliť Samsonovo tajomstvo); Sdc 9,7-15 (Jótamova bájka); 1Sam 3,2-10 (Samuelovo povolanie); 1Sam 10,2-8 (oznámenie jednotlivých etáp Saulovej spiatocnej cesty); 2Kr 2,1-12 (Eliášovo nanebovzatie); Ez 47,1-5 (prameň chrámu); Jób 1,13-20 (štyri pohromy zničia Jóbov majetok a jeho rodinu).
- **Sedmičková kompozícia.** V Gn 1,1-2,4a je rozprávanie komponované v **siedmich etapách**, ktoré vytvárajú prvý „týždeň“ stvorenia (schéma **6+1**).
- **Desiatková kompozícia.** **Egyptské rany** (Ex 7-12) sa začínajú sériou **deväť rán**, ktoré sú si podobné štruktúrou. Progresívne narastajúce napätie, vytvorené touto sukcesiou „znamení“, vrcholí v **desiatej rane**, ktorá má odlišnú štruktúru. Kompozícia má teda podobu **9+1**.

○ Prípravné scény

Na **zosilnenie** naratívneho napätia a prípravu na **vyvrcholenia deja** Biblia niekedy používa jednu alebo viacero „prípravných scén“, ktoré *predchádzajú* rozhodujúcemu stretnutiu a vytvárajú primerané *naratívne predpolie* – atmosféru nádeje, strachu alebo zvedavosti. Niekoľko príkladov:

Jozef sa na poli *stretáva* s neznámym „mužom“ ešte predtým, ako dorazí k svojim bratom (Gn 37,15-17); neskôr sú bratia *najprv prijatí* správcom domu, skôr než môžu vidieť samotného Jozefa (43,16-23).

Príbeh Dávida a Goliáša obsahuje dlhú sekvenciu *prípravných scén so stúpajúcou intenzitou*: Dávid počúva Goliášove slová (1Sam 17,20-23); Izraeliti sa boja a Dávid sa ich vypytuje (vv. 24-27); Eliab, Dávidov brat, ho karhá (vv. 28-30); Dávid sa stretáva so Saulom (vv. 31-37); Dávid sa pripravuje na boj (vv. 38-40); obaja protivníci sa navzájom vyzývajú (vv. 41-48); napokon sa odohrá samotný boj (vv. 51-54). Treba si všimnúť, že grécky text Septuaginty v 1Sam 17 je podstatne kratší a menej rozvláchny.

Stretnutie medzi Eliášom a Abdiášom predchádza *konfrontačnej scéne* „tvárou v tvár“ medzi prorokom a kráľom Achabom (1Kr 18,7-16). Elizeus najprv posiela Gecházioho, aby uzdravil syna Sunamčanky (4,29-31), no napokon tam musí ísť on sám (2Kr 4,32-37).

○ Dejová výstavba

Náman najprv *predkladá* svoju žiadosť izraelskému kráľovi, ktorý je bezmocný, a až potom ide k Elizeovi (2Kr 5,5-7.8-10).

Booz sa najprv *vypytuje* svojho sluhu na Rút a až následne sa obracia priamo na ňu (Rt 2,5-7.8).

Baruch číta zvitok, ktorý napísal Jeremiáš, *najprv pred zhromaždeným* ľudom v chráme (Jer 36,9-10), potom pred kniežatami (36,14-15) a napokon pred kráľom v paláci (36,21-26).

5.6 Klimax (vyvrcholenie) a bod zvratu deja

Klimax, resp. **vrcholný bod**, akmé (z gr. ἀκμή „vrchol, hrot, špica“), je ťažšie definovať. Môže to byť okamih, keď napätie dosiahne svoj vrchol, objavenie sa rozhodujúceho prvku alebo postavy, **posledné štádium dejovej** (naratívnej) **gradácie**.¹¹⁶ V gréckej tragédii je to moment, v ktorom je hrdina na akmé svojho životného či dejového putovania. V skutočnosti sa slovo klimax používa v rozličných významoch a v rozličných kontextoch. Vo všeobecnosti pojem označuje chvíľu *osobitnej intenzity*, ktorá sa dosiahne po postupnom stupňovaní dramatického napätia. Môžeme hovoriť o klimaxe akcie, o klimaxe dramatického napätia alebo aj o patetickom či emotívnom klimaxe, čiže o okamihu, keď sú city nezvyčajne intenzívne.¹¹⁷

Zvrat v akcii zvyčajne uvádza do chodu jej následnú **zostupnú fázu**. V tomto momente sa objaví prvok, ktorý *nasmeruje ďalší priebeh rozprávania k záveru*. Nie je vždy ľahké odlíšiť zvrat v akcii od konečného *rozuzlenia zápletky* a v niektorých prípadoch môžu tieto dva momenty *splývať*. Vo viacerých prípadoch ide skôr o otázku terminológie než o skutočný rozdiel medzi dvoma podstatnými prvkami rozprávania.

5.7 Vyriešenie, resp. rozuzlenie problému alebo konfliktu

Rozuzlenie zodpovedá vyriešeniu počiatočného problému a ukončuje napätie rozprávania (v podobe *peripeteie*, *anagnorízy* alebo kombinácie oboch). Vychádzajúc z Aristotela dáva S. Chatman dve základné definície tohto dôležitého bodu.¹¹⁸

Obrat a rozpoznanie. V zápletke typu **rozuzlenia**, v ktorej prevažuje akcia, sa vlastné rozuzlenie nazýva *peripeteia* (v gréčtine „obrat“: „náhly prechod z jedného

¹¹⁶ Porov. ABRAMS, M.H., HARPAM, G.G. *A Glossary of Literary Terms*. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning, 2012, s. 296.

¹¹⁷ Porov. HERMAN, MANFRED, RYAN. eds., *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*, s. 189.

¹¹⁸ CHATMAN, *Story and discourse*, s. 85.

stavu do jeho opaku“, „mimoriadna alebo neočakávaná udalosť“).¹¹⁹ Peripeteia nastáva v určitom okamihu deja, kedy sa zmení jeden stav vecí na jeho presný „opak“, alebo, podľa Sternberga, ide o „prechod postáv zo šťastia do nešťastia alebo naopak“. Slovník je prevzatý z Aristotelovej *Poetiky*.¹²⁰

V zápletke typu **odhalenia/zjavenia**, v ktorej prevažujú poznanie a objav, je rozuzlením **anagnoríza** (v gréčtine „rozpoznanie“). Ide v ňom o prechod, ktorý prežíva protagonista, z nevedomosti k poznaniu.¹²¹

Ska uvádza viacero príkladov kombinácie dvoch typov zápleti. V príbehu o Júdovi a Tamare (Gn 38), sa moment odhalenia a rozpoznanie nachádza vo v. 26. Tamar, práve keď má byť upálená, odhalí, že tehotnou ju urobil muž, ktorý jej dal pečať, šnúru a palicu: „Júda ich spoznal a povedal: ‚Ona je spravodlivejšia než ja‘ [...] a viac s ňou nemal pohlavný styk. (וְיָדָעַתְּהָ עוֹד יִסָּרְךָ לְדַעְתָּהּ)“ Júda rozpoznáva svoju chybu, uznáva „spravodlivosť“ Tamar (*anagnoríza*) a tento moment sa zhoduje s obratom situácie pre Tamar (*peripeteia*).¹²²

V Gn 22,11-12 je to paradoxne PÁNOV anjel, kto prechádza z nevedomosti k poznaniu, keď hovorí: „Teraz viem...“ (עַתָּה יָדַעְתִּי). Táto *anagnoríza* ukončuje Abrahámovu skúšku a spôsobuje teda obrat situácie v rozprávaní, prechod od nešťastia k šťastiu (*peripeteia*). Zmena situácie je však len naznačená, nie opísaná. Rozprávanie vo svojej legendárnej striedmosti neopisuje úľavu ani Abraháma, ani Izáka po zásahu Pánovho anjela.

5.8 Záver

V závere rozprávania sa nachádza *výsledok a dôsledky* rozuzlenia, konečný dopad udalostí, epilóg príbehu (porov. tradičný záver typu: „zobrali sa a dlho žili šťastne až do smrti“). Rozuzlenie privádza na scénu záverečnú situáciu, v ktorej sa dej alebo zápleťka končí úspechom alebo neúspechom hlavného hrdinu, konflikty sú urovnané, záhada je vyriešená alebo nedorozumenie rozptýlené.¹²³ Vtedy napätie a nervozita úplne miznú: Gn 25,1-11 (koniec Abrahámovho života); Gn 50,22-26 (koniec Jozefovho života); Joz 24,29-33 (Jozueho smrť); Sdc 8,28-35 (Gedeonova staroba); Sdc 16,31 (Samsonov pohreb); Rt 4,13-22 (sobáš Booza s Rút, narodenie Obeda)...

Koniec niektorých rozprávání však zostáva otvorený (Jonáš) alebo obsahuje prvky, ktoré pripravujú nový príbeh (Jozefova otázka v Gn 50,25 alebo Gedeonovi synovia v Sdc 8,30-32).

Rozuzlenie a záver majú odlišné funkcie. Môžu zhrnúť hlavnú tému rozprávania alebo osud hlavných postáv po opísaných udalostiach. Záver môže tiež sprostredkovať priamy odkaz čitateľovi: mravné ponaučenie, etiologické vysvetlenie nejakého zvyku alebo miesta, ktoré prepája svet rozprávania so svetom čitateľa, informáciu o pôvode príbehu alebo o jeho dôležitosti, prípadne reflexiu rozprávača (bežnú v ľudových rozprávaniach).

Ska vymenúva viacero etiologických dodatkov, ktorými sa končí rozprávanie, napr. v týchto textoch: Gn 16,13-14; 21,31; 22,14; 26,33; 28,19; 32,33; 50,11; Ex 17,7.15-16; Nm 11,3; 11,34; Joz 5,9; 7,26; 8,29; Sdc 6,24.32; 2Krn 20,26.¹²⁴

¹¹⁹ CHATMAN, Story and discourse, s. 39.

¹²⁰ STERNBERG, Poetics, s. 172.

¹²¹ CHATMAN, Story and discourse, s. 39.

¹²² SKA, I nostri padri, s. 53.

¹²³ ABRAMS, HARPHAM, A Glossary of Literary Terms, s. 297.

¹²⁴ SKA, I nostri padri, s. 55.

6 Kategórie postáv

6.1 Statické alebo dynamické postavy

Pod *statickou postavou* sa rozumie taká postava sa vnútorne nevyvíja, zatiaľ čo *dynamická postava* sa v priebehu rozprávania vnútorne rozvíja. Statické postavy majú tendenciu reagovať vždy rovnakým spôsobom a ich činy sa rýchlo stávajú predvídateľnými. Často ide o typy (sú „stereotypné“). Mojžiš alebo Jozef (na začiatku príbehu rozmazané dieťa, ktoré sa na konci stane zodpovedným bratom a štátnikom) sú dynamické postavy, kým Samson je čiastočne postava statická.

6.2 Ploché alebo plastické (zaoblené) postavy

Rozlíšenie medzi **ploché** (*flat*) a plastické, resp. **mnohorozmerné** (*round*) postavy, pochádzajúce od románopisca E. M. Forstera¹²⁵, ktoré preberá aj S. Chatman.¹²⁶

6.2.1 Ploché postavy

Plochá postava (*flat*) nie je nevyhnutne povrchná postava, ale my ju poznáme iba povrchné. Ploché postavy sú stručne uvedené a nikdy sa o nich veľa nedozvieme. Ich osobnosť je často redukovaná na jedinú črtu charakteru.

V Biblii sa tak nachádza spravodlivý Noe, impulzívny Ezau, neústupný a neoblomný faraón (Ex 5–14), vzpurný ľud Izraela na púšti, brutálny a bezohľadný Abimelech (Sdc 9), Samson – silný a vášnivý v láske i v boji (Sdc 13–16), bystrá Abigail (1Sam 25), žiadostivý Amnon (2Sam 13), ctižiadostivý Absalón, márnivý Haman atď. V starej epike ploché postavy nepoznajú vnútorné konflikty; možno by sa na ich označenie hodili aj termíny monolitické alebo nepriehľadné.

6.2.2 Plastické postavy

Plastické resp. mnohorozmerné (*round*) postavy majú väčšiu hĺbku a ich osobnosť v sebe často skrýva konfliktné, nesú v sebe vnútorné napätia, ba až protirečivé tendencie.

V Biblii sa ich vnútorné konflikty často prejavujú v dialógoch, napríklad s Bohom, alebo v dramatických situáciách. Mojžiš ukazuje rôzne stránky svojej osobnosti v rozprávaní o svojom povolaní (Ex 3,1–4,17). Je to typická črta príbehov o povolaní, no neobmedzuje sa iba na ne. Tak napríklad to, že Jakub – inak prefíkaný – je v Gn 28,10–15 úplne zneistený, usudzujeme výlučne z Božieho výroku, ktorým ho Boh potešuje a sľubuje mu pomoc. Vnútorný konflikt hrdinu je prítomný aj v „vyznaniach“ Jeremiáša (Jer 12; 15,10–21 atď.) a v dialógoch Jóba.

Rysy a zvyky

S. Chatman (1978,) navrhuje „otvorenú teóriu postavy“, založenú na rozlíšení medzi *rysom* a *zvykom*.¹²⁷

Rys je „prepracovaný systém vzájomnej prepojenosti zvykov“ (s. 122), kým **zvyk** je tendencia *opakovane robiť ten istý čin*, to isté gesto, používať tie isté slová v podobných okolnostiach. Vo všeobecnosti čitateľ objaví existenciu určitého rysu práve pozorovaním zvykov.

Napríklad, keď čítame, že „Izák miloval Ezaua, lebo ulovená zver mu chutila“ (dosl. „lebo lov úlovku v jeho ústach“, Gn 25,28), je prirodzené usúdiť, že Izák bol maškrtný na tento druh jedla a celkovo dosť maškrtný (porov. Gn 27,2–4). Podobne je

¹²⁵ FOSTER, E.M. *Aspects of the Novel*. London: Edward Arnold, 1927, s. 65–75.

¹²⁶ CHATMAN, Story and discourse, s. 131–134.

¹²⁷ CHATMAN, Story and discourse, s. 119–234.

možno sledovať aj Jakubovu stratégiu, keď chce dosiahnuť svoj cieľ (Gn 25,29-34; 27,18-29; 30,25-42; 32,2-22; 33,1-17). Opakovanie podobných taktík vedie k záveru, že bol prefikálny.

Keď má izraelský ľud na púšti hlad alebo smäd, sťažuje sa a šomre proti Bohu, Mojžišovi a Áronovi; takmer automaticky si ho predstavujeme ako netrpezlivý a vzpurný.

Príbeh sudcu Samsona patrí k naratívne najprepracovanejším zo všetkých sudcov. Jeho nespútané správanie je vykreslené mimoriadne plasticky. Napríklad Samson sa trikrát stretáva so ženou; zakaždým reaguje rovnakým spôsobom (Sdc 14,1-2; 16,1; 16,4). Tento opakujúci sa vzorec správania zjavne odhaľuje určitý charakterový rys. Podobná schéma sa objavuje aj v jeho reakciách na provokácie Filištíncov. Motív opakovania je osobitne zvýraznený v záverečnej epizóde (Sdc 16,6-20).

Tabuľka: Cyklus Samsonových nocovaní u Dalily (Sdc 16,6-20)

	Dalilina otázka	Samsonova odpoveď	Pokus Filištíncov	Poplach	Výsledok	Dalilina výčitka
Pokus 1 (1. noc)	6: הַגִּידָה נָא לִי v čom je tvoja veľká sila? Čím ťa zviazať (אסר)	7: zviazaný (אסר) siedmimi šlachami	8-9a	9bc: "Filištínci na teba, Samson!" פְּלִשְׁתִּים עָלַי שָׁמֹן	9def: vyslobodil sa	10abc: klamára a luhár
Pokus 2 (2. noc)	10d: הַגִּידָה נָא לִי Čím ťa zviazať (אסר)	11: zviazaný (אסר) novými povrazmi	12ab: Dalila ho zviazala (אסר)	12cd: פְּלִשְׁתִּים עָלַי שָׁמֹן	12ef: vyslobodil sa	13abc: klamára a luhár
Pokus 2 (3. noc)	13de: הַגִּידָה לִי Čím ťa zviazať (אסר)	13fgh: ak spletieš (ארג) sedem vrkočov	14a (iba dve slová!)	14bc: פְּלִשְׁתִּים עָלַי שָׁמֹן	14de: vyslobodil sa	15: výčitka o láske (אֶהְבֵּתִיךָ), o klamaní, o zamlčaní (וְלֹא־לִי הַגִּידָתָ לִי)
Pokus 2 (4. noc, či i ďalšie?)	16: Dalila naliehala neúnavne	17: odkryl jej úplnú pravdu	18: dlhý opis spolupráce s Filištíncami	19: nechala ostrihať... a 20ab: פְּלִשְׁתִּים עָלַי שָׁמֹן	20c-g: myslel si, že vyslobodí, 21: zľapaný	[-]

Sdc 16,4-21a. Pokúste sa pochopiť, aké sú rozdiely medzi jednotlivými časťami v rôznych nociach (na prvý pohľad je veľký rozdiel medzi 3. a 4. nocou). Napríklad, ako a prečo sa mení spôsob, akým Dalila žiada Samsona, aby jej prezradil tajomstvo. Ako sa správajú Filištínci? Alebo skôr, ako ich predstavuje rozprávač? Aký druh sily prevláda nad Samsonom? Ako Dalila mení spôsob, akým Samsonovi vyčíta? A prečo? Tieto a mnohé ďalšie zmeny, ktoré možno pozorovať vďaka opakovaniu, môžu poskytnúť určité charakteristiky postáv, ich správania, zvykov a dôvodov ich rozhodnutí.

Na druhej strane Chatman upozorňuje, že niektoré zvyky *nemusia byť v súlade s daným rysom*, alebo že v tej istej postave možno nájsť konfliktné a protirečivé rysy.¹²⁸ Typickým príkladom je Abrahám, ktorý strieda momenty viery v Boha s momentmi, keď sa uchýľuje k ľudským úskokom (Gn 12,1-4 a 12,10-20; 15,1-6 a 16,1-4; 18,1-15.16-32 a 20,1-18; 20,1-18 a 22,1-19). Pozri aj Šaula, hrdinu a antihrdinu v 1Sam 11-17.

¹²⁸ CHATMAN, Story and discourse, s. 122-123, 134.

2 Dodatok

1 Texty

1.1 Ex 1,22–2,10: Narodenie Mojžiša¹²⁹

וַיֹּצֵא פַרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הֶבֶן הַיָּלֹד הַיֶּאֱרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבֵּת תַּחֲיוֹן: ס	22a Faraón (potom) prikázal všetkému svojmu ľudu hovoriac: 22b "Každého syna, čo sa narodí, hod'te do Nílu, 22c každú dcéru necháte nažive!"
וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בֵּת־לֵוִי:	2,1 Šiel istý muž z kmeňa Léviho 1b a vzal si (za ženu) Léviho dcéru.
וַתֵּהָרֵא הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתַּצְנֶנּוּהוּ שְׁלֹשָׁה יָרֵחִים: וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ וַתִּקַּח־לֹו תִּבְתָּ 130 גִּמָּא וַתַּחַמְרֶהּ בַּחֲמֹר וּבִזְפָּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל־שֹׁפֶת הַיָּאֵר: וַתַּעֲבֹב אֶחָתוֹ מֵרַחֵק לְדַעָה מִהַיַּעֲשֶׂה לֹו: וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאֵר	2a Žena počala 2b a porodila syna. 2cd A videla, že je <u>dobrý</u> . 2e A tri mesiace ho ukrývala 3a No nemohla ho viac skrývať. 3b Vzala (preto) preňho papyrusovú <u>archu</u> 3c vymazala ju asfaltom a smolou, 3d vložila do nej <u>diet'a</u> 3e a položila ju do trstia na brehu Nílu. 4a Jeho sestra sa postavila obďaleč, 4b aby vedela, čo sa s ním <u>urobí</u> . 5a Faraónova dcéra <u>zostúpila</u> k Nílu vykúpať sa,
וַנַּעֲרִיתֶיהָ הֹלֶכֶת עַל־יַד הַיָּאֵר וַתֵּרָא אֶת־הַתִּבְתָּ בַּתּוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נָעַר בֶּכֶה וַתַּחֲמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִלְּדֵי הָעִבְרִים זֶה:	5b kým jej <u>sprievodkyne</u> ¹³¹ sa prechádzali po brehu Nílu. 5c I uvidela medzi trstinou <u>archu</u> . 5d Poslala svoju <u>slúžku</u> ¹³² 5e a <u>vzala ju</u> . 6a Keď (ju) otvorila, 6b uvidela diet'a. 6c A hl'a, (bol to) plačúci chlapec. 6d Prišlo jej ho l'úto 6e a povedala: 6f "Toto je (jedno) z hebrejských detí!"
וַתֹּאמֶר אֶחָתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֶךְ וְקִרְאֵתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וַתִּינֶק לָךְ אֶת־הַיֶּלֶד: וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לְכִי	7a Jeho sestra sa opýtala faraónovej dcéry: 7b "Mám ti íst' a zavolať hebrejskú dojku, 7c ktorá by ti diet'a oddojčila?" 8a Faraónova dcéra jej povedala:
וַתֵּלֶךְ הָעִלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד: וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינֵקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שִׂכְרֹךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְיָקֶהוּ:	8b "Chod'!" 8c Dievča išlo a zavolalo matku toho diet'a'a. 9a Faraónova dcéra jej povedala: 9b "Vezmi tohoto chlapca 9c a oddojči mi ho! 9d Odmením ťa." 9e Tá žena diet'a vzala 9f a oddojčila ho.
וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֶהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מָשִׂיתָהוּ:	10a Keď diet'a vyrástlo, 10b zaviedla ho k faraónovej dcére 10c a stal sa jej synom. 10d Dala mu meno Mojžiš, vraviac: 10e "Veď som ho z vody vytiahla."

¹²⁹ K problematike času v Ex 1,22–2,10 je viac v TIŇO. ed., Exodus, s. 82-83.¹³⁰ To isté hebr. התבה "archa" v Gn 6–9, LXX prekladá κιβωτον, ktorým sa zasa v Ex označuje archa.¹³¹ LXX: αἱ ἄβραι Vg: puellae.¹³² LXX: τῇν ἄβραν, Vg: famulis.

○ Štruktúra state Ex 1,22–2,10

Expozícia (1,22): Faraónov rozkaz hádzať chlapcov do Nílu; *Začiatok činnosti* (2,1): Konkrétny prípad jedných rodičov; *Komplikácia* (vv. 2-6): Narodenie chlapčeka a strach matky – tri mesiace, matkin pokus o záchranu a sestrin dohľad (vv. 3-4), faraónova dcéra v Níle – zachraňuje chlapčeka (vv. 5-6); *Vyvrcholenie* (v. 7): Sestrin návrh; *Rozuzlenie* (vv. 8-9): Faraónova dcéra a jej súhlas; *Záver* (v. 10): Adoptovanie a pomenovanie chlapčeka.

1.2 Zjavenie PÁNA a povolanie Mojžiša (3,1–4,18)

Štruktúra bloku Ex 2,11–4,18

1. Príprava izraelského vodcu (2,11-25)

1. Mojžiš, Egyptan a Hebrej (2,11-15a)
2. Mojžiš a Cippora (2,15b-22)
3. Situácia po smrti egyptského kráľa (2,23-25)

2. Zjavenie sa PÁNA a povolanie Mojžiša (3,1–4,18) ¹³³

Úvod (v. 1)

1. Teofánia – prvotné zoznámenie (3,1-6)

Vizuálna časť – zjavenie v horiacom kríku (vv. 2-4a)

Verbálna časť – tri krátke Božie zvolania (vv. 4b-6)

2. Teológia – Boží plán záchrany a povolanie Mojžiša (3,7-10)

Boh zjavuje Mojžišovi plán so svojím ľuďom (vv. 7-10)

Boh otcov vie o utrpení svojho ľudu (v. 7)

Boh chce vyslobodiť svoj ľud a voviesť ho do krajiny (v. 8)

Boh konkretizuje situáciu svojho ľudu – Izraelitov (v. 9)

Boh konkretizuje ľudského spolupracovníka Mojžiša (v. 10)

3. Prvý dialóg povolaného Mojžiša s Bohom – objasnenie (3,11-22)

Mojžišova otázka a prvá odpoveď Boha (vv. 11-12)

Mojžišova otázka o svojej neistote (v. 11)

Boh dáva prísľub pomoci a udáva cieľ cesty (v. 12)

Mojžišova reakcia a *druhá*, trojdielna odpoveď Boha (vv. 13-122)

Mojžišovo zvažovanie a vyslovenie nejasností (v. 13) ¹³⁴

Božie uistenie (v. 14a)

Boh poopravuje Mojžišove úvodné slová (v. 14b)

Objasnenie Božieho mena a stratégia výpovedí (vv. 15-22)

Reč k Izraelitom a zjavenie Božieho mena PÁN (v. 15)

Reč k starším Izraela a misia k faraónovi (vv. 16-17)

Reč k faraónovi (v. 18)

PÁNOVA ruka a rozpoltenosť Egypta (v. 19-22)

4. Druhý dialóg medzi PÁNOM a pochybujúcim Mojžišom (4,1-17)

Prvá Mojžišova námietka a PÁNOVA odpoveď, 3 znamenia (vv. 1-9)

Druhá Mojžišova námietka a PÁNOVO uistenie (vv. 10-12)

Tretia Mojžišova námietka a PÁNOV prísľub pomoci (vv. 13-17)

Záver (4,18)

¹³³ Podrobnejšiu štruktúru 3,1–4,18 predstavuje a vysvetľuje TIŇO. ed., Exodus, s. 129-142.

¹³⁴ Porov. ŠTRBA, B. „Čo im odpoviem?“ (Ex 3,13). Odpovede exegetov a podnet pre teológov. In: ZAJÍCOVÁ, L. ed. *Fórum pastoraálnych teológů 7. Jak vykládat Písmo svaté*. Olomouc: Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2008, s. 53-73.

Syntaktické rozdelenie Ex 3-4

Koment	V.	1.l.	Poz.	Priama reč	
	1a			Mojžiš pásol ovce svojho test'a, madiánskeho kňaza Jetra.	
	1b			Keď raz hnal ovce na púšť, došiel k Božiemu vrchu Horeb.	
	2			Tu sa mu zjavil Pánov anjel v ohnivom plameni z trňového kríka. Keď naň hľadel, videl, že trňový krík horí plameňom, ale nezhára.	
	3			Vtedy si Mojžiš povedal:	
				Pôjdem a obzriem si ten čudný jav. Prečo trňový krík nezhorí	M
	4			Keď Pán videl, že prichádza, aby si to obzrel, Boh naňho z trňového kríka zavolať a povedal:	
				Mojžiš, Mojžiš!	JHVH
				On odpovedal	
				Tu som.	M
	5			I povedal	
				Nepribližuj sa sem! Zobuj si z nôh obuv, lebo miesto, na ktorom stojíš, je zem svätá!	JHVH
	6			A povedal	
(1.def)				Ja som Boh tvojho otca Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba.	JHVH
	7			Vtedy si Mojžiš zakryl tvár, lebo sa bál pozrieť na Boha. A Pán povedal	
PÁNOVO vedomie o j. ľude				Videl som utrpenie svojho ľudu v Egypte a počul som jeho volanie pre pracovných dozorcov. Viem o jeho utrpení.	JHVH
PÁNOV rozhod- notie o j. ľude	8			Preto ZOSTÚPIL som vyslobodiť ho z moci Egyptanov a voviesť ho , z tej krajiny, do krajiny krásnej a priestranej, do krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom, do bydlísk Kanaánčanov, Hetejcov, Amorejčanov, Ferezejcov, Hevejcov a Jebuzejcov.	
PÁN... o IZR.	9			A teraz došlo volanie Izraelitov ku mne a ja som videl útlak, ktorým ich Egyptania sužujú.	
J.posiela Mojžiša. J.ľud=Iz	10			Preto CHOĎ , Nech ťa pošlem k faraónovi! VYVEĎ môj ľud , Izraelitov , z Egypta!	
1.OTÁZ. Mojžišova identita	11			Tu Mojžiš povedal Bohu Kto som ja, aby som šiel k faraónovi a aby som vyviedol Izraelitov z Egypta?	M

1.Odpov..	12	On mu povedal	Budem s tebou (אֶהְיֶה עִמָּךְ) a toto ti bude znamením, že som t'a ja poslal: keď vyvedieš ľud z Egypta, budete uctievať Boha na tomto vrchu.	JHVH
2.otáz.	13	Mojžiš povedal Bohu	Ja idem (אֲנֹכִי בָא) k Izraelitom a poviem (אֶל) im Boh vašich otcov ma poslal k vám. M. Oni sa budú pýtať Aké je jeho meno? Izr A čo im (אֵל; <u>el</u>) poviem?	M
2.Odpov..	14	Boh povedal Mojžišovi	Som/budem, ktorý som/bol (אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה)	JHVH
(2.def)	a	A povedal	Tokto povieš (אֶל) Izraelitom: „Budem“ ma poslal k vám.	HVH
(3.def)	b			
Jahve: Moj	15	A Boh Mojžišovi ešte povedal	Takto povieš (אֵל; <u>el</u>) Izraelitom Pán, Boh vašich otcov, Boh Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba, ma poslal k vám.	JHVH
(4.def)	X Izr.			
Inštrukciu	16		Toto je moje meno naveky a toto (je) moja pamiatka z pokolenia na pokolenie. Chod', zhromaždi starších Izraela a povedz im (אֵל)	
(5.def)			Zjavil sa mi Pán, Boh vašich otcov, Boh Abraháma, Izáka a Jakuba, a povedal mi Bedlivo som vás pozoroval, aj to, čo sa s vami dialo v Egypte. A povedal som Vyvediem vás z egyptského utrpenia do krajiny Kanaánčanov, Hetejcov, Amorejčanov, Ferezejcov, Hevejcov a Jebuzejcov, do krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom."	M
Inštrukciu	17			
X faraóna	18		A oni poslúchnu tvoj hlas a pôjdeš ty a starší Izraela k egyptskému kráľovi a poviete mu (אֵל):	
(6.def)	por. 5,3, lament 5,22		Pán, Boh Hebrejov, nám prišiel v ústrety a teraz musíme ísť na tri dni cesty do púšte, aby sme Pánovi, nášmu Bohu, priniesli obeť.	M.-St.
	19		Ja viem, že egyptský kráľ vám nedovolí odísť, iba ak pod silnou rukou.	
	20		Preto zdvihnem svoju ruku a budem biť Egyptanov všetkými svojimi zázrakmi, ktoré na nich vykonám. Potom vás prepustí.	

	21		A vzbudím tomuto ľudu priazeň v očiach Egypt'anov, takže keď pôjdete preč, nedajú vám odísť naprázdno.	
	22		Ženy si vyžiadajú od svojich susediek a spolubývajúcich zlaté a strieborné predmety a naložíte ich na svojich synov a na svoje dcéry, a tak vyplienite Egypt.	
4. 1.NÁM Vierohod- nosť	1	Mojžiš odvetil a povedal	A hľ a, mi nebudú veriť a nebudú počúvať môj hlas, lebo budú vraviť Nezjavil sa ti Pán!	M
	2	Pán mu povedal	Čo to máš v ruke?	JHVH
Znak 3.:		On odvetil	Palicu.	M
	3	A on vravel	Hod' ju na zem!	JHVH
		Keď ju hodil na zem, premenila sa na hada, takže Mojžiš pred ním utekal		
	4	Potom Pán povedal Mojžišovi	Načiahni ruku a chyt' ho za chvost!	JHVH
		A keď načiahol ruku a chytil ho, premenil sa v jeho ruke na palicu.		
(7.def)	5		(To preto,) aby uverili, že sa ti zjavil Pán, Boh ich otcov, Boh Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba.	JHVH
	6	A Pán mu hovoril ďalej	Vlož si ruku do záňadria!	JHVH
Znak 2.:		I vložil si ruku do záňadria a keď ju vytiahol, ruka bola malomocná ako sneh.		
	7	Potom mu povedal	Opäť si vlož ruku do záňadria!	JHVH
		On opäť vložil ruku do svojho záňadria a keď ju zo záňadria vytiahol, (div,) bola ako ostatné jeho telo.		
	8		A keby ti neverili a nepočúvali na hlas prvého zázraku, uveria na hlas druhého zázraku.	JHVH
	9		A ak by neverili ani týmto dvom zázrakom	

<u>Znak 3.:</u>		a nepočúvali by tvoj hlas, potom vezmi trochu vody z Nílu a vylej ju na suchú zem. A voda, ktorú vezmeš z Nílu, premení sa na suchej zemi na krv.	
2.NÁM Mojžišova neschop- nosť	10	Nato Mojžiš povedal Pánovi Prosím, Pane! (בִּי אֲדֹנָי) Ja nie som výrečný muž. Nebol som predtým a nie som ani teraz, odkedy sa rozprávaš so svojím sluhom, lebo mám nemotorné ústa a ťarbavý jazyk.	M (Gn 15,2,8; 18,3.27.31; 19,18; 20.4)
4.Odpov.	11	Pán mu odvetil (Pent: 51,18,-,6,2)	
	12	A kto dáva človeku ústa, alebo kto ho robí nemým alebo hluchým, vidiacim alebo slepým? Azda nie ja, Pán (יְהוָה)? A teraz (len) choď! Ja budem (וְאֲנִי אֶהְיֶה) s tvojimi ústami a poučím ťa, čo máš hovoriť!"	JHVH
3.NÁM	13	On však odpovedal Prosím, Pane, (בִּי אֲדֹנָי) pošli niekoho iného!	JHVH
		(5,22; 15,17; 34,9; Nm 14,17; Dt 3,24; 9,26)	
5.Odpov.	14	Tu sa Pán nahneval na Mojžiša a povedal: Či nie je tvoj brat Áron, levita?! Viem, že on môže rozprávať. On ti ide oproti a keď ťa uvidí, bude sa zo srdca radovať. Ty mu porozprávaš a vložíš mu slová do úst a ja budem (וְאֲנִי אֶהְיֶה) s tvojimi i s jeho ústami a poučím vás, čo máte robiť. On bude namiesto teba hovoriť ľudu; a tak on bude tvojimi ústami, kým ty budeš preň ako Boh. Túto palicu si však zober do ruky, ňou budeš robiť zázraky!	JHVH
	15		
	16		
	17		
	18	Tu Mojžiš šiel a vrátil sa k svojmu test'ovi Jetrovi a povedal mu (Dovoľ mi,) pôjdem a vrátim sa k svojim bratom v Egypte a pozriem sa, či ešte žijú.	M
		Jetro odpovedal Mojžišovi (Len) Choď v pokoji!	Jetro

1.3 Ex 17,1-7: Vody Massy a Meríby

וַיִּסְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה	1a	Celá izraelská pospolitost zamierila z púšte Sín po svojich stanovištiach podľa PÁNOVHO rozkazu.	Úvod
וַיַּחֲנוּ בְּרַפְדִּים	1b	Utáborili sa v Refidím ,	Prob.
וְאֵין מַיִם לְשָׁתֶּת הָעָם:	1c	a nebolo vody na pitie pre l'ud .	
וַיִּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה	2a	Lud sa sporil s Mojžišom	
	2a	a vravel:	Prob.
	2b	<i>Daj nám vodu,</i>	
	2c	<i>aby sme sa napili!</i>	
וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מִה־תִּרְיֹבוּ עִמָּדִי מִה־תִּנְסוּן אֶת־יְהוָה: וַיִּצְמֹא שֵׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֹּן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְצָמָא:	2d	Mojžiš im odvetil:	Komplikácia (zápletka) (vv. 2d-6d)
	2e	<i>Prečo sa sporíte so mnou?</i>	
	2f	<i>Prečo pokúšate PÁNA?</i>	
	3a	L'ud tam smädil po vode.	
	3b	L'ud reptal proti Mojžišovi	
	3c	a vravel:	
	3d	<i>Prečo si nás len vyviedol z Egypta?!?</i>	
	3e	<i>Aby si zabil mňa, mojich synov a moje stáda smädom?</i>	
	4a	Mojžiš volal k PÁNOVI hovoriac:	
	4b	<i>Čo mám robiť pre tento l'ud?</i>	
	4c	<i>Ešte trochu a budú ma kameňovať!</i>	
	5a	PÁN povedal Mojžišovi:	
	5b	<i>Predstúp pred l'ud,</i>	
	5c	<i>a zober si so sebou zo starších Izraela,</i>	
	5d	<i>a svoju palicu, ktorou si udieral Níl,</i>	
	5e	<i>si vezmi do ruky</i>	
	5f	<i>a chod'!</i>	
	6a	<i>Hl'ad' (na mňa) stojaceho pred tebou,</i>	
	6b	<i>na skale na Horebe!</i>	
	6c	<i>Udri potom na skalú,</i>	
	6d	<i>vyjde z nej voda</i>	
	6d	<i>a l'ud bude piť.</i>	
וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:	6e	A Mojžiš urobil tak pred zrakom starších Izraela.	Kl./roz.
וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: פ	7a	A tomu miesta dal meno Massa a Meríba , pre spor Izraelitov a pre ich pokúšanie PÁNA vraviac:	Záver
	7c	<i>Je teda PÁN medzi nami alebo nie?</i>	

○ Štruktúra kompozície

Expozícia (v. 1): Nedostatok vody

Komplikácia – vznik konfliktu (v. 2a-d): Lud sa dostáva do sporu s Mojžišom

Komplikácia – rozvinutie (vv. 2e-6d): Lud opakuje požiadavku, Mojžiš sa obracia na PÁNA, nasleduje Božia inštrukcia – príkaz: vyviesť vodu zo skaly.

Vyvrcholenie a rozuzlenie (v. 6e): Prevedenie príkazu – voda vychádza zo skaly..

Záver (v. 7): Etiológia lokality Massa a Meríba

1.4 Nm 20,1-13 – Vody Meríby a hriech vodcov

וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְּבַר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתָּמָת שָׁם מָרִים וַתִּקְבֹּר שָׁם:	1a 1b 1c	Izraeliti, celá pospolitosť, prišli na púšť Cin v prvom mesiaci a ľud prebýval v Kádeši. Tam zomrela Mária a tam ju i pochovali.	Úvod
וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקְהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן:	2a 2b	A keď <i>pospolitosť</i> (συναγωγή) nemala vody, zhromaždili (ἠθροίσθησαν) sa proti Mojžišovi a Áronovi	Pr.
וַיִּרַב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלֹא גִּוָעָנוּ בְּגֹעַ אֲחִינוּ לִפְנֵי יְהוָה: וְלָמָּה הִבְאַתָּם אֶת־קֹהֶל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנָחְנוּ וּבְעֵירָנוּ: וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֲתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַרָּע הַזֶּה לֹא מָקוֹם זֶרַע וְתֹאנָה וְגִפְזָן וְרִמּוֹן וַיִּמָּן אֵין לְשִׁתּוֹת: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֹּהֶל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּרֶא כְבוֹד־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קח אֶת־הַמַּטֵּה וְהַקֹּהֶל אֶת־הָעֵדָה אֹתָהּ וְאַהֲרֹן אָחִיד וַדְּבַרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע לְעִיְנֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמִיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעֵירָם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה: וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקֹּהֶל אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא הָאֲדָמָה הַמִּן־הַסֵּלַע הַזֶּה נֹצֵיאַ לָכֶם מַיִם: וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיִּדָּב אֶת־הַסֵּלַע בַּמַּטֵּהוּ פַּעַמַּיִם	3a 3b 3c 3d 4a 4b 5a 5b 6a 6b 6c 7 8a 8b 8c 8d 8e 8f 9a 9b 10a 10b 10c 10d 11a 11b	a ľud mal spor s Mojžišom a hovorili: <i>Kiežby sme sa boli pominuli,</i> <i>keď sa pominuli naši bratia pred Pánom!</i> Prečo ste dovedli Pánove zhromaždenie na túto púšť? <i>Aby sme pomreli aj s naším dobytkom?</i> <i>Prečo ste nás len vyviedli z Egypta a priviedli</i> <i>na toto zlé miesto,</i> <i>miesto bez zrna, bez fíg, bez viníc, bez granátových jabĺk,</i> <i>ba ani len vody na pitie?"</i> Mojžiš a Áron odišli od zhromaždenia ku vchodu do stánku zjavenia a padli na (svoje) tvár(e). I zjavila sa im PÁNOVA sláva a PÁN hovoril Mojžišovi: Vezmi si palicu a zhromaždi (ἐκκλησίασθον) <i>pospolitosť, ty a tvoj brat Áron,</i> <i>a pred ich očami hovorte skale,</i> <i>aby dala vodu.</i> Vyvedieš vodu zo skaly a napojíš pospolitosť i jej dobytok. Mojžiš vzal palicu z jej miesta pred PÁNOM, ako mu prikázal. Potom Mojžiš s Áronom zhromaždili (ἐξεκκλησίασεν) zhromaždenie pred skalu a povedal im: <i>Počujte, vy buriči:</i> <i>Z tejto skaly budeme vám môcť vyvieť vodu?</i> A zdvihol svoju ruku a dva razy udrel palicou po skale.	Komplikácia
וַיֵּצֵאוּ מַיִם רַבִּים וַתִּשֶׂת הָעֵדָה וּבְעֵירָם: ס	11c 11d	I vyšlo veľa vody a napila sa pospolitosť aj jej dobytok.	Klimax a rozuzl.
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֹּהֶל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:	12a 12b 12c 12d	Ale potom PÁN povedal Mojžišovi a Áronovi: <i>Pretože ste mi neverili a neoslávili ste ma</i> <i>pred očami Izraelitov,</i> <i>preto nevovediete tento ľud do krajiny,</i> <i>ktorú som im dal.</i>	
הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדַּשׁ בָּם: ס	13a 13b 13c	To sú vody zvady [vody Meríby], kde sa Izraeliti vadili s PÁNOM a (kde) sa nimi oslávil.	Záver

○ Štruktúra state

Úvod (v. 1): Usadenie udalosti; Iniciácia (? v. 2b): Nedostatok vody a spor s Mojžišom; Komplikácia (vv. 2b/3-11b): Spor (vv. 3-5), Mojžiš a Áron – k PÁNOMI (v. 6), PÁNOMI riešenie (vv. 7-8) a vykonanie príkazu (vv. 9-11b); Vyrcholenie (vv. 11cd): Uhasenie smädu; Rozuzlenie (v. 12): PÁNOMI rozhodnutie; Záver (v. 13): Etiológia lokality Meríba.

2 Štruktúra písomného projektu

Postup a texty na seminárnu prácu študentom

1 Úvod

Predstavte a. *predmet* vášho záujmu/práce, b. stručne *logiku/dynamiku* metodológie, postupu vašej práce c. cieľ, ktorý chcete dosiahnuť, d. základnú štruktúru ako budete postupovať, čo vlastne je na tomto papieri.

2 Literárny kontext state

2.1 Kontext

Najprv predstavte širší literárny kontext a potom blízky kontext, z bezprostredne súvisiacimi udalosťami s predmetnou stat'ou.

2.2 Vymedzenie textu

3 Text a textový rozbor

3.1 Text a preklad

Text, najmä ak je dlhší, treba uviesť ako Dodatok k práci. Eventuálne opatrený poznámkami.

3.2 *Textová kritika* – textové problémy gréckeho textu. Charakterizujete text po stránke textovo-kritickej, vyberiete nejaké problémy a predstavíte (pokúsite sa o objasnenie problému).

4 Lexikálny rozbor

Lexikálne poznámky

Vyberiete aspoň 5 – 10 slov (príp. slovné spojenia) a budete ich gramaticky analyzovať, prípadne ich etymologicky vysvetlíte (stručne); potom objasníte ich všeobecný význam (lexikograficky) a následne význam v ich vlastnom kontexte. K tomu treba i súvis s inými textami/výskytmi. Ide o komentár k slovám, prípadne k spojeniu, či danej vete.

5 Naratívny rozbor

5.1 Rozbor času v rozprávaní (tzv. vyrozprávaný čas) a rozprávacieho času

5.2 Kompozícia narácie a jej vysvetlenie

a. Kompozícia naratívnej štruktúry

1. Expozícia
2. Iniciácia činnosti /počiatočný problém
3. Komplikácia, zápleтка (vývoj činnosti)
4. Klimax – vyvrcholenie
5. Bod zvratu deja
6. Spád/zvrat deja
7. Vyriešenie (problému alebo konfliktu)
8. Záver

b. Opis dejovej osnovy v stati – tak v jej častiach ako aj v ich prepojení.

5.3 Charakteristiky kľúčovej postavy, resp. postáv

5.4 Opis motívu v danej stati, príp. v súvislosti s inými náležitými textami.

6 Záver

(a) V krátkej záverečnej rekapitulácii, predstavte nosné/teologické konklúzie, resp. finálne pozorovanie či tvrdenie (nielen „peknú“ myšlienku). Konklúzie vychádzajú z analýzy textu a zodpovedajú jeho zmyslu; ide o zmysel textu – podľa inšpirácie. (Využite predchádzajúce analýzy, ale neopakujte ich!).

(b) Navrhňte možnú aplikáciu.

(c) Dajte meno *vami* skúmanej stati a stručne ho odôvodnite.

7 Zoznam literatúry

7.1 Použitá literatúra

Je vhodné rozlíšiť literatúru na pramene, nástroje a druhoradú literatúru.

7.2 Tri tituly špecifickej literatúry, k vášmu textu, či tematike v ňom obsiahnutej.

8 Dodatky

V tejto často možno doložiť text – ak v pôvodine, tak aj jeho preklad, najlepšie paralelne. Preklad môže byť nejaký štandardný, alebo, ak ste v ňom vykonali nejaké zmeny, musia byť uvedené a odôvodnené. Dodatky môžu obsahovať aj rôzne štruktúry, či tabuľky napríklad so štatistickými údajmi, a pod.

3 Zoznam bibliografie

- ABRAMS, Meyer H., HARPHAM, Geoffrey G. *A Glossary of Literary Terms*. 10. vyd. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning, 2012. ISBN 978-0-495-89802-3.
- ALETTI, Jean-Noël et al. *Lessico ragionato dell'esegesi biblica. Le parole, gli approcci, gli autori*. Brescia: Queriniana, 2006. ISBN 88-399-2396-9.
- ALTER, Robert. *L'arte della narrativa biblica*. Prel. Enzo Gatti. Brescia: Queriniana, 1990. Biblioteca biblica 4. ISBN 978-88-399-2004-1.
- ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. New York: Basic Books, 1981. ISBN 978-0-465-00427-9.
- BAL, Mieke. *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. Prel. Christine Van Boheemen. 3. vyd. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 2009. ISBN 978-0-8020-9631-9.
- BALLHORN, Egbert. *Israel am Jordan. Narrative Topographie im Buch Josua*. Göttingen – Bonn: V&R unipress GmbH, 2011. Bonner Biblische Beiträge 162. ISBN 978-3-89971-806-5.
- BERGEN, Robert D. ed. *Biblical Hebrew and Discourse Linguistics*. Dallas: Summer Institute of Linguistics, 1994. ISBN 978-1-55671-005-3.
- BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Sheffield: Almond Press, 1983. ISBN 978-0-907628-44-5.
- BERQUIST, Jon L., CAMP, Claudia V. eds. *Constructions of Space I: Theory, Geography, and Narrative*. New York: T&T Clark International, 2007. Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies. ISBN 978-0-567-02707-8.
- BOADT, Lawrence. *Reading the Old Testament: An Introduction*. New York, NY: Paulist Press, 1984. ISBN 978-0-8091-2631-6.
- BRAULIK, Georg. Boh bojuje za Izrael. K intertextualite deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny a Exodus 1–14. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2010, zv. 2, č. 2, s. 94-111. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsIGIB5749
- BRIDGEMAN, Teresa. Time and space. In: HERMAN, David. ed. *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007, s. 52-65. ISBN 978-0-521-85696-6.
- DE ROSSI, Giovanni Bernardo. *Variae lectiones Veteris Testamenti ex immensa mss. editorumque codicum congerie haustae, et ad Samar. textum, ad vetustiss. versiones, ad accuratiores sacrae criticae fontes ac leges examinatae*. Parmae: ex Regio typographeo, 1784. Variae lectiones Veteris Testamenti 1–2.
- DENNERLEIN, Katrin. *Narratologie des Raumes*. Berlin - New York: De Gruyter, 2009. Narratologia. Contributions to Narrative Theory 22. ISBN 978-3-11-021992-0.
- DUBOVSKÝ, Peter. ed. *Genezis*. Trnava: Dobrá kniha, 2008. Komentáre k Starému zákonu 1. ISBN 978-80-7141-626-5.
- ELLIGER, Karl et al. eds. *תורה וכתובים נביאים Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 5. vyd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05219-3.

- FARKAŠ, Pavol. *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*. Bratislava – Nitra: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta – Kňazský seminár sv. Gorazda v Nitre, 2007. ISBN 978-88-88696-48-3.
- FEWELL, Danna Nolan. ed. *The Oxford Handbook of Biblical Narrative*. New York: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-996772-8.
- FINNERN, Sönke. *Narratologie und biblische Exegese. Eine integrative Methode der Erzählanalyse und ihr Ertrag am Beispiel von Matthäus 28*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. WUNT 285. ISBN 978-3-16-150381-8.
- FOKKELMAN, Jan P. *Reading Biblical Narrative. An Introductory Guide*. Louisville, KY: Deo Publishing, 1999. Tools for biblical study. ISBN 90-5854-001-4.
- FOKKELMAN, Jan P., GAINI REBORA, Carmela. *Come leggere un racconto biblico: Guida pratica alla narrativa biblica*. Bologna: EDB, 2002. Studi biblici 43. ISBN 978-88-10-40745-5.
- FOSTER, E. M. *Aspects of the Novel*. London: Edward Arnold, 1927.
- GENETTE, Gérard. *Figures, III*. Paris: Éd. du Seuil, 1972. Poétique. ISBN 2-02-002039-4.
- GRILLI, Massimo. *Evanjelium pocestného. Lukášovo dielo 1*. Prel. Iveta Zmeková. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2016. Biblica. ISBN 978-80-89120-47-5.
- GRILLI, Massimo. *Skutky apoštolov, cesta Slova. Lukášovo dielo 2*. Prel. Iveta Zmeková. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2016. Biblica. ISBN 978-80-89120-48-2.
- GUNN, David Miller, FEWELL, Danna Nolan. *Narrative in the Hebrew Bible*. Londres: Oxford University Press, 1993. Oxford Bible Series 2. ISBN 978-0-19-213245-1.
- HATAV, Galia. (Free) Direct Discourse in Biblical Hebrew. In: *Hebrew Studies*. 2000, zv. 41, s. 7-30. ISSN 0146-4094.
- HERIBAN, Jozef. *Príručný lexikón biblických vied*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1992. Biblica 4.
- HERMAN, David, MANFRED, Jahn, RYAN, Marie-Laure. eds. *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London – New York: Routledge, 2005. ISBN 978-0-415-28259-8.
- HERMAN, Luc, VERVAECK, Bart. *Handbook of Narrative Analysis*. Lincoln – London: University of Nebraska Press, 2005. ISBN 978-0-8032-2413-1.
- CHATMAN, Seymour. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, NY – New York: Cornell University Press, 1978. ISBN 978-0-8014-9186-3.
- INVERNIZZI, Laura. *“Perché mi hai inviato?”. Dalla diacronia redazionale alla dinamica narrativa in Es 5,1-7,7*. Roma: Gregorian & Biblical Press, 2016. Analecta biblica 216. ISBN 978-88-7653-694-6.
- JANČOVIČ, Jozef. Sme tu dnes nažive (Dt 5,3). Dialektika miesta a času v Knihe Deuteronomium. In: ŠTRBA, Blažej, VARŠO, Miroslav. eds. *Tvoje oči videli. Štúdie venované Georgovi Braulíkovi, OSB*. Bratislava: RKCMBF UK, 2021, s. 37-58. StBiSlSup 5. ISBN 978-80-223-5233-8.
- JOOSTEN, Jan. *The Verbal System of Biblical Hebrew. A New Synthesis Elaborated on the Basis of Classical Prose*. Jerusalem: Simor, 2012. JBS 10. ISBN 965-242-009-10.

- KORYTIAKOVÁ, Martina. *The Concept of Space in the Book of Judith: A Contribution to the Narrative Analysis of Old Testament Texts* [online]. Turnhout: Brepols, 2024. ISBN 978-2-503-60791-7. DOI: 10.1484/M.SEPT-EB.5.135263
- KORYTIAKOVÁ, Martina. The Two Tents. The Interpretation of Judith's and Holofernes' Spaces and Their Functions in the Book of Judith. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2023, zv. 15, č. 2, s. 151-186. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsBJOL4516
- KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří, BÍLEK, Petr A. *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.
- LARIVALLE, Paul. L'analyse (morpho)logique du récit. In: *Poétique*. 1974, s. 368-388. ISSN 1968-3871.
- LOHFINK, Norbert. Jona ging zur Stadt hinaus. Jon 4,5. In: *Biblische Zeitschrift*. 1961, zv. 5, s. 18-29. ISSN 0006-0887.
- LONGACRE, Robert E. Discourse Perspective on the Hebrew Verb: Affirmation and Restatement. In: BODINE, Walter R. ed. *Linguistics and Biblical Hebrew*. Winona Lake: Eisenbrauns, 1992, s. 177-189.
- LONGACRE, Robert E. *The Grammar of Discourse*. 2. vyd. New York: Springer US, 1996. Topics in Language and Linguistics. ISBN 978-1-4899-0164-4.
- ЛОТМАН, Ю.М. *Структура художественного текста*. Москва: Искусство, 1970.
- MARGUERAT, Daniel, BOURQUIN, Yvan. *Per leggere i racconti biblici: La Bibbia si racconta. Iniziazione all'analisi narrativa*. Roma: Borla, 2001. ISBN 978-88-263-1353-5.
- MARGUERAT, Daniel et al. *Pour lire les récits bibliques. La Bible se raconte: Initiation à l'analyse narrative*. 4. vyd. Paris – Genève: Éditions du Cerf – Labor et Fides, 2009. ISBN 978-2-204-08877-0.
- MARGUERAT, Daniel, WÉNIN, André. *Sapori del racconto biblico. Una nuova guida a testi millenari*. Bologna: EDB, 2013. Epifania della Parola. ISBN 97 8-88-10-40245-0.
- MARCHESE, Angelo. *L'officina del racconto. Semiotica della narratività*. Milano: Oscarmondadori, 2009. Oscar Saggi. ISBN 978-88-04-33903-8.
- MARTIN, William J. "Dischronologized" Narrative in the Old Testament. In: *Congress Volume Rome 1968*. Leiden: Brill, 1969, s. 179-186. ISBN 978-90-04-02339-0.
- MEREDITH, Christopher. *Journeys in the Songscape. Space and the Song of Songs*. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2013. Hebrew Bible Monographs 53. ISBN 978-1-907534-85-0.
- MILLER-NAUDÉ, Cynthia L. Direct and Indirect Speech: Biblical Hebrew. In: KHAN, Geoffrey. ed. *Encyclopedia of Hebrew language and linguistics*. Leiden – Boston (MA): Brill, 2013, zv. Vol. 1: A-F, s. 739-744. ISBN 978-90-04-17642-3.
- NESTLE, Eberhard et al. eds. *Novum Testamentum Graece*. 28. rev. vyd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012. ISBN 978-3-438-05160-8.
- NICCACCI, Alviero. Esodo 3,14a: "Io sarò quello che ero" e un parallelo egiziano. In: *Liber Annuus*. 1985, zv. 35, s. 7-26. ISSN 0081-8933.

- NICCACCI, Alviero. *Sintassi del verbo ebraico nella prosa biblica classica*. ED.Gregor Geiger. 2. vyd. Milano: Edizioni Terra Santa, 2020. Analecta 88. ISBN 978-88-6240-704-5.
- NIEDERHOFF, Burkhard. Perspective/Point of View. In: HÜHN, Peter et al. eds. *Handbook of Narratology*. Berlin – New York, NY: De Gruyter, 2009, s. 384-397. Narratologia : contributions to narrative theory 19. ISBN 978-3-11-018947-6.
- PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Prel. Miroslav Kocúr. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1995. ISBN 80-7142-024-7.
- POLZIN, Robert. *Moses and the Deuteronomist. A Literary Study of the Deuteronomic Study*. New York, NY: The Seabury Press, 1980. ISBN 0-8164-0456-9.
- POWELL, Mark Allan. *What Is Narrative Criticism?*. Minneapolis, MN: Fortress Press, 1990. Guides to Biblical Scholarship 12. ISBN 0-8006-0473-3.
- PRINCE, Gerald. *Narratology. The Form and Functioning of Narrative*. Berlin - New York - Amsterdam: Mouton Publishers, 1982. Janua Linguarum. Series Maior 108. ISBN 90-279-3090-2.
- PRINCE, Gerald. Revisiting Narrativity. In: GRÜNZWEIG, Walter, SOLBACH, Andreas. eds. *Grenzüberschreitungen: Narratologie im Kontext / Transcending Boundaries: Narratology in Context*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1999
- RAHLFS, Alfred. ed. *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Edition altera quam recognovit et emendavit Robert Hanhart*. 2. vyd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2006. ISBN 978-3-438-05119-6.
- RESSEGUIE, James L. A Glossary of New Testament Narrative Criticism with Illustrations. In: *Religions* [online]. 2019, zv. 10, č. 3, s. 217. ISSN 2077-1444. DOI: 10.3390/rel10030217
- RESSEGUIE, James L. *Narrative Criticism of the New Testament: An Introduction*. Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2005. ISBN 978-0-8010-2789-5.
- RINDOŠ, Jaroslav. Naratívna analýza biblického textu a typológia. In: TYROL, Anton. ed. *Dokument PBK Interpretácia Biblie v Cirkvi. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie na Katecheticko-pedagogickej fakulte sv. Ondreja ŽU v dňoch 23. - 25. októbra 1997*. Žilina: EDIS, 1998, s. 19-28. ISBN 978-80-7100-481-2.
- RYAN, Marie-Laure. Space. In: HÜHN, Peter et al. eds. *Handbook of Narratology*. Berlin – New York, NY: De Gruyter, 2009, s. 420-433. Narratologia : contributions to narrative theory 19. ISBN 978-3-11-018947-6.
- RYAN, Marie-Laure. Toward a Definition of Narrative. In: HERMAN, David. ed. *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007, s. 22-35. ISBN 978-0-521-85696-6.
- RYAN, Marie-Laure, FOOTE, Kenneth, AZARYAHU, Maoz. *Narrating Space/Spatializing Narrative : Where Narrative Theory and Geography Meet*. Columbus, OH: The Ohio State University Press, 2017. ISBN 978-0-8142-1299-8.
- SCHREINER, Patrick. Space, Place and Biblical Studies: A Survey of Recent Research in Light of Developing Trends. In: *Currents in Biblical Research* [online]. 2016, zv. 14, č. 3, s. 340-371. ISSN 1476-993X, 1745-5200. DOI: 10.1177/1476993X15580409

- SKA, Jean-Louis. *"I nostri padri ci hanno raccontato". Introduzione all'analisi dei racconti dell'Antico Testamento*. Bologna: EDB, 2012. Collana biblica. ISBN 978-88-10-22162-4.
- SKA, Jean-Louis. *"Our Fathers Have Told Us". Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives*. Roma: Pontificio Istituto Biblico, 1990. SubBi 13. ISBN 88-7653-593-4.
- SKA, Jean-Louis. Sincronia: L'analisi narrativa. In: SIMIAN-YOFRE, Horacio. ed. *Metodologia dell'Antico Testamento*. Bologna: EDB, 1994, s. 139-170. Studi biblici 25. ISBN 978-88-10-40725-7.
- SONNET, Jean-Pierre. L'analisi narrativa dei racconti biblici. In: NIHAN, Christophe, BAUKS, Michaela. eds. *Manuale di esegesi dell'Antico Testamento*. Bologna: EDB, 2010, s. 45-85. Testi e commenti. ISBN 978-88-10-20657-7.
- SONNET, Jean-Pierre. L'analyse narrative des récits bibliques. In: NIHAN, Christophe, BAUKS, Michaela. eds. *Manuel d'exégèse de l'Ancien Testament*. Genève: Labor et Fides, 2008, s. 47-94. MoBi 61. ISBN 978-2-8309-1274-6.
- STERNBERG, Meir. *Expositional modes and temporal ordering in fiction*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1978.
- STERNBERG, Meir. *The Poetics of Biblical Narrative. Ideological Literature and the Drama of Reading*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 1987. The Indiana literary biblical series. ISBN 978-0-253-11404-4.
- ŠTRBA, Blažej. *Altare, addio, allenza (Gs 22-24). Le varianti testuali e i problemi teologici della finale del Libro di Giosuè*. Bratislava – Nitra: RKCMBF UK – Gorazd n.f., 2024. Filotea. ISBN 987-80-89481-72-9.
- ŠTRBA, Blažej. „Čo im odpoviem?“ (Ex 3,13). Odpovede exegetov a podnet pre teológov. In: ZAJÍCOVÁ, Lenka. ed. *Fórum pastorálních teologů 7. Jak vykládat Písmo svaté*. Olomouc: Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2008, s. 53-73.
- ŠTRBA, Blažej. *Jozue v Knihe Exodus. Exegetický výskum literárnej postavy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023. Studia Biblica Slovaca – Supplementum 7. ISBN 978-80-223-5683-1.
- ŠTRBA, Blažej. La ragione della scontentezza in Nm 20,5. In: *Rivista Biblica*. 2020, zv. 68, č. 2, s. 171-186. ISSN 0035-5798.
- ŠTRBA, Blažej. Pesach ako záver i začiatok. K problematike porozumenia masoretského a gréckeho textu Joz 5, 10-12. In: HUSÁR, Ján. ed. *„Biblia a współczesność“. Teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności*. Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej „ELPIS“, 2016, s. 110-125. ISBN 978-83-63055-29-5.
- ŠTRBA, Blažej. Pozastavený Jordán v Joz 3,17. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2016, zv. 8, č. 2, s. 184-193. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsFGSV8675
- ŠTRBA, Blažej. *Take off Your Sandals from Your Feet! An Exegetical Study of Josh 5,13-15*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 2008. ÖBS 32. ISBN 978-3-631-57599-4.
- ŠTRBA, Blažej. Textová a teologická problematika súvisiaca s dialógom medzi Jozuem a Mojžišom v Nm 11,28-29. In: *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*. 2021, zv. 18, s. 14-36. ISSN 1335-8081.

- ŠTRBA, Blažej. Vyničenie národov podľa Knihy Jozue alebo sebazničenie mysle čitateľa. In: *Studia Biblica Slovaca* [online]. 2017, zv. 9, s. 15-43. ISSN 1338-0141. ISSN 1338-0141. DOI: 10.64438/sbsENRU9297
- TIŇO, Jozef. ed. *Exodus*. Trnava: Dobrá kniha, 2013. KSZ 3. ISBN 978-80-7141-766-8.
- VALČEK, Peter. *Slovník literárnej teórie A – Ž*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006. ISBN 978-80-89222-09-4.
- VARŠO, Miroslav. *Abdiáš. Jonáš. Micheáš*. Trnava: Dobrá kniha, 2010. KSZ 2. ISBN 978-80-7141-690-6.
- WAZANA, Nili. *All the Boundaries of the Land: The Promised Land in Biblical Thought in Light of the Ancient Near East*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2013. ISBN 978-1-57506-283-9.
- WYCKOFF, Eric John. *John 4:1–42 Among the Biblical Well Encounters. Pentateuchal and Johannine Narrative Reconsidered*. [s.l.]: Mohr Siebeck, 2020. WUNT.2 542. ISBN 978-3-16-159615-5.
- ZAPPELLA, Luciano. *Manuale di analisi narrativa biblica*. Torino: Claudiana, 2014. Strumenti 65. ISBN 978-88-6898-007-8.
- ZEELANDER, Susan. *Closure in Biblical Narrative*. Leiden – Boston: Brill, 2012. Biblical Interpretation Series 111. ISBN 978-90-04-21822-2.
- ZORAN, Gabriel. Towards a Theory of Space in Narrative. In: *Poetics Today*. 1984, zv. 5, č. 2, s. 309-335. ISSN 0333-5372.
- ŽILKA, Tibor. Dramatika. In: *Hyperlexikón* [online] [cit. 16.10.2025]. Dostupné na internete: https://hyperlexikon.sav.sk/pojem/335/dramatika?utm_source=chatgpt.com
- Biblia Hebraica Quinta*. In: *Wikipedia* [online] [cit. 17.11.2025]. Dostupné na internete: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Biblia_Hebraica_Quinta&oldid=1338513639
- Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. 4. opravené. vyd. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2018. ISBN 978-80-89846-19-1.
- Göttinger Septuaginta – Publications. In: *Göttinger Septuaginta* [online] [cit. 27.11.2025]. Dostupné na internete: https://septuaginta.uni-goettingen.de/publications/septuaginta/?utm_source=chatgpt.com
- Sväté písmo Starého i Nového zákona. Preklad a poznámky podľa vydání Spolku svätého Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 – Nový zákon z roku 1986. Úvody k jednotlivým spisom prof. Jozef Heriban, SDB*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995.

3 Obsah

1	KLÚČOVÉ POJMY BIBLICKEJ NARATÍVNEJ ANALÝZY.....	1
	Preslov	3
1	ÚVOD: NARATÍVNA ANALÝZA AKO LITERÁRNO-EXEGETICKÝ PRÍSTUP.....	5
1.1	Základné východiská.....	5
1.2	Ilustračné biblické príklady	8
1.2.1	Vševediaci rozprávač a perspektíva čitateľa.....	8
1.2.2	Otvorené zakončenia: otázky a napätie.....	9
1.3	Problém definície narácie a narativity	9
1.3.1	Naratívny obrat a sémantická inflácia pojmu	9
1.3.2	„Fuzzy-set“ model narativity (M.-L. Ryan)	9
1.3.3	Hraničné prípady a testovanie narativity.....	10
1.3.4	Recepcia, fikcionalita a suspension of disbelief	11
1.3.5	Zhrnutie.....	11
1.4	Základné pojmy: príbeh (<i>fabula</i>), diskurz (<i>sujet</i>), narácia	11
1.4.1	Príbeh	13
1.4.2	Diskurz.....	13
1.4.3	Narácia	13
1.5	Charakteristiky naratívnej analýzy.....	14
1.6	Odporúčaná literatúra.....	14
2	PRÍPRAVA ROZBORU BIBLICKÉHO TEXTU	17
2.1	Vymedzenie textu	17
2.1.1	Textové a literárne kritériá.....	17
2.1.2	Dramatické kritériá	17
2.2	Preklad.....	19
2.3	Textová kritika	20
2.3.1	Externá kritika.....	20
2.3.2	Interná kritika.....	21
2.4	Niekoľko príkladov zo statí o kríku – Ex 3,1–4,18	22
3	ČAS.....	25
3.1	Vnútorň čas.....	25
3.1.1	Vyrozprávaný čas / čas príbehu (ČP)	25
3.1.2	Rozprávací čas / čas rozprávania (ČR)	27
3.2	Poradie.....	29
3.2.1	Analepsa – retrospektíva	30
3.2.2	Prolepsa – flashforwards.....	31
3.2.3	Lakúna – medzera (M. Sternberg) // paralepsa (G. Genette)	32
3.2.4	Biele – prázdne miesta (M. Sternberg) // neurčitky (S. Chatman).....	32
3.2.5	Resumé – Wiederaufnahme.....	32
3.2.6	Prezentácia poradia udalostí.....	33
3.2.7	Prekrývanie, škridľovanie	33
3.3	Trvanie alebo rýchlosť	34
3.3.1	Elipsa	35
3.3.2	Vniknutie – zásahy rozprávača; opis	36

3.4	<i>Použitá literatúra k problematiku času</i>	37
4	PRIESTOR	39
4.1	<i>K teórii priestoru v naratológii</i>	39
4.2	<i>Päť úrovní naratívneho priestoru (typológia)</i>	39
4.2.1	Priestorové rámce (spatial frames)	39
4.2.2	Prostredie / usadenie (setting)	40
4.2.3	Príbehový priestor (story space)	40
4.2.4	Naratívny svet (narrative world)	40
4.2.5	Naratívny vesmír (Narrative universe)	41
4.3	<i>Priestorová obraznosť (spatial imagery)</i>	42
4.4	<i>Textualizácia priestoru</i>	42
4.4.1	Stratégia mapy (prehľad / survey)	42
4.4.2	Stratégia trasy (cesta / route / tour)	43
4.5	<i>Tematizácia priestoru (thematization of space)</i>	43
4.6	<i>Priestor v biblických štúdiách</i>	44
4.7	<i>„Fantastický“ vymyslený a reálny priestor</i>	45
4.8	<i>Priestor medzi geografiou a teológiou</i>	46
4.9	<i>Priestor ako „hodnotový predmet“</i>	46
4.10	<i>Typologický priestor</i>	47
5	KOMPOZÍCIA ROZPRÁVANIA/DEJOVÁ OSNOVA	49
5.1	<i>Rôzne typy dejového usporiadania/kompozície</i>	49
5.1.1	Jednotná kompozícia a epizodická kompozícia	49
5.1.2	Kompozícia/dej rozuzlenia a kompozícia/dej zjavenia	50
5.2	<i>Kompozícia narácie a jej formálna štruktúra</i>	51
5.3	<i>Expozícia</i>	53
5.4	<i>Začiatok deja (spúšťací moment)</i>	55
5.5	<i>Komplikácia</i>	55
5.6	<i>Klimax (vyvrcholenie) a bod zvratu deja</i>	56
5.7	<i>Vyriešenie, resp. rozuzlenie problému alebo konfliktu</i>	56
5.8	<i>Záver</i>	57
6	KATEGÓRIE POSTÁV	59
6.1	<i>Statické alebo dynamické postavy</i>	59
6.2	<i>Ploché alebo plastické (zaoblené) postavy</i>	59
6.2.1	Ploché postavy	59
6.2.2	Plastické postavy	59
2	DODATOK	61
1	TEXTY	62
1.1	<i>Ex 1,22–2,10: Narodenie Mojžiša</i>	62
1.3	<i>Ex 17,1-7: Vody Massy a Meríby</i>	68
1.4	<i>Nm 20,1-13 – Vody Meríby a hriech vodcov</i>	69
2	ŠTRUKTÚRA PÍSOMNÉHO PROJEKTU	70
3	ZOZNAM BIBLIOGRAFIE	72
3	OBSAH	78

ISBN 978-80-69194-02-1

